

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І РОСІЙСЬКОЇ МОВ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

III

Міжвузівської

студентської науково-практичної конференції

**«МОВНА КУЛЬТУРА ФАХІВЦЯ
У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ»**

28 квітня 2010 року

Донецьк – 2010

*МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І РОСІЙСЬКОЇ МОВ*

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

III

Міжвузівської

студентської науково-практичної конференції

«МОВНА КУЛЬТУРА ФАХІВЦЯ

У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ»

28 квітня 2010 року

Донецьк - 2010

Збірник матеріалів III Міжвузівської студентської науково-практичної конференції «Мовна культура фахівця у контексті сучасності» 28 квітня 2010 року. - Донецьк: ДонНТУ, 2010р. - 127 с.

Збірник містить матеріали, присвячені різним аспектам культури мовлення фахівців, проблемам становлення сучасної української мови, а також питанням походження власних назв в Україні.

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Мачай Т.О., завкафедри укр. та рос. мов, канд. пед. наук, доцент – голова

Лазарева Л.К., канд. філол. наук, доцент

Мітасова Е.Ф., ст. викладач

Матулевська Н.П., ст. викладач

Стеценко Н.М., ас.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Мачай Т.О., завкафедри укр. та рос. мов, канд. пед. наук, доц. (відповідальний за випуск)

Мітасова Е.Ф., ст. викладач (відповідальний редактор)

Стеценко Н.М., ас. (технічний редактор)

Адреса редакційної колегії:

Україна: 83000, м. Донецьк, вул. Артема, 58, ДонНТУ.

Тел.: (0622) 301-03-64, e-mail: ukrmovadgtu@rambler.ru

ЗАТВЕРДЖЕНО на засіданні кафедри української та російської мов.
Протокол №11 від 14.04.10

© Донецький національний технічний університет, 2010 р.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. Деякі аспекти культури мовлення фахівців.....6

<i>Антоненко О.Є. Культура мовлення фахівця.....</i>	<i>6-7</i>
<i>Ботіна О.Д. Формування професійно орієнтованого мовлення у студентів економічних спеціальностей.....</i>	<i>8-9</i>
<i>Вербицький О.С. Мова і мовлення: наголос і наголошення.....</i>	<i>10-11</i>
<i>Градець О.О. «Екологія мови»: проблеми мовлення.....</i>	<i>12-13</i>
<i>Зайцева О.В. Мовний етикет лікаря.....</i>	<i>14-15</i>
<i>Зотов О.В. Мовленнєві помилки фахівців.....</i>	<i>16-17</i>
<i>Калінічева Г.В., Копитько І.В. «Словотерапія» як складова лікувального арсеналу медика.....</i>	<i>18-19</i>
<i>Клименко А.О. Термінологічна синонімія у термінології «Технологія тугоплавких матеріалів».....</i>	<i>20-21</i>
<i>Крик О.М. Філософські проблеми формування культури мовлення фахівця</i>	<i>22-23</i>
<i>Лаврик І.В. Культура мовлення як складова загальної культури державних службовців.....</i>	<i>24-25</i>
<i>Матвєєва Ю.М. Мовленнєва компетентність як одна з головних вимог формування особистості сучасного лікаря.....</i>	<i>26-27</i>
<i>Мудра П.В. Професійна термінологія як засіб формування мовленнєвої компетенції майбутнього фахівця.....</i>	<i>28-29</i>
<i>Петровичева Ю.М. Деякі аспекти культури мовлення фахівців.....</i>	<i>30-31</i>
<i>Подляскіна О.В. Становлення української юридичної термінології.....</i>	<i>32-33</i>
<i>Родигін І. О. Важливість спілкування</i>	<i>34-35</i>
<i>Ярмаченко В. В. Культура мовлення державних службовців</i>	<i>36-37</i>

СЕКЦІЯ ІІ. Сучасні тенденції розвитку української мови.....38

<i>Альмешкіна О.О. Сучасні тенденції розвитку української мови.....</i>	<i>38-39</i>
<i>Бояренко О., Сергієнко С. Олекса Тихий - захисник української мови.....</i>	<i>40-41</i>
<i>Грішко С. О. Походження та використання нецензурної лексики на території України</i>	<i>42-43</i>
<i>Демченко П.А. Деякі особливості інтернет-мемів.....</i>	<i>44-45</i>

Дробот С.Г., Понітков А.В. Професіоналізми в науковому мовленні.....	46-47
Дубойський К.В. Складні випадки використання паронімів.....	48-49
Жабська Н.М. Сучасні тенденції розвитку української мови.....	50-51
Мартиненко Г. Г. Вживання слів іношомовного походження у науковому стилі мовлення	52-53
Мирошніченко К.В.,Татолов Є. Р. Проблеми термінології у галузі FPGA-технологій.....	54-55
Молодих О. Г. Деякі лінгвістичні характеристики лексичного складу комп'ютерного дискурсу.....	56-57
Мудра П.В. Основи культури мовлення.....	58-59
Новіков О.І. Склад та функціонування спортивної термінології.....	60-61
Новиченко К.В. Англiцизми в сучасній українській мові.....	62-63
Пічко С.В. Загальна характеристика змін в лексиці української мови на сучасному етапі.....	64-65
Подобний С.О., Косилов О.В. Історія української графіки і сучасні тенденції її розвитку.....	66-67
Попова Т.О. Сучасні тенденції розвитку української мови.....	68-69
Савченко О.Є. Українська науково-технічна термінологія і сучасність.....	70-71
Самотюк Г.Г. Про деякі акцентні особливості науково-технічної мови.....	72-73
Сандул О.А. Неологізм як одне з основних джерел розвитку словникового складу мови	74-75
Фесенко О. О. Відродження української мови.....	76-77
Харенко О.В. Особливості термінотворення сучасної будівельної терміносистеми.....	78-79
Чаленко В.В. Використання росіянізмів і кальок, або Як правильно говорити креольською.....	80-81
Шишацький Є.А. Втрата чи нова мова ?.....	82-83
Шульженко Я. І. Правові засади мовної політики та проблеми її ефективності.....	84-85

СЕКЦІЯ III. Особливості походження власних назв в Україні...86

<i>Бурлака Є.В. Походження назв деяких міст України</i>	<i>86-87</i>
<i>Богданов І.О. Особливості походження українських власних імен.....</i>	<i>88-89</i>
<i>Волошина С.В., Сольоний О.В. Етимологія та походження українських прізвищ.....</i>	<i>90-91</i>
<i>Горбунов Є.Ю. Походження назв найбільших річок України.....</i>	<i>92-93</i>
<i>Горлова А.А. Походження українських прізвищ.....</i>	<i>94-95</i>
<i>Демченко А.О., Мельник О.С. Витоки українських імен.....</i>	<i>96-99</i>
<i>Ктракян Л.А., Баранова К.В. З історії походження назви Донецьк.....</i>	<i>100-101</i>
<i>Макаров А. В., Красюкова Н. О. Особливості походження назв на території українських регіонів.....</i>	<i>102-103</i>
<i>Малков М. С., Синьоока П.В. Особливості походження власних назв Донбасу.....</i>	<i>104-106</i>
<i>Мотика М.О., Приходько О. В. Історичні корені походження деяких українських назв.....</i>	<i>107-108</i>
<i>Мурований І.Ю. Особливості походження власних назв в Україні.....</i>	<i>109-110</i>
<i>Попова Г. С. Особливості походження деяких власних назв в Україні.....</i>	<i>111-112</i>
<i>Резнікова-Сербененко Ю.В. Особливості походження власних назв в Україні.....</i>	<i>113-114</i>
<i>Соловей О.О. Особливості походження астрономічних назв в Україні.....</i>	<i>115-116</i>
<i>Фараон М.В. Проблеми передачі власних назв при перекладі з української мови.....</i>	<i>117-118</i>
<i>Харькін Є.О. Відмінювання і правопис українських власних назв.....</i>	<i>119-120</i>
<i>Цвіль О. А. Походження українських прізвищ. Історичний аспект.....</i>	<i>122-121</i>
<i>Чередниченко Ю. О., Виноградова М. О. Виникнення поняття Русь.....</i>	<i>123-124</i>

СЕКЦІЯ І

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ФАХІВЦЯ

Антоненко Олександр Євгенович, гр. ПЦБ-63Г (ДонНАБА)
Науковий керівник – доц. Ковальова Н.О.

Культура мовлення сучасних підлітків постійно знаходиться під впливом соціальних змін, як позитивних, так і негативних, що відбулися в нашій країні особливо в останні десятиліття.

Прийнято розрізняти вищий і нижчий рівень мовленнєвої культури людини. Нижчий рівень – перший ступінь оволодіння літературною мовою: правильність мовлення та дотримання норм літературної мови. Правильним мовленням називають таке мовлення людини, в якому не допускаються помилки у вимові, у вживанні слів та їхньому утворенні, у побудові речень.

Вищим рівнем мовленнєвої культури прийнято вважати правильне і гарне мовлення: людина не тільки не допускає помилок, але й вміє якнайкраще будувати своє висловлення; найбільш повно розкриває його тему і головну думку; відбирає найбільш придатні слова і конструкції з урахуванням того, до кого й за яких обставин він звертається.

Головна мета кожної культурної людини полягає в збагаченні свого мовлення та удосконалюванні. Необхідно навчитися відчувати свого співрозмовника, уміти відбирати найбільш придатні для кожного випадку слова та конструкції.

Кожна людина повинна дбати не тільки про культуру свого мовлення, а й про мовний етикет (сукупність мовних засобів, які регулюють нашу поведінку в процесі мовлення).

Головне призначення етикету – встановлення сприятливого контакту між людьми, регулювання їх взаємин на основі принципу ввічливості. Викладачі повинні бути обізнані з основними правилами ведення мовлення. Для різних видів мовленнєвої діяльності суспільство формує певні правила їх здійснення. Правила ведення мовлення, чи етикет мовлення, поділяються на правила для мовця і слухача..

У кожному суспільстві етикет поступово розвивався як система правил поведінки, система дозволу й заборон, що формують загалом моральні норми. Етикет і мовлення тісно пов'язані між собою.

Манера мовлення, стиль, дозвіл чи заборона говорити одне й не говорити інше, вибір мовних засобів як маркер приналежності до певного середовища – все це наявне в наших мовленнєвих виявах.

Культура спілкування – частина культури поведінки людини у суспільстві. Культура поведінки – сукупність форм щоденної поведінки людини (у побуті, у спілкуванні з іншими людьми), у яких знаходять зовнішнє вираження моральні та естетичні норми такої поведінки. Культура поведінки не буває поза культурою спілкування. Культура мовлення - це духовне обличчя людини. Вона свідчить про загальний розвиток особистості, про ступінь залучення її до духовних багатств рідного народу й надбань усього людства. Основою мовленнєвої культури є грамотність, тобто дотримання загальноприйнятих літературних норм у користуванні лексичними, фонетичними, морфологічними, синтаксичними і стилістичними засобами мови. Мовлення має бути не тільки правильним, а й лексично багатим, синтаксично різноманітним. Треба активно розвивати своє мовлення: усно й письмово викладати думки, виправляти себе, перебудовувати сказане, шукати найкращі й найдоцільніші варіанти висловлювання.

Культура мовлення тісно пов'язана з культурою мислення. Якщо людина ясно, логічно мислить, то й мовлення в неї ясне, логічне. І навпаки, якщо у людини немає думок, якщо вона говорить про те, чого не розуміє або не знає, то й мовлення в неї плутане, беззмістовне, захаращене зайвими словами, непотрібними красивостями. Мовлення тоді гарне і зрозуміле, коли воно якнайповніше і якнайточніше передає думки чи малює образи і легко сприймається. Грамотне, багате мовлення — не тільки ефективний засіб передачі й сприйняття думок та образів, а і вияв поваги до людей, з якими спілкуєшся, до народу, який створив цю мову.

Література

1. Богдан С.К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К.: Рідна мова, 1998. – С.430–452.
2. Бикова Г.П. Українська мова та культура мовлення: Навчальний посібник для студентів заочної форми навчання. – К.: НАУ, 2002. – 122 с
3. Гладіліна Г. Г., Сеніна В. К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. К., 1997.
4. Ділова українська мова: Навч. посібник / За ред. О. Д. Горбула. К., 2000.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

**Ботіна Олена Дмитрівна, гр.ПЦБ-63г (ДонНАБА)
Науковий керівник - доц. Ковальова Н.О.**

Однією з актуальних проблем, яка потребує вирішення у процесі здобуття вищої освіти студентами економічних спеціальностей, є формування професійно орієнтованого мовлення. Стрімкий науково-технічний прогрес, поширення нових технологій, міждержавний розвиток у сфері освіти ведуть до використання у професійній лексиці русизмів та великої кількості іноземних термінів. Безумовно, це не сприяє формуванню мовної майстерності, професійної культури мовлення.

Реалії сьогодення диктують певні вимоги до розвитку сфери вищої освіти, оскільки саме у ній відбувається процес завершення навчального етапу формування спеціаліста та, в першу чергу, особистості, інтелектуальної еліти, за якою не тільки майбутнє економічне зростання нашої країни, а й національне світосприйняття.

Перехід країни від планової до ринкової економіки зумовив потребу у фахівцях економічних спеціальностей, підготовка яких стикається з проблемами в українській термінологічній лексиці. Зроблено багато перекладів іноземних наукових видань, які здебільшого перекладалися дослівно, що спричинило викривлення смислової інформації та різну інтерпретацію категорій і понять сучасної економічної науки, які і до сьогодні не до кінця унормовані, немає чіткої системи термінів.

З метою уникнення цих недоліків потрібно приділяти велику увагу його поетапному формуванню. Йдеться про унормування мовлення, формування мовної майстерності, міждисциплінарні мовні зв'язки, виховання мовної свідомості.

Цьому сприятиме поетапне використання спеціальних вправ, спрямованих на формування умінь правильного вживання у мовленні конкретного мовного матеріалу; творче використання студентами мовних засобів, вибір і вживання яких визначаються ними самостійно; формування здатності самостійно добирати необхідний мовний матеріал і використовувати в нових умовах набуті знання і навички.

Формування професійної культури мовлення та процес мовної освіти мають будуватися за принципами функціонально-

комунікативної спрямованості, проблемності, на більш тісних міжпредметних зв'язках суміжних дисциплін.

Згідно з навчальними планами опанування дисциплін у ВНЗ курс Ділової української мови є необхідним, але недостатньо продуктивним заходом для опанування професійної мови, бо дисципліна обмежена рамками офіційно-ділового стилю, що задовольняє вузькі потреби письмового ділового спілкування, окресленого досить чітко визначеними стандартами, та незначною мірою акцентує увагу саме на формуванні професійного мовлення студентів.

Адже характерними рисами професійної наукової мови є точність, чіткість, стислість, смислова завершеність. Неправильно вжиті слова і словосполучення та лексичні помилки можуть спотворити висловлену думку, викривити смисл написаного. Для наукового тексту характерним є формально логічний спосіб викладання матеріалу, наявність міркувань, що сприяють обґрунтуванню основних висновків, використанню спеціальної термінології. Тому при формуванні професійного мовлення студентів, зокрема економічних спеціальностей, у навчальному процесі слід дотримуватися таких науково обґрунтованих принципів: ***структурності, науковості, свідомості, форми мовлення, комунікативної спрямованості, міцності та спрямованості знань та доступності.***

На основі висвітленого матеріалу приходимо до висновку, що питанню формування професійно орієнтованого мовлення студентів економічних спеціальностей потрібно більше приділяти уваги. Перебудова суспільства, інтеграційні процеси, вплив інших культур на мовленнєву сферу призвели до розбалансованості і загострення проблеми професійної мовленнєвої культури студентів – майбутніх фахівців у суспільних та технічних галузях. Цю проблему сьогодні можна подолати, лише усвідомивши причини та розробивши комплексні заходи щодо перебудови навчального процесу, з урахуванням міждисциплінарних зв'язків саме у професійно-мовленнєвому контексті.

Література

1. Волосова О. Культурна ситуація в країні й викладання української мови у вищій школі // Українська мова і література в школі. – 2005. – С.36-39.
2. Єріна А.М., Захожай В. Б., Єрін Д.Л. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. – Центр навчальної літератури, 2004. – 212с.

МОВА І МОВЛЕННЯ: НАГОЛОС І НАГОЛОШЕННЯ

Вербицький Олексій Сергійович, гр. СПУ-06 (ДонНТУ)
Науковий керівник – к.філол.н., доц. Лазарєва Л.К.

Вербальне спілкування – один із найважливіших стимуляторів формування іміджу промовця.

Почнімо з констатації того факту, що ідеального промовця не існує. Кожний має свої сильні та слабкі сторони. Причому одні й ті самі характеристики промовця можуть спрацювати і як позитивні, і як негативні. Портрет сильного промовця, а вірніше набір рис, які роблять промовця сильним є такими:

Підготовка; рефлексія; знання свого опонента (основним опонентом є він сам); психологічна стійкість; послідовність промови; швидкість мислення; тактичне мислення, [2] правильне використання мови.

Виходячи з розглянутих рис можна зазначити, що комбінація цих якостей дозволяє довести свою думку, переконати слухача, опонента, аудиторію. Ця стаття присвячена розгляду можливостей використання одного із відомих засобів мови – наголошення аргументу.

Наголос — це один із просодичних засобів мовлення; він динамічний, рухомий і інколи впливає на значення слова. *Наголошення аргументу* – це логічне, значеннєве підкреслення найважливішого слова речення. Головне, фундаментальне слово аргументу промовець наголошує чи відокремлює інтонаційно. *Силowe наголошення* може реалізуватися шляхом підвищення інтенсивності ударного складу, що досягається збільшенням мускульної напруги й посиленням видиху; шляхом зміни висоти голосового тону – *музичне наголошення*.

Використання вірної мовної конструкції й інтонації дає змогу промовцю привернути слухача, перетворити його на свого прибічника. Для розуміння наведу простий взірець: «ТИХО я кажу» або «тихо я КАЖУ».

З практики роботи в цьому напрямі можна навести приклад, коли мій учень досяг перемоги в дебатах, використовуючи саме таку техніку. Він використав наголошення аргументу, потім зробив паузу (до 3 секунд), давши тим самим слухачеві самотійно переконатися в істинності наголошеного поняття і як очікувалось – аудиторія

повністю його підтримала.

Наголос і наголошення виконують такі функції: сигніфікативну; розмежувальну – особливий фіксований наголос, що вказує на межу – початок або кінець; об'єднуючи елементи речення, промови в одне ціле.

Розглянемо більш детально використання наголошення аргументу, його використовують, коли звертаються до критерію істинності міркування. [3] І задача промовця зводиться до надання можливості людині переконати самого себе, а для цього більш за все підходить використання наголошення аргументу. Але потрібно пам'ятати, що велике значення у мовленнєвому іміджі промовця має вибір модальності (тобто відношення до того, про що йдеться, а також до змісту висловлення). Модальність може мати значення ствердження, наказу, побажання і т.д.

Як же використати наголошення аргументу на письмі? Це питання було поставлено, коли було вирішено створити медіа-проект «Аргументатор» для дебатної спільноти держав СНД в Інтернеті. Ідея в тому, що дебатер є носієм інформації, практики. Відповідь на це питання добре висвітлив відомий грамати́ст Уорф, назвавши цю систему природною логікою. [1]

Але писати статті так само, як проводити виступ/тренінг/семінар є неможливим засобом для навчально-методичної літератури. Хоча, в Інтернеті відчувається тенденція до того, що мовленнєві конструкції та писемні змішуються, це можна побачити в блогах, мікроблогах (ЖЖ, twitter, blogspot,...). Таку тенденцію можна пояснити тим, що кожна людина, яка вийшла з дитячого віку, має глибоко укорінені погляди на мову, які не залежать від освіти, [1] та володіє Інтернет-технологією Web2.0.

Дивуватись нема чому, наприклад, наголос та наголошення історично мінливий. [4] Так само і мова динамічно змінюється під тиском сьогоденних тенденцій. Сьогоднішня тенденція створена інформаційно-технічним розвитком суспільства, носіями інформації з їх системою природної логіки та поглядами на мову.

Література

1. Уорф Б.Л., «Наука и языкознание», Новое в лингвистике. Вып. 1. - М., 1960
2. Задоя К.П., «СИЛЬНИЙ ПРОМОВЕЦЬ! ЯК ВІН ВИГЛЯДАЄ?», К., 2007
3. ИП «Аргументатор», автори: А. Ігнатієва, Р.Халіков, <http://argumentator.org/>
4. Мейе А., Общеславянский язык, пер. с франц., М., 1951

«ЕКОЛОГІЯ МОВИ»: ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЯ

Градець Ольга Олексіївна, аспірант каф. філософії (ДУїШ)

Науковий керівник - доц. Приходченко К.І., д.пед.н.

Культура мовлення як складова загальної культури є одним із найважливіших показників цивілізованості суспільства. Досконале володіння мовою стає важливим компонентом підготовки фахівців у будь-якій сфері. Сьогодні, коли українська мова відіграє виняткову роль у житті суспільства, у розвитку науки, культури й освіти, проблеми підвищення рівня культури мовлення як важливого чинника формування цілісної культурно-національної ідентичності є надзвичайно актуальним. Питання мовної культури завжди було предметом дослідження мовознавців (В.В.Виноградова, І.І.Огієнка, О.О.Потебні). Останнім часом Н.Д.Бабич, В.М.Князєв, І.М.Плотницька, С.П.Шумовицька вказали на необхідність визначення оптимальної мовленнєвої поведінки в певній ситуації та звернули увагу на важливість культури мовлення у професійно-кваліфікаційній характеристиці фахівців будь-якого профілю. Вони доводять, що досконале володіння культурою мовлення гарантує спеціалістові будь-якого фаху відчутний успіх у професійно-ділових стосунках [1:3]. Культура мовлення характеризується комунікативними ознаками: правильністю, точністю висловленої думки, логічною організацією мовного матеріалу та його лаконічним і стислим викладом, чистотою мовлення, доречним добором мовних засобів. Професійна діяльність фахівця потребує від нього високого рівня володіння сукупністю мовних засобів офіційно-ділового стилю української мови, який служить устанавленню зв'язків у політичній, економічній, культурно-освітній сферах та обслуговує суспільні відносини людей. У результаті взаємодії української та російської (польської – на території західної України) мов дуже часто порушуються норми сучасної української літературної мови. Виникнення мовних помилок в умовах синхронного функціонування споріднених мов пояснюється тісними асоціативними зв'язками, які передують логічному поступовому розвитку думки, чи невідповідністю швидкості мововиробництва швидкості його фіксації. Таким чином можна виокремити основні типи мовних помилок: 1) орфоепічні, орфографічні й акцентологічні; 2) словотвірні; 3) морфологічні; 4) лексичні; 5) синтаксичні. Двомовність впливає не тільки на естетичність мовлення, але нерідко спотворює власне зміст інформації. Протягом останніх років було

проведено кілька досліджень, спрямованих на виявлення рівня культури мовлення фахівців різних галузей. Згідно отриманих даних, на жаль, загальний рівень володіння засобами мовленнєвих стилів є досить низьким [2]. Переважна кількість фахівців навіть гуманітарних галузей демонструють відверту мовну негнучкість, відсутність міжстильової орієнтації та вживання неприпустимих літературних форм. Сучасні тенденції розвитку української мови (європеїзація, антитермінологізація, тощо) звертають увагу на необхідність упровадження нового мовленнєвого етикету. Засоби масової інформації спрощують мовне оформлення повсякденного спілкування. Тому на противагу пониженню літературних норм має розвиватися мистецтво високої риторики, яким спеціалісти різних галузей повинні прагнути оволодіти в досконалості. Одним із методологічних напрямів підвищення культури мовлення повинно стати цілеспрямоване вилучення росіянізмів, діалектизмів, невинуватих каліок і запровадження до вжитку власне українських слів [3: 98]. Культура мовлення не є привілейованим явищем. Вона є життєвою нормою будь-якої людини. Що ж до науковців, службовців, спеціалістів будь-якої професії, то для них культура мовлення є вираженням їхньої професійної компетенції, індикатором фахової обізнаності. Сьогодні гостро стоїть проблема «екології мови», проблема «культурного фону», який формується мовою культурологічних видань, радіо і телебачення. На жаль, ще й досі мовознавці не мають єдиного погляду щодо необхідності виділення культури мовлення, в окрему навчальну дисципліну, не визначено її зміст, функції, завдання та місце серед інших мовознавчих дисциплін. Немає достатньої кількості відповідних підручників із ділового мовлення, де теоретична частина супроводжується системою практичних мовленнєвих вправ, зміст яких орієнтований на головні проблеми обраної спеціальності, вивчення фахової документації, сприяє виробленню практичних умінь і навичок у процесі добору відповідних мовних засобів у діловому мовленні.

Література

1. Козієвська О.І. Особливості формування культури мовлення у професійній діяльності державних службовців. Автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.03 / О.І. Козієвська; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2003. – 20 с. – укр.
2. Масенко Л. Усні форми побутування мови. Явище вульгаризації мовлення. / Л. Масенко. – http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-usni_formy.htm
3. Сагач Г. Риторика – Вид. 2. / Г.Сагач – К., 2000. – 556 с.

МОВНИЙ ЕТИКЕТ ЛІКАРЯ

Зайцева Олена Валеріївна, Зк., 1 гр., мед. ф-ту. № 3 (ДонНМУ)
Науковий керівник – викладач Мірошниченко Л.А.

Мова – це джерело сили і чистоти, вона робить нас духовно сильними, а особливо вона цілюща, коли звучить із вуст лікаря.

Мовний етикет – не лише обов'язкова складова професійної лікувальної етики, а й засоби психологічного впливу на пацієнта. Мовленнєвий етикет лікаря, як соціально-лінгвістичне явище детермінований з функціонального боку, тобто в основі його виділення лежать спеціалізовані функції. Перша з них *контактна (фатична) функція* – встановлення, збереження чи закріплення, підтримуваних зв'язків і стосунків, індивідуальних чи соціально-масових. *Функція ввічливості (конотативна)* – пов'язана з проявами ввічливого поведіння лікаря з пацієнтом. *Регулююча функція (регулятивна)* – теж стосується усіх проявів мовленнєвого етикету, бо вибір певної форми при встановленні контакту регулює характер стосунків лікаря і пацієнта. *Функція впливу (імперативна)* – передбачає співбесідника – вербальну, жестову, діяльнісну. *Функція звертальна (апелятивна)* – тісно пов'язана з імперативною, бо привернути увагу, означає здійснити вплив на співбесідника. *Емоційно-експресивна (емотивна) функція* — є факультативною функцією, оскільки вона особлива властива професії медичного працівника. Від того, які слова, тон, форму обере лікар при звертанні до пацієнта, залежить подальший контакт між ними і довіра. Мовленнєвий етикет професії лікаря вимагає особливої уваги до культури поведінки і вибору слів при спілкуванні з пацієнтом, адже слово лікаря – як ліки. Рольова поведінка медичного працівника регулюється змістом та способом спілкування, що визначає характер його дискурсивної поведінки. Усе це зумовлене взаємодією трьох функцій: комунікативної, перцептивної та інтерактивної. Суть комунікативної функції полягає в отриманні та передачі інформації, необхідної для виконання лікарем своєї професійної діяльності. Комунікація в даному випадку здійснюється на трьох рівнях: мовному, паралінгвістичному та невербальному (екстралінгвальному). На мовному рівні здійснюється, наприклад, збір анамнезу, даються рекомендації, тощо. На паралінгвістичному рівні відбувається обмін інформацією шляхом міміки, жестів тощо.

Невербальний рівень забезпечує лікаря необхідною психофізичною інформацією (вимірювання температури, пальпація, огляд, вивчення результатів аналізів, тощо). Усі рівні комунікації взаємодіють між собою в процесі спілкування лікаря з хворими та медичним персоналом. Перцептивна функція спілкування зумовлена сприйняттям та розумінням партнерами один одного. Найбільш значущими тут виступають елементи зовнішньої поведінки (міміка, пантоміміка, інтонація мови) та особисті якості (ставлення до людей, фахові дані тощо). У професійній лікарській діяльності це забезпечує зняття психічного напруження пацієнта, встановлення з ним нормальних міжособистісних стосунків. Інтерактивна функція спілкування забезпечує реалізацію рольової структури діяльності лікаря у спілкуванні з хворими для вирішення професійних завдань. Цей аспект мовного спілкування лікаря визначається також виконанням таких ролей: лікаря-дослідника, лікаря-психотерапевта, лікаря-співрозмовника, лікаря-колегу, лікаря-порадника. І кожна із ситуацій, зумовлена однією із названих ролей, передбачає володіння словом, яке є не лише інструментом спілкування, а й часто чудодійними ліками. Особливо, якщо воно вчасно сказане і вдало підібране. Так само, як невміле і невдале, воно може спричинити негативні наслідки. Важливу роль у формуванні особистості лікаря-мовця відіграє публічне спілкування медиків, яке практикується в рамках проведення клінічних конференцій, дискусій, в обговоренні стану важкохворих, а також тих проблем, які є важливими для глибшого розуміння певних медичних питань. Отже, суть рольової діяльності загалом визначається соціальними нормами, орієнтованими на особистість лікаря як виконавця конкретної ролі.

Саме це і накладає відбиток на його мовну поведінку, що знаходить відображення у стильовому розмаїтті дискурсу та особливостях його усної і писемної форм, які мають досить тісний зв'язок. Взяти хоча б ті факти, коли, отримуючи інформацію із наукових джерел, написаних мовою наукового стилю, лікар спілкується з пацієнтом, використовуючи засоби усної розмовної мови, записує дані обстеження та висновки в історії хвороби, в усному повідомленні на ранковій конференції виступає з доповіддю, трансформуючи усно-розмовні форми мови в структури наукового та офіційно-ділового стилів.

МОВЛЕННЄВІ ПОМИЛКИ ФАХІВЦІВ

**Зотов Олексій Володимирович, гр. МЧМ-06а (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Стеценко Н.М.**

Українська мова впродовж багатьох століть була поставлена в такі історичні умови, що можна тільки дивуватися, як вона вижила і збереглася взагалі. Накладене ще в другій половині XVII столітті табу великим тягарем лежало на ній майже до кінця XX століття. Зрозуміло, що кількасотрічне приниження української мови і водночас насаджувannya іншої, тобто російської, не могло не позначитися на усному (в першу чергу) та писемному мовленні її носіїв. Отож, у таких умовах українська мова навіть там, де вона активно функціонувала, зазнала такого негативного впливу російської, що перетворилась на суржик, «язичіє», на мішанину українських та російських слів, кальок, а частіше всього – мовних покручів, які витворилися на базі цих двох великих мов, тобто російських слів, вимовлених на український лад, або українських слів, оформлених по-російськи. Мовне явище, що одержало назву *суржик*, належить до специфічної форми побутування мови в Україні. Його національну та соціальну природу відображає сам термін, запозичений із сільськогосподарської лексики.

Саме явище – гібридне українсько-російське мовлення виникло, дуже давно. Але наукове дослідження суржику в радянському мовознавстві було заборонене. І лише у 90-х роках суржик стає об'єктом лінгвістичного аналізу.

Суржик – специфічна форма побутування мови в Україні. У «Словнику української мови» слово «суржик» зафіксоване з двома значеннями: «1. Суміш зерна пшениці й жита, жита і ячменю, ячменю й вівса і под.; борошно з такої суміші. 2. (перен., розм.)

Елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без додержання норм літературної мови; нечиста мова» [1; VIII: 854]. Тобто, семантичне ядро вказаного слова поєднує два елементи значення: змішування двох різних субстанцій і пониження якості продукту, утвореного внаслідок змішування.

Звичайно, процес взаємопроникнення слів із однієї мови в іншу – закономірний процес; значна частина з однієї мови засвоюється, підпорядковується нормам і стає повноправною лексикою іншої мови. В українській мові є немало «законних», унормованих

русизмів, полонізмів, германізмів, тюркізмів, запозичень з інших європейських мов.

Однак, коли слова з чужої мови вживаються бездумно, безсистемно, коли перекручується їх зміст і спотворюється звукове оформлення, це засмічує мову. Ми настільки звиклися з ними, що часто й не помічаємо, як вони зриваються з вуст.

Більшість із фахівців, на жаль, не задумується над своїм мовленням, не прислухається до себе, внаслідок чого і виходить «макаронічна» мова. Наведемо русизми різних рівнів: лексичні («ад», «бабочка», «бутила», «брезгувати», «видворити», «внушити»); фонетичні («карніз», «блєф», «магазин»); морфологічні («бабушка», «замітити», «гардеробниця», «украшати», «доломаній»); граматичні («не дай Бог», «перепись», «подмись», «мама» – у звертанні, «вечером», «по місяцям»); кальки типу «міроприємство» тощо.

Поряд з окремими лексемами існують і деякі сталі та вільні словосполучення, що побутують в українському мовленні як не унормовані вирази («а іменно», «битком набито», «в кінці кінців», «так сказать» тощо).

Також існують суржики, які походять з інших мов: «кнайпа», «цигелики» (нім.), «кульний», «чилдренята» (англ.) [2:148].

У більшості випадків у звертаннях до фахівців можна почути форми типу «Василь Миколайович», «Олена Петрівна», оскільки в кличному відмінку вони повинні звучати «Василю Миколайовичу», «Олено Петрівно».

Найкраще, звичайно, було б уживати наші питомі, традиційні українські звертання: «пане Василю», «пані Олено» (якщо людина близько знайома), «пане Гуцуляк», «пані Василенко» (офіційне звертання), «пане директоре», «професоре», «вчителю» або просто до незнайомої людини – «прошу пане», «прошу пані».

Отже, таким фахівцям треба навчатися спілкуватися згідно із нормативними вимогами та вдосконалювати знання державної мови.

Література

1. Антисуржик/ За ред. О.Сербенської. – Л., 1994.
2. Культура української мови. Довідник/ За ред. В.Русанівського. – К., 1990.

«СЛОВОТЕРАПІЯ» ЯК СКЛАДОВА ЛІКУВАЛЬНОГО АРСЕНАЛУ МЕДИКА

**Калінічева Ганна Вікторівна, 3 к., 9 гр. мед. ф-ту № 2 (ДонНМУ)
Копитько Інна Володимирівна, 3 к., 9 гр. мед. ф-ту № 2 (ДонНМУ)
Науковий керівник – ст. викл. Романова О.Г.**

У повсякденному спілкуванні з пацієнтами, колегами лікар використовує лексичні засоби, характерні для офіційно-ділового, публіцистичного і навіть художнього стилів мовлення. Розмовний і науковий стилі разом з офіційно-діловим є характерними для фахового мовлення лікаря. Усе сказане й написане завжди комусь адресоване. Від лікаря пацієнт чекає розуміння та співпереживання, тому й потрібно шукати найточніші і найвиразніші слова, тим самим активно впливаючи на його настрій, самопочуття. «Слова, як і ліки, – підкреслював письменник і лікар П. Бейлін, – мають прямий позитивний або негативний вплив на психічний та фізичний стан людини» [1:5]. Лікування – це не тільки консервативне та хірургічне втручання, а й мистецтво використання слова. Слово лікаря є свідченням його милосердя, чуйності, загальної культури й освіченості.

Віра в магічну, чудодійну силу слова притаманна всім релігіям, фольклору, давній медицині. В єгипетському папірусі Еберса (VI століття до н.е.) хворому нагадують: «Заклинання благодворні у супроводі ліків, а ліки благодворні у супроводі заклинань». Слово «врач» з'явилося у мові східних слов'ян в XI ст. і пов'язане з дієсловами «заговаривать, уговорить, говорить». Звідси тлумачення слова «врач» як «утешитель», тобто людина, яка вміє діяти силою слова на здоров'я [1:15]. З часом слово стало самостійним засобом лікування й профілактики.

Спілкування лікаря з хворим – це бесіда обоюдно зацікавлених людей, мета яких – перемогти недугу. Вона вимагає від медика певних зусиль, нервових витрат, щоб залишатися доброзичливим, невимушеним, терпимим. Усе це, у свою чергу, необхідно для подолання в бесіді з пацієнтом цілком природної його тривожності, дратівливості, виснаженості. Майже завжди соматична хвороба супроводжується страхом, переживаннями, очікуваннями, які здатні спричинити стресовий, депресивний стан. Хворого можуть відштовхнути, налякати навіть темп, висота звучання голосу, інтонація, яку іноді називають душею слова. Інтонація може змінити зміст одного й того ж слова. Воно може підбадьорити, стати «щитом і бальзамом для

ран», і, навпаки, знищити, перекреслити всі сподівання. Причому інтонація мовлення лікаря, так само, як і актора, повинна узгоджуватися з його виразом обличчя, жестами. Для пацієнта все це є джерелом інформації, яку він потім прискіпливо аналізує, щоб винести вирок: довіряти лікареві чи ні.

Принцип «не зашкодь» вимагає від лікаря бути особливо уважним, обережним у виборі слів, тим більше, коли йдеться про трагічний діагноз і треба зробити вибір: казати правду чи утриматися. Тут рецептів на кожен випадок немає. Не слід висловлювати думки з приводу попереднього діагнозу. Лише остаточний висновок дає підстави для призначень, порад, рекомендацій. Є слова-табу, які необхідно виключити із словника медика. Насамперед, це зневажливі, грубі, безцеремонні звертання до колег, пацієнтів, запитання, репліки, коментарі в умовах, коли хворий не може бути відвертим або коли вони змушують його засоромитися, замкнутися. Стосується це і професійного жаргону. Скажімо, принизливо людину, що страждає, називати за діагнозом: діабетик, астматик тощо. Слово, поведінка лікаря можуть стати причиною багатьох так званих ятрогенних захворювань. А ось комплімент, так само як і висловлене співчуття, не тільки поліпшує настрій, а й, за ствердженням деяких учених, навіть продовжує життя людині. Справжній цілитель завжди психотерапевт. І тому, пише професор О. М. Орлов, по-дикунськи виглядає «чорний гумор», яким бравують іноді медики один перед одним [1:15]. Маємо на увазі, зокрема, такі висловлювання: «не хвилюйтеся, розтин покаже», «все зрозуміло, як у морзі», «спокійний, як пульс покійника», «важко в лікуванні, легко в труні» тощо.

Тому оволодіння мистецтвом слова для майбутнього медика – це успішний засіб впливу на пацієнтів, могутній засіб профілактики й лікування багатьох захворювань, пропаганди здорового способу життя.

З цією метою на заняттях з української мови у медичному ВНЗі велика увага приділяється усному мовленню студентів, його професійній спрямованості, опрацьовуються такі професійні поняття, як «гуманізм», «мистецтво вислухати хворого», «милосердя», «професійна етика», «мовна компетенція».

Література

1. Золотухін Г.О., Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Фахова мова медика: Підручник. К. Здоров'я, 2002. – 392 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо: К., Освіта, 1991. – 228 с.
3. Вихованець І.Р. Таїна слова: К., Культура, 1990. 142 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНА СИНОНІМІЯ У ТЕРМІНОЛОГІЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТЕХНОЛОГІЯ ТУГОПЛАВКИХ МАТЕРІАЛІВ» (ТТМ)

Клименко Андрій Олександрович, гр. ТТМ-06 (ДонНТУ)

Науковий керівник – ст. викладач Буяновська Н. І.

Професійне спілкування в будь-якій галузі неможливе без термінології. Слід розрізняти терміни і професіоналізми, що вживаються як неофіційні замітники термінів. Вивчення проблем термінології надзвичайно актуальне з кількох причин. По-перше, термінологія є головним джерелом поповнення лексичного складу високорозвинених сучасних мов, як засіб зберігання, передавання, оброблення інформації. По-друге, наукове знання інтернаціональне за своєю природою. У сучасному світі відбуваються потужні інтеграційні процеси, які не оминають наукової сфери і висувають проблему міжнародної стандартизації термінів як основи для порозуміння між фахівцями різних країн. По-третє, українська термінологія, яка повинна розвиватися разом із термінологіями інших національних мов, має низку специфічних проблем, зумовлених історично, гостру потребу у створенні національних термінологічних стандартів, термінологічних словників тощо.

Термін (від латин. *terminus* – *межа, кінець*) – це слово або словосполучення, яке позначає поняття певної галузі знання чи діяльності людини. Так, термінами є такі назви, як *пінобетон, видатки, мінералізація гумусу та ін.*

При всій відмінності й багатогранності сучасних галузей наукового знання і властивих їм понять існує ряд спільних ознак, які визначають суть терміна як особливої мовної одиниці. Отже, основні **ознаки терміна**:

- 1. Системність.** Кожний термін входить до певної терміносистеми, у якій має термінологічне значення.
- 2. Точність.** Термін повинен якнайповніше й найточніше передавати суть поняття, яке він позначає.
- 3. Тенденція до однозначності** в межах своєї терміносистеми. Якщо більшість слів загальноживаної мови багатозначні, то більшість термінів – однозначні, що зумовлено їх призначенням.
- 4. Наявність дефініції.** Кожний науковий термін має дефініцію (визначення), яка чітко окреслює, обмежує його значення.

Деякі термінознавці називають і такі ознаки (або вимоги) до терміна: нейтральність, відсутність синонімів; інтернаціональний характер; стислість; здатність утворювати похідні терміни. Усе це – вимоги до ідеального терміна, на практиці ж далеко не завжди вдається утворити термін, який би відповідав усім вищеназваним вимогам.

Як приклад можна навести наступні терміни: дробление (рос.) → дроблення, розбиття, дробіння (укр.); прокаливание (рос.) → прожарювання, пропікання, прогартування (укр.); плавление (рос.) → плавлення, топлення (укр.).

По-перше, ці терміни використовуються в різних галузях: терміни “прожарювання” і “пропікання” – у технології тугоплавких матеріалів, “прогартування” – в металургії. По-друге, вони мають різні значення. Так, наприклад, за [1]:

- “прожарювання”: 1) гарно випікати, доводити до повної готовності; 2) сильно, глибоко прогрівати; 3) робити отвір вогнем, променем, чим-небудь розпеченим і т. ін.;
- “пропікання”: 1) жарити до повної готовності; 2) піддавати щонебудь дії високої температури з метою очищення, дезінфекції, гартування і т. ін.; 3) дуже прогрівати щонебудь (про теплові промені);
- “прогартування”: надавати металам або деяким іншим речовинам більшої твердості, пружності, міцності, стійкості.

По-третє, ці терміни утворилися від різних дієслів, які, на наш погляд, є синонімами: прожарювати → прожарювання, пропікати → пропікання; прогартувати → прогартування. А це означає, що в термінології все ж таки присутнє таке явище, як синонімія.

Або ще можна навести приклади: твердість – твердіння; набухання – набрякання; відсів – відсівання; дроблення – розбиття – дробіння – подрібнювання; помел – молоття – мливо [2].

Розглянувши приклади, можна дійти висновку, що незважаючи на тенденцію до однозначності термінів, усунути їх багатозначність повністю не вдається.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина / Під. ред. К. М. Ситник. – К.: Наукова думка, 1996. - 1996. – 660 с.

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ФАХІВЦЯ

**Крик Олександра Михайлівна, аспірант спеціальності
«Релігієзнавство» (ДУТіШ)**

Науковий керівник – доц. Приходченко К.І., д. пед. н.

У сучасному інформаційному суспільстві з його новітніми технологіями роль усного живого слова, як і раніше дуже велика. Більшість проблем сучасного суспільства пов'язані з процесами спілкування, з процесами людського взаєморозуміння.

На початку ХХІ століття проблема встановлення взаєморозуміння загострюється, внаслідок того, що сучасна людина контактує з великою кількістю людей, що різняться за національністю, походженням, вірою та освітою.

Зазвичай вивчення спілкування концентрується виключно на способі спілкування, а його мовна оболонка залишається в тіні, тим не менш спосіб спілкування дуже часто здатний породити негативне ставлення до самого обговорюваного предмету, породити агресію і навіть призвести до широких соціальних конфліктів.

Незважаючи на те, що проблеми мови, свідомості, розуміння активно досліджуються в сучасній філософії в рамках різних її течій, таких, наприклад, як герменевтика, феноменологія, аналітична філософія, цілий ряд проблем залишається ще недостатньо дослідженим.

Однією з таких проблем міждисциплінарного характеру є культура мови, яка відіграє найважливішу роль при пошуку і виробленні правильного способу спілкування між людьми, максимально враховуючи складність духовного світу іншої людини, що дозволяє доторкнутися до „життєвого світу” цієї людини [2:32].

Філософія, спираючись на дані точних наук, досліджує феномен мови в контексті таких спільних проблем як походження мови, взаємовідносини мови і мислення, роль мови в спадкоємності різних поколінь та історичних епох.

Культура мови - невід'ємна частина особистісної характеристики будь-якої людини. Не випадково А.П. Чехов писав: „По суті адже для інтелігентної людини погано говорити – можна було б вважати таким же непристойним, як не вміти читати і писати”[1:41].

Крім того, в даний час попит на спеціаліста на ринку праці, його

конкурентоспроможність в значній мірі залежать від грамотного мовлення, вміння ефективно спілкуватися.

Актуальність даної теми обумовлена також її прикладною значущістю для великого числа людей публічних професій, а також професій, пов'язаних зі спілкуванням - педагогів, журналістів, політиків, юристів, дипломатів, менеджерів.

Всіх тих, для кого вміння чітко і ясно висловлювати свої думки, говорити грамотно, привернути увагу і впливати на слухачів є необхідною характеристикою професійної придатності, а також важливою умовою успіху на обраній ниві.

У ХХ столітті мова стала розглядатися багатьма філософами як найважливіша частина буття, що пов'язана із зростанням його ролі в житті суспільства та індивіда [3:46]. Сьогодні жодна фундаментальна проблема людського буття не може бути не тільки вирішена, але і залишена без уваги до мови, без урахування її ролі, так як людина – це єдина істота, що створює собі проблеми за допомогою мови і за її допомогою вирішує багато проблем.

Література

1. Григорьев В. П. Культура языка и культура речи//Культура русской речи. Тез. I Всесоюзн. Науч. Конф. Звенигород, 19-21 марта 1990 - М., 1990 - - С. 41.
2. Палажченко, П. Р. Диалог культур в языковом пространстве мира // Диалог культур в языковом пространстве мира. - 2004. - № 6. – С. 32.
3. Студенова Е.Г. Принцип языкового соответствия: сущность и методологическая роль в формировании языка науки. М., 2002. - С.46.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Лаврик Ірина Валеріївна, гр. ФІН-09а (ДонНУЕТ)
Науковий керівник – ст. викладач Дейнека В. М.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, коли змінюються пріоритети у професіоналізації державної служби, підвищуються вимоги до комунікативної діяльності державних службовців. Питання техніки ведення діалогу, високого рівня дискурсивних навичок, підвищення рівня культури мовлення залишаються в центрі уваги фахівців.

Невирішеними є причини порушення вимог культури мовлення державними службовцями у професійній діяльності, а також шляхи подолання цих недоліків.

Категорія “культура мовлення” тісно пов’язана із закономірностями й особливостями розвитку та функціонування мови, а також із різноманітною мовленнєвою діяльністю. Мовна система надає можливості знаходити нову мовленнєву форму для вираження певного змісту в кожній реальній ситуації мовленнєвого спілкування. Культура мовлення виробляє навички регулювання добору й використання мовних засобів у процесі мовленнєвого спілкування, допомагає сформувати свідоме ставлення до їх використання в мовленнєвій практиці.

Але наявності належних мовних засобів не достатньо для доречності мовлення, яка є складовою культури мовлення, оскільки треба враховувати такі характеристики, як ситуація, склад слухачів, комунікативні та естетичні завдання. Тобто, слід враховувати важливість відбору стилю, форми спілкування (монолог, діалог, полілог), інтонації, тону спілкування. Тільки за умов добору відповідних певній ситуації засобів та інтонації мовний контакт буде результативним.

Використання слів різних мов, порушення акцентуаційних норм, порушення морфологічних, лексичних, синтаксичних норм у реченнях: “А от стосовно того, що ви сказали – видатки на розвиток *животноводства* – це абсолютно вірна турбота, і ми це знаємо, що власного товаровиробника треба розвивати і підтримувати”; “Шановні депутати, я вибачаюсь за невеличкі зручності, які у нас тут у залі, *но* я думаю, з найближчим часом нам буде зручніше тут

вообще знаходитись, тому сьогодні така ситуація трошки в нас”, – не надають можливості назвати їх правильними.

На жаль, в усному мовленні державних службовців непоодинокими є випадки використання слова *місто* замість *місце* і навпаки, *стосуватися* замість *відноситися*, *відношення* замість *ставлення*, *стосовно* замість *відносно*, *другий* замість *інший*, *рахувати* замість *вважати*. Наприклад, у фразях “Прошу членів лічильної комісії також занять свої *робочі міста* в залі”, “...робота по в'язанню безпосередньо злочинців *на місті події*...”, “А якщо є гострі сигнали, давайте разом з вами виїжджати на *місто*, створювати комісію, якщо в цьому вбачається депутатами необхідність”. Слово *місто* слід замінити на слово *місце*, а у фразі “...населений пункт, який має статус *місця*” навпаки, слово *місця* слід замінити на слово *міста*. *Відношення* означає: “стосунок, причетність до кого-, чого-небудь; зв'язок із кимсь, чимсь; взаємозв'язок між предметами, явищами”, *ставлення* – “той або інший характер поводження з ким-, чим-небудь”, *стосовно* – “відповідно до чого-небудь; у застосуванні до чогось”, *відносно* – “порівняно. А тому в реченнях “Ваше *відношення* до цього?”, “Давайте дочекаємося рішення лічильної комісії *відносно* цього питання”, “...*відносно* змін до обласного бюджету...” виділені слова слід замінити на *ставлення* та *стосовно* [1].

Культура мовлення – це поєднання мислення і мови, точність вираження думок, почуттів, ясність, зрозумілість смислових зв'язків і відношень одиниць мови в мовленні зв'язкам і відношенням предметів і явищ у реальній дійсності. Культурі ділового мовлення, як і культурі ділового спілкування, потрібно вчити на всіх етапах підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2004. – 1440 с.
2. Губа О. П. Удосконалення діяльності керівника в органах державної влади : теоретико-методологічний аналіз : автореф. дис. канд. наук з держ. упр. / О. П. Губа. – Дніпропетровськ, 2004. – 20с.

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ ВИМОГ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ЛІКАРЯ

**Матвєєва Юлія Миколаївна, 3 к., 3 гр. (пед.) мед. ф-т № 3
Науковий керівник – ст. викл. Романова О.Г. (ДонНМУ)**

Питання вивчення мови в сучасному суспільстві розглядається по-новому. Знання мови – це насамперед знання свого фаху, рівень опанування професійною мовою, фаховою термінологією. Разом із підвищенням вимог до рівня знань представників різних професій підвищуються й вимоги до мови.

Що означає знати мову професії? Це – вільно використовувати необхідні слова та вирази в конкретній ситуації, влучно добирати й вільно володіти лексикою свого фаху, не припускатися стильового та стилістичного дисонансу, вільно висловлювати свою думку тощо. Саме тому знання мови – це один із компонентів професійної підготовки, адже мова виражає думку, є засобом пізнання та діяльності, тому правильному професійному спілкуванню людина вчиться протягом життя.

Організація мовленнєвої діяльності в умовах вищої медичної освіти передбачає засвоєння студентами-медиками знань про мову й мислення, набуття ними власного мовленнєвого досвіду, формування самосвідомості як передумови самостійності в оволодінні професійними мовленнєвими вміннями. Загальний мовленнєвий розвиток студента визначається якісним рівнем його мовленнєвої культури, що виявляється як у професійній діяльності, так і в процесі його самореалізації у навчанні, досягненні поставленої мети, осмисленні сутності професійної діяльності.

Саме тому підходи науковців до проблеми формування професіоналізму майбутнього лікаря з чіткою орієнтацією на мовленнєву компетентність не випадкові, адже лікар – це фах, що передбачає безпосереднє спілкування в офіційній, професійній, науковій сферах. Для цього слід опиратися на такі категорії: зміст мовлення (новизна, актуальність, конкретність, цільова спрямованість), структура мовлення (тривалість звучання, використання термінів, дублетів, знання терміноелементів тощо), комунікативна вправність (інформативність, правильність, логічність, точність, чистота, доречність, виразність), звукове оформлення (орфоепічні норми, морфологічний та синтаксичний аспекти),

практична спрямованість (акцентування на потрібній інформації, переконливість, ясність викладу), імідж майбутнього медика як представника еліти сучасного суспільства (професіоналізм, ставлення до пацієнтів, колег, ерудованість, емоційність, стиль мовлення).

Не варто забувати, що будь-яке фахове мовлення, в тому числі і медичне, – це частина загальнонаціональної мови. Сама ж медицина – з усіма її формами, засобами вираження та застосування в суспільстві – це невід’ємна частина національної культури, а, отже, вона вбирає в себе і мову, і численні традиції, у тому числі народної медицини, взаємодіючи з іншими галузями науки.

Оскільки в Україні медицина – одна з найпоширеніших професій, то функціонування та вивчення фахового мовлення медиків є актуальною проблемою мовознавства. Використання української мови як державної у навчальній діяльності та професійно-науковій роботі забезпечує пропаганду й розвиток української мови серед студентів, науковців, збагачуючи словниковий склад майбутніх професіоналів, додає престижу її використанню як в Україні, так і поза її межами. Застосування української мови у професійному мовленні лікарів забезпечує налагодження контакту з пацієнтом і може відігравати роль психотерапевтичного фактора.

Не останнє місце при вивченні та користуванні мовою відіграє виховний момент – пропаганда власне українського, виховання майбутнього патріота-фахівця.

Отже, аналізуючи сучасний підхід до формування справжнього фахівця-медика, професіонала своєї справи, інтелігента, патріота своєї держави не слід забувати про консолідуюче значення мовленнєвого фактора як одного з основних чинників формування особистості у світлі нових державотворчих, національно-культурних та морально-виховних перетворень.

Література

1. Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря – Київ – 2000. – 368 с.
2. Пиріг Л. А. Українська мова в лікарському середовищі. Сучасний стан і перспективи. — Новини стоматології – 1995. – №1-2 /2-3/. С. 10-14.
3. Пиріг Л. А. Українська медична термінологія – багатоаспектність проблеми. – Медична газета України – 1996 – №29 (серпень). – С. 1-2.

ПРОФЕСІЙНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Мудра Поліна Віталіївна, гр. ПГС-63г (ДонНАБА)

Науковий керівник - доц. Ковальова Н. О.

Актуальність статті зумовлюється тим, що сучасний період розвитку суспільства в нашій державі відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти. Реформа вищої школи, її цілеспрямованість на гуманізацію та гуманітаризацію освіти дає можливість сформулювати соціальне замовлення суспільства щодо надання мовної свідомості студентам – майбутнім фахівцям із різних галузей народного господарства. У зв'язку з цим все частіше висловлюються думки, що відповідно до принципів сучасної освіти у студентів-нефілологів ВНЗ повинні вироблятися певні професійні якості, у тому числі й лінгвістична підготовка, що передбачає вільне володіння українським фаховим мовленням. Найвищим рівнем формування мовної особистості й виявом мовної культури вважається "рівень володіння фаховою метамовою (терміносистемами, фразеологією, композиційно-жанровими формами текстотворення) та рівень мовного іміджу соціальних ролей (політика, державного діяча, керівника, ученого та ін). Оволодіння основами будь-якої професії розпочинається з системи загальних і професійних знань, тобто опанування фахівцем "наукового дискурсу професії", або професійного мовлення – галузевої фразеології та термінології, що допоможе при навчанні у ВНЗ, а також у подальшій професійній діяльності, котра вимагає застосування у виробничій сфері української мови. Лінгвістами-філологами доведено, що спеціальні галузеві терміни становлять понад 60 % професійної лексики фахівця. Крім того, термінологічна лексика має велике значення для науково-виробничої комунікації. Незважаючи на актуальність такого напрямку роботи, українською лінгводидактикою він досліджений недостатньо. Загальної системи роботи з науковою термінологією, яку можна було б застосовувати для навчання українським терміносистемам студентів усіх спеціальностей російськомовного оточення Південно-Східної України не розроблено. Такий стан не дозволяє побудувати роботу таким чином, щоб студенти-нефілологи російськомовного регіону могли писати реферати, дипломні та курсові роботи, працювати з навчальною літературою, виконувати самостійні завдання, брати участь у конференціях та семінарах

українською мовою. Подібна ситуація є небажаною. Адже опанування професійною лексикою майбутніми фахівцями починається у ВНЗ. Реалізації формування у студентів професійної мовленнєвої компетенції на основі фахової термінології повинна сприяти заміна курсу "Ділова українська мова" на курс "Українська мова (за професійним спрямуванням)", що враховує особливості викладання мови в нефілологічному ВНЗ. Передумовою успішного засвоєння і подальшого активного використання базової наукової та професійної термінології слугує раціональне поєднання комунікативного підходу та професійного контексту. Доцільність такого методу підтверджують дані лінгвістичних спостережень, що засвідчують необхідність знання приблизно 75-85% усіх термінів. Ефективним є поєднання вправ як репродуктивного характеру, що виконують ознайомлюючу функцію, так і творчих, що сприяють активному самостійному використанню термінологічної лексики відповідно до виробничої ситуації. Доцільним є також застосування вправ порівняльно-зіставного типу та вправ на переклад. Вправи цих типів дозволяють проаналізувати особливості виучуваних понять на фонетико-орфоепічному, лексико-граматичному та стилістичному рівнях. Безперечно, найбільш доцільним для формування мовленнєвої фахової компетенції на основі науково-професійної термінології є використання текстів зі спеціальності. Тільки на рівні тексту виучувані професійні терміни постають як цілісна комунікативна система, придатна для використання в певних робочих ситуаціях, а не як сукупність розпорошених лексем та синтагм. Самому викладачеві-мовнику не під силу організувати роботу над вивченням фахової термінології як системи, що слугує основою для опанування майбутньою професією. Отже, перспективи виходу з цієї ситуації ми вбачаємо у тісній співпраці викладачів української мови (за професійним спрямуванням) із викладачами профільюючих фахових дисциплін, у створенні інтегрованих методичних посібників з української мови. Бажаним було б викладання і самих професійно зорієнтованих дисциплін держаною мовою, збільшення кількості україномовних підручників та галузевих перекладних та тлумачних словників. Лише зацікавивши студентів їх майбутньою спеціальністю, ми зможемо привити любов до української мови та отримати національно свідомих, мовленнєво компетентних фахівців, що зможуть досягти особистісного й професійного самовизначення та домогтися самореалізації.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ

**Петровичева Юлія Миколаївна, гр. Ф(ЕАПУ)-066 (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Луценко О. А.**

Культура мовлення як складова загальної культури є одним із найважливіших показників цивілізованості суспільства.

На жаль, ділове культурне мовлення ще не виділяють у окрему дисципліну, але досконале володіння мовою стає важливим компонентом підготовки фахівців у сфері державного управління, оскільки саме творче використання засобів мовлення повною мірою виявляє професійні обдарування державного службовця, сприяє його самотворенню та самовираженню.

Основою мовленнєвої культури є грамотність, тобто дотримання загальноприйнятих літературних норм у користуванні лексичними, фонетичними, морфологічними, синтаксичними і стилістичними засобами мови. Але цим поняття мовленнєвої культури не вичерпується.

Мовлення має бути не тільки правильним, а й лексично багатим, синтаксично різноманітним. Щоб цього досягти, слід вслухатися в живе мовлення, вдумливо читати політичну, художню, наукову літературу, звертаючи при цьому увагу на вживання окремих слів, на особливо вдалі висловлювання, на побудову речень, користуватися словниками. Треба активно розвивати своє мовлення: усно й письмово викладати думки, виправляти себе, перебудовувати сказане, шукати найкращі й найдоцільніші варіанти висловлювання.

Практика сучасних інтеграційних процесів в Україні, входження її до системи міжнародних економічних, політичних і культурних зв'язків потребують конкурентноспроможних державних управлінців світового рівня. Діяльність державного управлінця вимагає від нього не тільки професійної майстерності, а й широкої загальної освіти, оскільки вона пов'язана з інтенсивним усним і писемним спілкуванням, передбачає широку мовленнєву практику, потребує точного вираження понять і категорій у різних сферах державного управління.

Державний службовець виступає в різних комунікативних ролях: веде ділове листування, складає законопроекти, проекти постанов, договори й угоди, спілкується з іншими державними службовцями та громадянами різного рівня культури. Недотримання та порушення державним службовцем мовних норм може стати причиною

непорозуміння, викликати заперечну реакцію у співрозмовника і негативно позначитися на його подальшій кар'єрі.

Крім того, державний службовець може бути й оратором, якщо виступає з доповіддю під час проведення ділових нарад, засідань, на пленарних засіданнях у сесійному залі Верховної Ради України або перед аудиторією в лекційних залах. Уміння правильно, ясно й чітко літературною мовою висловити свої думки, володіння мистецтвом публічної мови, які визначають його рейтинг і сприяють професійному й особистому становленню, є складовими іміджу державного службовця.

У цілому в наш час не вистачає інформаційних джерел для більш спрямованого та інтенсивного розвитку фахівців щодо культури мовлення. Тому потрібно збільшити їхню кількість для того, щоб збільшити рейтинг української мови серед розвинутих держав.

Якщо українська молода інтелігенція зможе чітко обґрунтовувати ділові аспекти національної мови, то це сприятиме визнанню України у світі. Це буде сприяти подальшому розвитку країни у світовій економіці, політиці, ринку та в інших сферах світового життя. Коли це відбудеться, у країні виділятимуть більше коштів на навчання, завдяки чому зросте кількість досвідчених фахівців.

Отже, досконале володіння культурою мовлення гарантує спеціалістові будь-якого фаху відчутний успіх у професійно-ділових стосунках.

Література

1. Коваль А. П. Культура ділового мовлення. – К., 1997.
2. Плотницька І. М. Ділова українська мова у сфері державного управління. – К. : Вид-во УАДУ, 2000.
3. Пазяк О. М., Кисіль Г. Г. Українська мова і культура мовлення. –К. : Вища шк., 1995.

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Подляскіна Олена Валеріївна, гр. П-09-2 (ДонДУУ)
Науковий керівник – к.філол.н.Островська Л.С.

Мовна культура правознавця, як і будь-якого іншого спеціаліста, найперше передбачає досконале знання й володіння термінологією фаху. Цікавим аспектом дослідження юридичної термінології є вивчення історії її становлення й формування, що й становить основну мету пропонованої роботи.

Формування української юридичної термінології бере початок у XIV-XV ст. Окремі терміни фіксуються в Литовському статуті (1599 р.), у документах козацьких судів, грамотах, дипломатичних документах, записах про оренду, повідомленнях про збір податків, а також у кодексах кримінального і звичаєвого права, листуванні державних діячів та урядників міст.

Особливості української юридичної термінології на тому чи іншому етапі розвитку визначаються не тільки політико-правовими факторами, а й ступенем розвитку мови в цілому. Так, наприклад, невнормованість лексичного складу української літературної мови XVIII і XIX ст. наклала свій відбиток і на юридичні терміни. Як правило, у XIX- на поч. XX ст. кожне правове поняття для свого мовного вираження мало декілька слів. У термінології з'явилася своєрідна словесна надмірність, яка виражалася лексичною дублетністю і словотвірною варіантністю, наприклад, *адвокат, речник, правотар; заступник, заступець, заступця, заступитель, защитник, зищититель, оборонець, оборонця, оборонник, оборонитель* [1: 46].

З 80-х років XIX століття українська юридична термінологія у своїх кращих зразках спирається на ґрунт народної мови. Свідченням того є праці соціально-правового характеру І. Франка, "Правотар" В.Лукича (Левицького) та ін. Вся робота з вивчення української юридичної термінології XIX ст. носила, по суті, академічний характер; об'єктивно не існувало реальних потреб для її використання. Уживання української мови в судових установах було обмежене або зовсім заборонене [1:46-47].

Збирання, творення та нормування юридичної термінології істотно поживалося після 1917 р. Після заснування Української Академії наук 1919 р. було створено Юридично-термінологічну

комісію, діяльність якої полягала в систематичному перегляді всіх словників української мови, законодавчого та актового матеріалу, щоб виявити в них юридичні терміни. Ще у 20-30-ті роки на позначення відповідних правових понять використовували синоніми: *юрист, правник; нотар, нотаріус; оборонець, захисник, заступник та ін.* [1:47]. Наслідком багаторічної роботи Юридично-термінологічної комісії стало видання в серпні 1926 р. Російсько-українського словника правничої мови (понад 67 тис. термінів) за редакцією А. Ю. Кримського.

На початку 30-тих років у результаті загального розгрому української гуманітарної академічної науки припинила своє існування і Юридично-термінологічна комісія ВУАН, яка не встигла завершити досить інтенсивну роботу з підготовки другого видання свого словника.

У наступні роки спеціальних правничо-термінологічних досліджень на академічному чи державному рівні практично не велося [2:17]. Для 30-50-х років характерне входження значної кількості російських слів в українську юридичну лексику, на зразок: *проступок, нужденні члени сім'ї, правомочність, самовідвод* та ін. У 60-х роках настає нетривалий період національного відродження, а згодом знову українська мова, і наукова в тому числі, відсувається на «задвірки» [1:47-48]. Лише у 1985 р. Інститут держави і права АН України видав за загальною редакцією Б. М. Бабія Русско-украинский словарь юридической терминологии (близько 30 тис. термінів [2:17]).

Новий період національного відродження припадає на 1990-ті роки й триває до сьогодні.

Проблема української юридичної термінології водночас відображає як мовно-етнічний, так і державно-правовий розвиток нашого суспільства. Її розв'язання прискорить багато етнодержавних процесів, а також є необхідною умовою нормального функціонування всіх державних і громадських інститутів.

Література

1. Токарська А. С., Кочан І.М. Культура фахового мовлення правника. – Львів: Світ, 2003. – 174 с.
2. Чулінда Л.І. Українська правнича термінологія. Навчальний посібник. – К.: Магістр, 2005. – 186 с.

ВАЖЛИВІСТЬ СПІЛКУВАННЯ

**Родигін Ілля Олегович, гр. ПГС-63г (ДонНАБА)
Науковий керівник –доц. Ковальова Н.О.**

Культура мовлення входить у поняття спілкування. Тому перш за все слід обміркувати, що таке спілкування, яка його роль в житті людини, від чого залежить його ефективність.

Спілкування – це процес, в якому беруть участь не менш, ніж дві особи: та людина, яка говорить — адресант і та людина, яка слухає - адресат. Упродовж цього процесу люди обмінюються певними результатами їх психічної і духовної діяльності: засвоєною інформацією, думками, оцінками, відчуттями, переживаннями і установами.

Спілкування розділяють на такі шість виконавчих функцій: прагматичну, формування і розвитку, підтвердження, об'єднання-роз'єднання людей; організації і підтримки міжособових стосунків та внутрішньоособову функції.

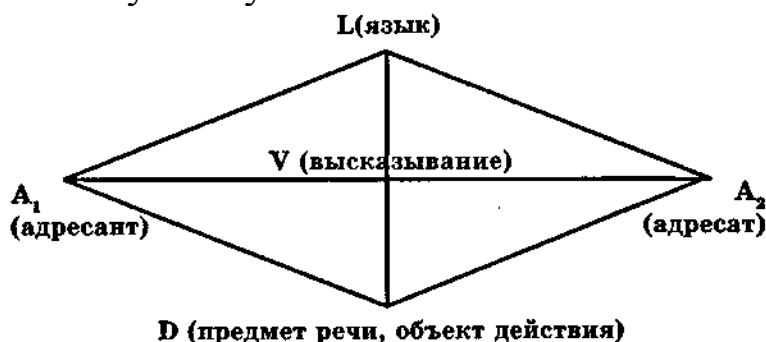
Поняття спілкування використовується також для характеристики специфіки взаємодії і спілкування між представниками різних етнічних громад. Це, наприклад, спілкування наших фахівців з фахівцями інших країн, обмін досвідом або робота за кордоном. Все це вимагає певних навичок спілкування і вмінь правильно і грамотно виразити свої думки іншій людині. Крім того, спілкування для людини –це середовище її існування. Без спілкування, як без повітря, людина не може існувати. Спілкування допомагає організувати спільну роботу, намітити і обговорити плани, реалізувати їх. Здатність спілкуватися з іншими людьми дозволила людині досягти високої цивілізації, прорватися в космос, опуститися на дно океану, проникнути в недра землі. Без спілкування неможливе формування особи людини, його виховання, освіта, розвиток інтелекту.

Талановитий педагог В.А.Сухомлінський писав: Слово –це якнайтонший дотик до серця; воно може стати і ніжною, запашною квіткою, і живою водою, що повертає віру в добро, і гострим ножем, що копірсноу ніжну тканину душі, і розжареним залізом, і списами грязі. Мудре і добре слово доставляє радість, дурне і зле, необдумане і безтактне – приносить біду, словом можна убити –і оживити, розсіяти сумніви –і засмутити, створити посмішку –і викликати

сльози, породити віру в людину – і зародити недовір'я, надихнути на працю – і привести в заціпеніння сили душі.

Таким чином, наприклад, якщо давати правильні, грамотні накази по роботі своїм підлеглим, то підвищення працездатності робітників, а потім і підвищення продуктивності підприємства, компанії, фірми не змусить себе довго чекати.

Представимо спілкування наочно: позначивши адресанта – A_1 , адресата – A_2 , вислови, якими вони в процесі спілкування обмінюються – V , мову, яка має бути зрозуміла кожному з учасників і на якій відбувається спілкування – L і предмет мови або об'єкт дії – D , отримаємо таку схему:

Зі всіх живих істот, що мешкають на Землі, тільки людина наділена даром мови. Ось що пише про це дослідник біоакустики В.П. Морозов:

Дар мови — одна з найдивніших людських здібностей. Ми настільки звикли постійно користуватися цим дивним даром природи, що навіть не помічаємо, наскільки він досконалий, складний і загадковий. У людини народжується думка. Щоб передати її іншій людині, вона виголошує слова. Цікаво, що акустична хвиля, народжена голосом людини, несе в собі всі відтінки її думок і відчуттів, досягає слуху іншої людини і негайно всі ці думки і відчуття стають їй доступними, вона розуміє їх потайний сенс і значення.

Таким чином, я вважаю, що дуже важливо вміти правильно спілкуватися, як на роботі, так і в повсякденному житті. Я раджу всім людям працювати над собою в цьому напрямку і їхня робота стане продуктивною, а життєдіяльність яскравішою і цікавішою.

Література

1. Культура мовлення (В.М.Малашенко; Н.П.Колесніков; Л.О.Введенская).
2. Культура фахового мовлення. –Чернівці: Книги –XXI, 2005, -573с.
3. Малахов Віктор Етика спілкування.- К.: Либідь, 2006.- 400с.
4. Пазяк О.М., Кисіль Г.Г., Українська мова і культура спілкування.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Ярмаченко Вероніка Василівна, гр. П-09-2 ДонДУУ
Науковий керівник – к.філол.н. Островська Л.С.

Культура мовлення як складова загальної культури є одним із найважливіших показників цивілізованості суспільства. Досконале володіння мовою стає важливим для фахівців у сфері державного управління. У своїй роботі ми зробили спробу проаналізувати законодавчі тексти й усне мовлення державних службовців в аспекті дотримання норм літературної мови.

Виявлено, що в мовленні державних службовців у результаті взаємодії української та російської мов дуже часто порушуються норми сучасної української літературної мови. Виявлені помилки, що спостерігаються в мовленні державних службовців, згруповано за порушеннями норм сучасної української літературної мови.

1. *Орфоепічні, орфографічні й акцентологічні помилки*, які пов'язані з порушенням норм вимови (наприклад, [сеенде] замість [есенде], *проблема* замість *проблема*, *ч`астина* з м'яким [ч] замість твердого), наголосу (наприклад, *випадок* замість *випадок*, *середина* замість *середина*) та з порушенням милозвучності української літературної мови (наприклад, «Видатки на *ці цілі* складають 98,0 тис. грн. із розрахунку 500 грн. на рік на одного співробітника», «при цьому у місті виникають певні питання щодо фінансування видатків по аеропорту» (Новини 1+1; 28 березня 2010 р.).

2. *Словотвірні*, які пов'язані з порушенням словотвірних норм (*непланована нарада* замість *незапланована нарада*, *солідаризуватися* замість *ставати солідарним*) або зі стилістично невиправданим утворенням okazіоналізмів: «Пропоную ... *стишити* цей мітинг у залі та почати працювати над бюджетом» (правильний варіант – *зробити тихішим*) (засідання Верховної Ради України 26 березня 2010 р.).

3. *Морфологічні*, які пов'язані з ненормативним утворенням частин мови (наприклад, утворення прикметника *міліцейський* замість правильного *міліційний* під впливом російського прикметника *милицейский*); форм частин мови у процесі їх змінювання (наприклад, форма *чинності* у складі сталого сполучення слів *набирати чинності* (потрібно *набирати чинність*) і з невластивим для офіційно-ділового стилю використанням граматичних форм частин мови за наявності в мові паралельних способів висловлювання. Наприклад, поєднання

обох форм у процесі утворення ступенів порівняння прикметників (*більш точніше, найбільш видатніший*), використання форми місцевого відмінка прикметників твердої групи чоловічого роду із закінченням *-ім* (*високім*).

4. *Лексичні* – використання слів у ненормативних значеннях, порушення лексичної сполучуваності, невиправдані повтори й тавтологія, використання російських за структурою слів, які вимовляються на український кшталт. Наприклад, *благополуччя* замість *добробут* у реченні «Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне *благополуччя*» (ст. 49 Конституції України, 1996).

5. *Синтаксичні* – неправильна побудова сполучень слів, простих і складних речень: «... якщо протягом тридцяти календарних днів з дня подання законопроекту ... Верховна Рада України не прийме закон або *не відхилить поданий законопроект* більшістю від її конституційного складу ...» (розділ XV, п.4, Конституція України, 1996) порушено правило керування дієслова, який у разі вживання з часткою *не* потребує після себе іменника в Р. в. – *не відхилить поданого законопроекту*), та відхилення, зумовлені впливом російської мови (наприклад, уникнення конструкцій на *-но, -то*, які притаманні саме офіційно-діловому стилю сучасної української літературної мови, підміна їх російськими відповідниками: «*Цензура заборонена*» (ст. 15 Конституції України); «*На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом*» (ст. 17 Конституції України).

Діяльність державного управлінця вимагає від нього не тільки професійної майстерності, а й широкої загальної освіти, оскільки вона пов'язана з інтенсивним усним і писемним спілкуванням, передбачає широку мовленнєву практику, потребує точного вираження понять і категорій у різних сферах державного управління.

Література

1. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови. – К.:Академія, 2007. – 360 с.
2. Чак Є. Чи правильно ми говоримо? – К.:Освіта,1997. – 240 с.

СЕКЦІЯ II

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Альмешкіна Олександра Олексіївна, ст. 3 к. (ДонНМУ)

Науковий керівник – викладач Мішина Н.В.

Мова — це характер народу, його пам'ять, історія і духовна могутність. У ній відбиваються психологічний стан народу, його звичаї, традиції, побут, сучасне і минуле, його розум і досвід, краса і сила душі. Відомо, що мова кожного народу - явище давнє, її коріння сягають у доісторичні часи. Вона є найгеніальнішим витвором багатьох поколінь.

Зміна життєвих пріоритетів, на які впливають політичні та економічні чинники, а також основні напрямки розвитку держави на сучасному етапі знаходять своє відображення саме у мові. Особливо ця тенденція проявляється в ЗМІ, де відображається ставлення суспільства до соціально-економічних і політичних перевтілень у повному обсязі. Значні перетворення у політичному, економічному, культурному житті країни призводять до змін у мовній політиці, що веде до поповнення лексичної системи мови новими одиницями, які запозичуються разом із новими явищами та поняттями.

Українська мова розширила свої межі застосування. Як державна мова, вона обслуговує усі сфери життя і діяльності народів - у галузях: економічній, політичній, культурній, соціальній та ін. Із розширенням функціональних можливостей відбулись (і продовжують відбуватись) позитивні процеси в структурній системі сучасної української мови. Передусім треба визначити конструктивні явища, пов'язані з нагромадженням елементів нової якості в підсистемах мови. Це, зокрема, активне поповнення мови новими словами та новими значеннями відомих раніше слів. І на сьогодні у мові посилюється явище інтернаціоналізації словотвору.

Нині відзначається своєрідне «збільшення» ролі української мови в комунікативному просторі, розширення її функцій, збагачення структурних засобів. Але цей процес, на жаль, супроводжують і небажані явища: лібералізація норми, зниження рівня культури мови в окремих сферах комунікації. Інакше кажучи, за збільшенням кількості не встигає якість. Можливо, через деякий час пріоритетними стануть зусилля, спрямовані на нормативну стабілізацію мови. Але все ж було б природнішим, коли б збільшення

кількості супроводжувалося одночасним зміцненням нормативності мови або, принаймні, збереженням того нормативного рівня, якого вона вже досягла за попередній період розвитку. Насамперед викликає стурбованість процес тотального вживання іншомовних слів, коли існують власні назви для передачі відповідних понять (брифінг - зустріч, пневмонія - запалення легень, дивіденд - прибуток, зиск; презентація - показ, ознайомлення; шоп - магазин та ін.).

Стосовно теперішнього стану розвитку української мови, то на сучасному етапі розвитку спостерігається тенденція щодо створення власної лексичної системи. У мові ЗМІ простежується відновлення функціонування давніх запозичень з англійської, що нерідко зумовлене модою й естетичними смаками та уподобаннями декого із нас, а також впливом мовної практики української діаспори, намаганням уникнути російських слів і форм або запозичень за посередництвом цієї мови: гелікоптер (вертоліт – рос. вертолет), англ. helicopter; мапа - карта, англ. map.

У сучасному українському суспільстві відбулися зміни щодо ставлення до політичних та економічних перетворень у державі, що є причиною політичної нестабільності у країні. Наприклад, на сьогодні в мові ЗМІ простежується тенденція негативного ставлення до політичного життя, тому з'являються новотвори, які характеризують політичну ситуацію у певному ракурсі, де англійські запозичення підкреслюють негативне ставлення до тих явищ, які відбувались на політичній арені.

На сучасному етапі розвитку українська мова намагається створити власні норми та правила щодо формального та семантичного оформлення іншомовних слів, що відображається у графемно-фонетичних та функціональних відмінностях англіцизмів в українській мові порівняно з російською. Але вони обидві використовують досить значну кількість іншомовних елементів, які є відображенням екстралінгвістичних чинників, проявом зміни політичного, економічного та соціального розвитку держав. Використання англіцизмів та їх асиміляція в мові-реципієнті набувають все більшого масштабу, хоча в кожній мові вони виконують ті функції, які диктуються суспільно-політичними факторами конкретної держави.

Процес розвитку та змін української мови триває, набуваючи все нового та нового значення, яке буде досліджуватися багатьма поколіннями.

ОЛЕКСА ТИХИЙ - ЗАХИСНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Бояренко Ольга, Сергієнко Сергій ст. гр. МВС-06а (ДонНТУ)

Науковий керівник – ст. викладач Алтухов В.М.

Мова – одна з основних ознак нації. Мова – фундамент культури. Рідна мова – найдорожчий скарб народу, підвалина інтелекту, основа патріотизму. Вмирає мова – вмирає культура. Вмирає культура – вмирає народ. Так вважав Олексій Іванович Тихий, наш земляк, – безкомпромісний борець з русифікацією України. Олекса Тихий: Автор самвидавних праць «Мова народу — народ», есеїв «Роздуми про українську мову і культуру в Донецькій області» і «Думи про рідний Донецький край» та інших творів.

Цікавим є життєвий шлях Олекси Тихого. Він народився 27.01.1927 у хуторі Їжівка Костянтинівського р-ну, Донецької обл. (помер. 06.05.1984 у тюремній лікарні м. Пермі). Він закінчив філософський ф-т Московського ун-ту. Учителював у школах Приазовського р-ну (викладав фізику й математику, українську мову).

Уперше він був заарештований КДБ у 1948 р. за критику єдиного кандидата в депутати, був засуджений на 5 років позбавлення волі. Вдруге О. І. Тихий був заарештований у лютому 1956 за листа, надісланого до ЦК КПРС із протестом проти введення військ Варшавського договору в Угорщину. 18 квітня 1957 на закритому засіданні Сталінського обласного суду засуджений на 7 років таборів і 5 років позбавлення громадянських прав.

Після звільнення проводив велику роботу з укладання словника української мови, розробив «метод навчання без школи» (за домашніми завданнями). У своїх публіцистичних творах виступав за відродження української мови та національної культури на Донеччині.

У січні 1972 Тихий надіслав до редакції газети «Радянська Донеччина» статтю «Роздуми про українську мову та культуру в Донецькій області», а на початку 1973 — до Президії Верховної Ради УРСР листа під назвою «Думки про рідний донецький край» (у квітні листа було відправлено на адресу Голови Президії Верховної Ради УРСР І. Грушецького). У 1974 написав нарис «Сільські проблеми» та роздуми «Ви і ми», в яких виступив проти процесу русифікації та на захист української мови.

Літературна і правозахисна діяльність Тихого стала причиною його третього арешту на початку лютого 1977. 21 липня 1977 оголошено вирок: за ст. 62 ч.2 КК УРСР Тихого було позбавлено волі на 10 років з засланням на 5 років та за ст. 222 ч.І — на 3 роки. Незважаючи на всі випробування, він дуже любив свій рідний край. Олекса Тихий усе життя шукав відповідь на питання Хто Я?

Я – для того, щоб жив мій народ, щоб підносились його культура, вів свою партію в багатоголосому. Я – для того, щоб мої земляки-донбасівці давали не лише вугілля, сталь, машини, пшеницю. Для того, щоб моя Донеччина давала не тільки уболівальників футболу, учених-безбатченків, російськомовних інженерів, агрономів, лікарів, учителів, а й українських спеціалістів-патріотів, українських письменників, українських композиторів та акторів.

Найбільше О.І.Тихий переживав через русифікацію Українського народу, він вважав, що «основою ж культури будь-якого народу, повторюю, є його рідна мова. Багата, колоритна, милозвучна, мелодійна українська мова, яку народ проніс через віки поневірянь, принижень, декретованих знищень, зневаги, у Донеччині служить зараз лише незначному відсоткові людей і тільки для хатнього вжитку. Українська мова цілком витіснена з вузів, науково-дослідних установ. Не чути її на підприємствах, у школах, дитячих садках численних міст. Зникає вона навіть уже і в селах. Чи можна при такому становищі говорити про розквіт, культуру?»

16 травня 2007 року в Донецьку, вперше на обласному рівні, в приміщенні Донецької обласної філармонії відбувся великий меморіальний захід з нагоди 80-річчя від народження, 23-ї річниці його загибелі, а також презентації виходу з друку книги «Олекса Тихий. Мова — народ. Висловлювання про мову та її значення в житті народу». Окрім цього, присутнім представили двотомне майбутнє видання творів «Страдницький шлях українського правозахисника. Методичний посібник для вчителів» та «Словник неправильностей українських говорів Донбасу». Організатором заходу була Донецька обласна організація Всеукраїнського Товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка за участю обласної бібліотеки ім. Крупської, Донецького національного та Слов'янського державного педагогічного університету.

Олекса Тихий – це людина, яка усе життя віддала Україні, Українському народові та Українській мові.

ПОХОДЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ НЕЦЕНЗУРНОЇ ЛЕКСИКИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Грішко Сергій Олександрович, гр. АУП-06а (ДонНТУ)

Науковий керівник – ас. Матулевська Т. В.

Раціоналий процес розвитку мови передбачає собою зміну зворотів та вживання слів іншомовного походження. В Україні ми спостерігаємо таку тенденцію, як копіювання мов. Історичні процеси на території нашої країни призвели до використання суржика та ненормативної лексики в повсякденному житті.

У наш час, так як і завжди, мова є основним показником культурного розвитку суспільства, держави чи общини. Природно розвинена мова проявляє себе в різних стилях; не можна обмежувати уявлення про мову лише її офіційним варіантом - саме з цим твердженням більшість філологів і в приклад приводяться результати аналізів різних літературних творів: "Моление Даниила Заточника", мало відомий твір О.С.Пушкіна "Тень Баркова", де майстерно поєднані літературні засоби з "вишуканою" лайкою; листи Івана Грозного до Андрія Курбського, котрі демонструють контраст офіційної мови та використання розмовного стилю, а також такий твір як "Исповедь" - Аввакума, цитую: "неистовая брань, которая звучит совершенно не книжно, но живо и естественно."

Саме твори, в яких використовується нецензурна лексика (НЛ) є найбільш багатими, експресивними, хвилюючими навіть сучасного читача. Походження НЛ в кожній мові своя, але причина одна - це прагнення спростити рідну мову і в той час додати емоційного забарвлення. Таке явище притаманне маргінальній верстві населення будь-якої країни. Як ми знаємо, українська мова – одна з найскладніших та забарвленіших мов в світі. Саме на ній ми зможемо змістовніше дослідити походження та розвиток НЛ. Як вказують дослідники, НЛ виникла ще в Стародавній Русі. Особливого поширення вона набула за часів монголо-татарської навали. Мова завойовників не могла сприйматися позитивно, певні слова стали своєрідною лайкою, а пізніше перетворилися на загальноживану НЛ, якою і до сьогодні користуються певні люди. Кожний етап розвитку суспільства передбачає своє ставлення до НЛ.

Наприклад, в часи становлення Радянської влади НЛ була категорично заборонена в ЗМІ та літературі. При цьому саму політичну еліту представляли маргінальні верстви населення, серед

яких НЛ була невід'ємною складовою їхньої культури мовлення, що і стало в подальшому поштовхом для розповсюдження її в суспільстві.

Вже пізніше, з приходом політики "перебудови" в країні можна було "печатать непечатаное", прикладом стала дисидентська література, яка особливо відрізнялася перенасиченням слів та виразів НЛ, представники: А.Солженіцин, Е.Лімонов, Л.Копелев та ін.

ЗМІ чим далі тим більше були насичені експресивними виразами. "Тематична свобода, - зазначає спеціаліст з культури мовлення та ораторського мистецтва А.Н. Кохтєв, - дозволила письменникам та журналістам розповісти про такі ситуації, котрі раніше були для них заборонені. Це і призвело до активного розвитку НЛ, так як без неї неможливо описати і зрозуміти певні соціальні групи населення."

У наш час депутати Верховної Ради, мери міст, голови адміністрацій не цураються використовувати в повсякденному житті НЛ. Цей жаргон став модним, - як і популізм в своєму оголеному вигляді. У книжкових магазинах ми можемо знайти твори публіцистичного та художнього стилів такі, як: "Польові дослідження з українського сексу" Оксани Забужко, "Поклоніння ящірці" Любоко Дереша чи "50 хвилин трави" Сої Лось, в яких вільно використовується НЛ, навіть така література доступна кожному в наш час. На даний момент тема НЛ цікавить не тільки вітчизняних вчених, а й значні досліди проводять зарубіжні науковці. Експресія, емоція, забарвленість та оригінальність НЛ просто дивує іноземців, та саме цікаве те, що лайка базується лише на трьох словах, а потім вже фантазія кожного самостійно будує змістовні речення на базі цих слів.

Використання НЛ в повсякденному житті не можна розглядати, як не вихованість особи. Одні вважають, що НЛ максимально передає емоційність певних подій, інші - використовують лайку лише тому, що не вистачає словникового запасу, а деякі, вбачають в НЛ певну сакральність. Тобто, ми не можемо сказати лайка - це добре чи погано. Кожен із нас повинен особисто визначити чи є НЛ невід'ємною частиною його мови.

Література

1. Колесов В.В. Культура речи – культура поведения. – Л.:, 1988. -271 с.
2. Нещименко Г.П. Вопросы языкознания // Динамика речевого стандарта совр. публ. верб. коммуникации: пробл. тенденции разв. – 2001. – №1. - С.98-131.
3. Широкоградюк Л.А. Психолого-педагогічні причини лихослів'я та особливості його прояву у шкільному середовищі: Дис. канд. псих. наук: – К., 2001. – 177 с.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ

Демченко Петро Анатолійович, гр. СП 06н (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Белік С.В.

У теперішній час інтернет-меми стали розповсюджуватися не тільки у просторах глобальної мережі, а також і у повсякденному реальному житті. Але перш ніж розглянути їхній вплив на суспільство, потрібно зрозуміти, що ж таке саме цей інтернет-мем.

Поняття «мем» ввів Річард Докінз у своїй книзі «Егоїстичний ген» (1976р), де він переносить властивості генетики на інформаційний простір, таким чином говорячи, що мем – це одиниця культурної інформації, яка здатна розмножуватися та змінюватися. Він може видозмінюватися, використовуючи людину як носія (як вірус використовує клітку). Мем може бути ідеєю, фразою, патерном мови, картинкою, відеороликом та іншим інформаційним об'єктом. Найдавніші приклади мемів – це прислів'я та приказки.

Інтернет-мем увійшов в життя в ХХІ столітті, як спонтанне розповсюдження інформації або фрази, яка здобула популярність у інтернет середовищі, та перейшла у повсякденне спілкування між людьми – спочатку користувачами комп'ютерів, а потім взагалі усіма. Типом носія інтернет-мема може бути відео, звукозапис, фото та текст. Так гідністю відео є легкість сприйняття, але його важко зробити, якщо говорити про звукозапис, то цей спосіб коштує дешево, але тоді, область його використання, тільки інтернет. Також можна різними способами зацікавити людину: заборонність («заборонений плід сладкий»), цікавість, скандальність, гумор та неординарність.

Одним з перших розповсюджених інтернет-мемів була світлина з головою білої сови та ерративним написом «*O RLY?*», спочатку вона була розміщена на Usenet-конференції, яка була присвячена тваринам, ще у 2001 році, але у 2003 вона була знайдена учасниками 4chan, та змінена, після чого здобула велику популярність у англomовному сегменті інтернету. Діалоги з використанням цих конструкцій були дуже поширені, та були придумані продовження: «*NO WA!!!*» (*No way – ні за що*) та «*YA RLY*» (*Yeah really – чесно*).

У 2006 році у Рунеті розповсюдився мем «*превед*», який спостерігачі порівнювали з «*O RLY?*». Цей інтернет-мем почав своє життя з блогу dirty.ru, та перейшов на інші сайти, а згодом і у реальне життя. Так цей мем вживали діячі культури та політики, він фігурував на

обкладинці книжки Сергія Мінаєва, був у епізодах фільмів «Хоттабич», «УМА NETTO» та «Смішарики», перекладі роману Салмана Рушді. Слово «превед» навіть було перекладено на інші мови, наприклад французькою «solud». 6 липня 2006 року, було задане таке питання тодішньому президенту РФ: «*Превед Владимир Владимирович! Как вы относитесь к Медведю?*».

Але, якщо говорити про питання до президентів країн з інтернету, то за кількістю відповідей перемагає мем «*Як пропатчити KDE2 під FreeBSD*». Це питання було задано президентам таких країн, як: Арменії (Саргасян С. А.), Казахстану (Назарбаєв Н.А.), Росії (Путін В.В.) та України (Ющенко В.А.). Цей мем з'явився на IRC-каналі #anime, і одразу ж перейшов на сайт bash.org, де зайняв перше місце у голосуванні.

Але інтернет-мем може не тільки перейти у «оффлайнове життя», але й прийти звідти, наприклад фраза *¿Por qué no te callas? (Пор ке но те кайяс?)* (укр. *Чому б тобі не заткнулися?*), яка була промовлена королем Іспанії одразу перетворилася на мем спочатку у іспаномовних країнах, а потім і на усі інші.

Інтернет-меми можуть з'явитися не тільки з фраз, які промовили або написали, але й з кінофільмів та пісень. Так одним з яскравих прикладів є фраза «*це Спарта!!!*», яка була промовлена у епізоді фільму «300 спартанців» та перейнята звідти у реальне життя або плакат з кабінету агента Малдера «I want to believe» з літаючою тарілкою. Чи вокаліз Едуарда Хіля (1976р), у кінці 2009р ця пісня була викладена на YouTube, та одразу стала дуже популярною. А самого Хіля називають Мистер Трололо.

Але одним з яскравих прикладів інтернет-мемів, які з'явилися з відео, це серія пародійних кліпів: «Девід Блейн: вулична магія». Майже усі фрази з цих кліпів стали мемами, та використовуються у повсякденному житті: «*це особлива, вулична магія*», «*у рот мені ноги*», «*не-не-не*», «*печенькі*» та інше.

Прикладом розповсюдження інтернет-мемів є й їхнє використання у рекламній сфері, бо це легко пізнавані, та вже й так розрекламовані слогани.

Таким чином, до інтернет-мемів, можна ставитися по-різному, від украй негативного (засмічення мови) до дуже позитивного (емоційне забарвлення), але вони все одно будуть з'являтися, бо це вже є, по суті, одна з рис нашого повсякденного життя.

ПРОФЕСІОНАЛІЗМИ В НАУКОВОМУ МОВЛЕННІ

Дробот Сергій Геннадійович, гр. ПТТ-07 (ДонНТУ)
Понітков Андрій Владиславович, гр. ПТТ-07 (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Юр'єва О. В.

Професіоналізм (від лат. *professio* – офіційно зазначене заняття, спеціальність) – слово або вислів, притаманні мові певної професійної групи. Звичайно професіоналізмом називають емоційно забарвлені елементи, що виступають як розмовні синоніми-еквіваленти до стилістично індивідуальної професійної номенклатури чи слів-термінів і часто виходять за межі літературної норми, наприклад: у водіїв легкова машина підвищеної прохідності має назву *бобик*, руль – *бублик*, автопокришка – *гума*, легковий автомобіль – *кінь*; у друкарів і журналістів помилка називається *ляп*, нижній кінець книжки – *хвіст*; у льотчиків літак «Іл-2» – *горбатий*, слід, що його залишає реактивний літак – *ковбаса-зебра*. [1, 537]

У різних галузях науки, виробництва, політики, культури професіоналізми виступають як неофіційні синоніми до термінів, що вже існують. Але на відміну від термінів вони можуть мати експресивне забарвлення і досить детально характеризувати рід занять, дії чи предмети, безпосередньо пов'язані зі сферою діяльності відповідної професії. Наприклад, слова і звороти з галузі шахтарської справи (штрек, терикон, видавати на гора та ін.), зі сфери комп'ютерної технології (курсор, дискет, глосарій, вікно редактора, вінчестер, командний рядок, файл та ін.), з мовлення мисливців, рибалок (поплавок, підсака, курок, гачок, трофей) та ін.

Виникають професіоналізми і як розмовні неофіційні заміники термінів, що вже існують. Це загальнозрозумілі слова, але вони не є літературними.

У межах одного колективу, підприємства, відомства може народжуватись безліч нових професіоналізмів. Нові професіоналізми створюються за рахунок словоскладання, префіксів та суфіксів. Серед найпопулярніших префіксів є: *до-* (доукомплектувати, дообладнати); *недо-* (недопромисел, недовнесок), *за-* (задебетувати, заорганізувати); *над-*, *серед-* (надбудова, середвідомчий); серед суфіксів найбільш продуктивні *-ість*, *-ат*, *-ація*, *-аж* (дискваліфікація, пливучість, листаж).

Доки професіоналізми вживаються лише в усному мовленні й не виходять за межі відомства – шкода від них невелика (псується мова лише тих людей, які вживають професіоналізми в усіх випадках життя, а не лише в окремих робочих ситуаціях). У практиці писемного спілкування в межах одного відомства вони теж зрозумілі, але небажані, бо через них діловий папір перетворюється з офіційного в напівофіційний (або й зовсім неофіційний), набуває рис приватної записки, а не документа. У міжвідомчій кореспонденції їх вживання неприпустиме.

Іноді деякі з професіоналізмів з часом входять у нормативне вживання: *двірник* – пристрій для очищення вітрового скла (склоочисник) – у водіїв; *ліхтарик*, *боковик* – підзаголовок, винесений за поля тексту – у друкарів і т. ін.

Але частіше до професіоналізмів відносять слова і вислови, уживані в певному професійному середовищі з метою детальнішого членування дійсності в сфері спеціальних інтересів. Часом професіоналізми мають локальний характер і накладаються на територіально-діалектичні відмінності в лексиці.

З професійною лексикою тісно пов'язана спеціальна, термінологія галузей науки, техніки, мистецтва тощо. Вони мають певну кількість спільних елементів. Проте між ними є істотні відмінності: у професійній лексиці при детальній диференційованості назв предметів, їх частин та видових понять немає назв для широких категорій однакових чи подібних реалій, а кожна назва за своїм походженням і структурою звичайно ізольована від інших, тоді як у термінології слова, що означають близькі поняття, становлять утворення від однакових коренів.

Таким чином, професіоналізми виникають стихійно на власній мовній основі, а галузеві терміни переважно творяться свідомо, часто з використанням іншомовних слів та словотворчих засобів. Професіоналізми вживаються в мовленні і в художній літературі для відтворення особливостей життя і побуту певного професійного середовища.

Література

Українська мова: Енциклопедія/ Редкол.: Русанівський В. М. та ін. — К: 2004. - 824 с.

СКЛАДНІ ВИПАДКИ ВИКОРИСТАННЯ ПАРОНІМІВ

**Дубойський Кирило Володимирович, гр. Мех-06а (ДонНТУ)
Науковий керівник – ст. викладач Буяновська Н.І.**

В українській мові є слова, утворені від одного кореня за допомогою різних афіксів. Вони близькі за зовнішньою формою, звучанням, але мають різне значення. Такі слова називають *паронімами*.

При недостатній увазі до лексичних значень слів, їх часто не розрізняють і вживають довільно одне замість іншого, спотворюючи зміст висловленого.

За звуковим складом пароніми бувають: **однокореневі** — відрізняються лише суфіксами або префіксами: *земний* (пов'язаний із землею, земною сушею) — *земельний* (пов'язаний із землекористуванням) — *земляний* (зроблений із землі) — *землистий* (з частками землі, за кольором подібний до землі); *сердечний* (пов'язаний із серцем, щирий) — *сердешний* (бідолашний); *серцевий* (пов'язаний із хворобою серця); *вникати* (намагатися *зрозуміти* суть чого-небудь) — *уникати* (прагнути бути осторонь чого-небудь).

Різнокореневі — відрізняються одним-двома звуками: *ступінь* (міра інтенсивності, вчене звання) — *степенінь* (добуток однакових співмножників); *промінь* (смужка світла) — *пломінь* (полум'я);

За лексичним значенням пароніми бувають: **синонімічні**: *повідь* — *повінь*, *крапля* — *капля*, *слимак* — *слизняк*, *привабливий* — *принадливий*, *хиткий* — *хибкий*; а також **антонімічні**: *лепський* — *кепський*, *прогрес* — *регрес*, *експорт* — *імпорт*, *еміграція* — *імміграція*, *густо* — *пусто*; нерідко можна зустріти **семантично близькі**: *крикливий* (який багато й часто кричить; схильний часто кричати; галасливий) — *кричущий* (який викликає крайнє незадоволення, обурення); *цегельний* (призначений для виробництва цегли) — *цегляний* (зроблений з цегли); *ніготь* (переважно у людини) — *кіготь* (переважно у тварини); **семантично різні**: *газ* (речовина, здатна поширюватися в усьому доступному для неї просторі, рівномірно заповнюючи його) — *гас* (горюча рідина, продукт перегонки нафти); *глуз* (глузування) — *глузд* (розум); *орден* (почесна відзнака, нагорода за військові, трудові або інші заслуги) — *ордер* (письмове розпорядження, документ на одержання або видачу чого-небудь); *ефект* (сильне враження, викликане ким-, чим-небудь)

— *афект* (стан дуже великого, але короткочасного нервового збудження).

Зверніть увагу на різницю слів *незгоди* (відсутність взаєморозуміння, розбіжність у поглядах) і *знегоди* (нещастя, труднощі); *факт* (подія, явище) і *фактор* (умова, причина); *уява* (здатність уявляти) і *уявлення* (розуміння, поняття); *зумовити* (спричинити) і *обумовити* (зробити застереження) тощо.

Деякі слова спричиняють помилки та хибне тлумачення і спотворюють зміст написаного чи сказаного. Так, **комплімент** (приємні, люб'язні слова, похвала, лестощі) — *комплемент* (білкова речовина сироватки крові людини й тварини типу ферментів); *тривкий* (якого важко зіпсувати, зруйнувати, зламати, розбити, порвати; міцний, стійкий, витривалий (тривке дерево, тривка опора, тривке щастя) — *тривний* (який добре вгамовує голод; *поживний*, ситний (тривна страва); *підрядник* (підрядковий, дослівний переклад) — *підрядчик* (особа чи установа, що виконує якусь роботу за підрядом); *завершення* (здійснення, доведення чогось до остаточного кінця; *закінчення* (завершення будівництва, завершення мисливського сезону) — *завершеність* (досконалість, найвищий рівень у викінченні чогось (поема, що відзначається високою художньою завершеністю); *заборонений* (дієприкметник від заборонити (заборонена література) — *заборонний* (той, що стосується заборони, забороняє (заборонний дорожній знак).

Пароніми можуть відрізнятися активністю вживання. Так, іменники *напрямок* і *напря́м* збігаються у всіх значеннях. Коли йдеться про лінію фізичного руху на невеликих відстанях, то частіше вживається слово *напрямок* (вітер змінних напрямків). Коли йдеться про заходи важливого суспільно-політичного значення, що провадяться в широких масштабах, про суспільну, наукову чи літературну течію, угруповання переважає іменник *напря́м* (основні напрями розвитку економіки, літературні напрями тощо).

Звукова подібність паронімів спричиняє невмотивовані взаємозаміни цих слів. Саме тому необхідно з увагою ставитись до слів із схожим звучанням, з'ясувати відтінки їх значень. Перевірити значення паронімів можна за тлумачним словником, спеціальним словником паронімів, а також за довідником з культури української мови.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Жабська Наталія Миколаївна, гр. АУП-06М (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Луценко О. А.**

Більшість наших співвітчизників, особливо молодь, на однаковому рівні володіють українською та російською мовами. Всі вони добре розуміють, що знання державної мови є необхідною вимогою для вступу до вищого навчального закладу, для деякого воно є запорукою подальшого кар'єрного зростання, однак, лише невелика частина цих людей користується українською мовою у повсякденному житті.

Школа має за мету: «донести до учнів красу і багатство української мови; формувати відчуття краси рідної мови; розвивати мовленнєві здібності учнів; збагачувати словниковий запас; виховувати любов до рідної мови та розуміння її краси і необхідності для нашого життя», але в багатьох випадках ці старання виявляються марними.

Основною причиною таких явищ, можна вважати низьку популярність української мови серед молоді, особливо це стосується міських мешканців Центральної та Східної України.

Виходом з такої несприятливої, для подальшого розвитку державної мови, ситуації є її популяризація. Але необхідно зазначити, що досягнути цієї мети необхідно із застосуванням дієвих, але аж ніяк не примусових методів.

Щодо методів і засобів популяризації, то виділимо лише найдієвіше:

- телебачення та радіомовлення;
- преса;
- Інтернет.

Розглянемо кожний із них докладніше. Добре відомо, що обсяг друкованих українською мовою видань на вітчизняному ринку значно менший, ніж російськомовних, головним чином це стосується журналів (особливо брендівих) та іншої бульварної преси. Це, в свою чергу, викликає справедливе обурення україномовних громадян, які через таку ситуацію не мають повного, зручного доступу до інформації, яка їх цікавить. Видавці ж, виправдовують себе тим, що російська мова є універсальною на пострадянському просторі. Тому

завданням української мови є подання необхідної та розважальної інформації в маси, а це означає витіснення мови-сусідки.

Великої популярності серед українських телеглядачів здобули наступні іноземні серіали, що дублювалися українською мовою: «Друзі», «Район Беверлі-Хілз», «Район Мелроуз», «Доктор Куін – Жінка-лікар», «Баффі – переможниця вампірів», «Ханна Монтана», «Доктор Хаус» та багато інших. Необхідно зазначити, що цей переклад вигідно відрізняється від російського: якістю, колоритністю та яскравим емоційним забарвленням, тому більшість глядачів звичайно обере іноземний серіал або фільм з українським перекладом.

Використання Інтернету, як засобу популяризації української мови, також є досить перспективним і зручним. Цю ідею можна втілити через подання необхідної, цікавої, ексклюзивної, високоякісної інформації для освіти, самоосвіти чи бізнесу українською мовою.

Виходить українська мова й на широкі міжнародні простори: за даними Євро комісії, майже 2 млн. мешканців країн Європейського Союзу знають українську мову. Носіїв української налічується в ЄС не набагато менше, ніж тих, хто розмовляє турецькою та російською – найпоширенішими європейськими мовами, які не отримали статусу офіційних у Євросоюзі. Поширеність української мови пояснюється тим, що в багатьох країнах – нових членах Євросоюзу – проживає українська діаспора (насамперед у Польщі, Угорщині, Словаччині, Прибалтиці, Чехії).

Отже, маючи ексклюзивні, корисні, адекватні матеріали українською мовою, ми самі зробимо її мовою освіти, науки, бізнесу, а згодом і повсякденною. Тож попри всі складнощі українська мова має великі перспективи.

Література

1. <http://sd.org.ua/news>. «Народний оглядач» - щоденна газета неофіційної інформації, настроїв і громадської думки. Стаття «Український Інтернет як засіб розвитку української мови»
2. www.ukrreferat.com Сценарії виховних заходів, уроків, свят.

ВЖИВАННЯ СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ У НАУКОВОМУ СТИЛІ МОВЛЕННЯ

Мартиненко Ганна Геннадіївна, гр. НАП-06 (ДонНТУ)
Науковий керівник – ст. викладач Онацька Н.Г.

У статті дається визначення та опис слів іншомовного походження, приводиться аналіз їх використання у науковому стилі мовлення.

Деякі аспекти вживання слів іншомовного походження були розглянені у працях Грицака П., Кочерги О. та Непийводи Н., Вознюка Г. та Загороднього А., Остапенко О., Вихованця І., Пономаріва О., Німчука В.

Біля 10 відсотків слів української мови - це слова іноземного походження. Причиною цього є, зокрема, економічні, політичні та культурні взаємозв'язки українського народу з народами Заходу й Сходу.

У словниковому складі української мови особливе місце посідають запозичення з різних мов: грецької, латинської, французької, німецької, старослов'янської, тюркських, англійської, італійської, голландської, іспанської та інших мов.

Використання запозичених слів є одним з основних лексико-фразеологічних мовленнєвих засобів наукового стилю. Але у сучасному термінологічному процесі присутній деякий негативний момент – практична термінографія випереджає теоретичну. Аби правильно вживати іншомовні слова, варто дотримуватися таких рекомендацій:

- а) не ставити у текст іншомовні слова, коли є відповідники в українській мові;
- б) вживання іншомовного слова в діловодстві допустиме лише в тому значенні, в якому воно зафіксовано в словниках;
- в) не слід користуватися в одному і тому ж документі іншомовним словом і його українським відповідником на позначення того самого поняття.

Сучасні словники у своїй перекладній частині переважно калькують модель терміна мови-продуцента, і тому маємо аналоги на зразок *відредагувати*, *відділити*, замість *зредагувати*, *виділити*.

Багато суфіксів мають втрачену спеціалізацію, зокрема, прикметники з суфіксом «*івн*» слід використовувати у тих випадках,

коли необхідно позначити *активну здатність*, замість форм на *-альн* *-(ий)*, бо цей афікс має значення "*призначений*".

Недоречно запозичування іншомовних конструкцій, що сприяє поширенню російського канцеляриту у термінології, неточності перекладу з англomовних джерел.

Важливим є питання відновлення функцій літери "г" в сучасній українській мові. Згідно із чинним сучасним українським:

G і h звичайно передаються літерою г: авангард, Греція, Гюго.

В окремих словах англійського походження *h передається літерою х: хобі, хокей, хол; Хемінгуей та ін.*

У той самий час існують дві відмінні пропозиції впровадження літери Г. Згідно з *першою* з них можемо зазначити:

- проривний Г і фрикативний Г слов'янських мов завжди відтворюються українським Г (пол. *głowa* - голова, чес. *mohutný* — могутній та ін.);

- у всіх грецизмах вживається тільки Г (агностик, агонія та ін.);

- у запозиченнях з інших мов фонема Н послідовно передається через Г, а не Х (, гумор (лат. *humor*), гуманіст (лат. *humanist*) та ін.);

- G у давно засвоєних словах також відтворюється українським Г (гусар, гравюра та ін.);

- у неслов'янських антропонімах, а також у новіших загальних назвах розрізняємо Н та G, що передаються відповідно через Г та Г: *Neigel* — Гегель, *Copenhagen* — Копенгаген.

Друга пропозиція полягає у наступному:

- в іншомовних запозиченнях — загальних назвах писати Г, незалежно від того, Н чи G вони мають у мовах-джерелах;

- в топонімах й антропонімах писати Г та Г відповідно до того, з Н чи G звучить і пишеться назва в мові, з якої слово до нас.

Нам видається, що на часі постало питання вироблення українського наукового стилю, і, зокрема, питання з приводу передачі іншомовних слів українською мовою.

Література

1. Український правопис. 4-е видання, виправлене й доповнене. — К.:, 1993.
2. Блик О.П. Українська мова: Частина 1. Підручник. - К.: Четверта хвиля, 1997.
3. Пустовіт Л.О. та ін. Словник іншомовних слів. - К.: Довіра, 2000.
4. Івченко А. Тлумачний словник української мови - Х:Фоліо, 2001.

ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ГАЛУЗІ FPGA-ТЕХНОЛОГІЙ

Мирошниченко Кирило Володимирович, гр. СП-06а (ДонНТУ)

Татолов Євген Робертович, гр. СП-06а (ДонНТУ)

Науковий керівник – доц. Мачай Т. О.

Невід’ємною частиною розвитку будь-якої наукової думки в межах певного мовленнєвого простору є формування особливої термінології – сукупності термінів, тобто слів або словосполучень, що висловлюють специфічні поняття з деякої галузі науки, техніки чи мистецтва [2].

Сучасні українські філологи [1] відзначають розвиток термінології наступних галузей комп’ютерної технології:

1. Програмування.
2. Комп’ютерні мережі.
3. Захист інформації.

Однак, очевидно, проблематика розвитку термінології вказаного напрямку залишається суттєвим питанням. Зокрема, поза межами українського термінотворчого процесу залишається дуже перспективний та актуальний науково-практичний напрямок проектування апаратних частин комп’ютерної техніки – FPGA-технології. Таке твердження формується після аналізу двох основних чинників:

1. Майже повна відсутність україномовних літературних джерел.
2. Незначна кількість спеціалізованих підприємств та професійно зайнятих працівників.

Головною причиною такого стану справ є те, що FPGA вперше були розроблені в США наприкінці 80-х років, коли технічне оснащення УРСР та, в цілому, СРСР вже сильно відставало від Сполучених Штатів. Крім того, в дружніх Україні за лінгвістичною ознакою державах (Росія, Білорусь) ці технології також не зазнали широкого поширення.

Специфіка та особливості термінологічної бази галузі FPGA відображаються відразу декількома аспектами [3, 4].

По-перше, ця база включає до себе слова та словосполучення, що позначають широкий за своїм змістом процес, який містить декілька етапів:

1. *Implementation* – один з процесів проектування на FPGA, що характеризується комплексним завантаженням розробленого проекту до мікросхеми. Цей процес складається з трьох етапів: трансляції, проєкціювання та трасування. Близькі за сенсом терміни: *реалізація, впровадження*.
2. *Testbench* – програмний функціонально повний засіб перевірки правильності роботи певного проекту для FPGA. Виконується багатоетапно на різних рівнях опису проекту. Близькі за сенсом терміни: *налагоджувач*.

По-друге, наявні вживані терміни, семантичний зміст яких є переосмисленим:

1. *Synthesis* – процес перетворення конструкцій мови опису апаратури до налаштовуваних у середині FPGA компонентів. Близькі за сенсом терміни: *перетворення*.
2. *Analysis* – процес визначення деяких характеристик тієї чи іншої програмної моделі. Близькі за сенсом терміни: *дослідження*.

По-третє, використовується велика кількість аббревіатур:

1. *FPGA* – *Field-Programmable Gate Array*, програмована вентильна матриця.
2. *HDL* – *Hardware Description Language*, мова опису апаратури.
3. *IC* – *Integrated Circuit*, інтегральна схема.

Проведений аналіз дає підстави (навіть при поверхньому дослідженні термінологічної складової наукової бази сучасних FPGA-технологій) зробити висновок, що стала національна термінологія поки не сформована й необхідна інтенсифікація активності філологічних та технічних розробок у цій та інших галузях комп'ютерної технології з залученням кваліфікованих фахівців.

Література

1. Автореферат дисертації кандидата філологічних наук: 10.02.01 / А. О. Ніколаєва; ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2002. – 16 с.
2. Гриньов С. В. Вступ до термінознавства. – М., Вид-во МДУ, 1993. – 309 с.
3. Ashenden P. Digital design: an embedded systems approach using Verilog. – New York, Morgan Kaufmann Publishers, 2008. – 579 p.
4. Pong P. Chu FPGA prototyping by Verilog examples. – New Jersey, Wiley Publishers, 2008. – 508 p.

ДЕЯКІ ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ КОМП'ЮТЕРНОГО ДИСКУРСУ

Молодих Олександр Геннадійович, гр. - СП-066 (ДонНТУ)
Науковий керівник – к.філол.н., доц. Лазарєва Л. К.

У сучасному суспільстві, коли розширюються можливості контактів на різних рівнях і в різних областях, зростає роль глобальної системи Інтернет. У цьому зв'язку, одним з актуальних є питання щодо особливостей комп'ютерного дискурсу.

Комп'ютерним дискурсом вважається спілкування користувачів чи спеціалістів-комп'ютерників безпосередньо чи в комп'ютерних мережах.

Зазначимо деякі лінгвістичні характеристики комп'ютерного дискурсу, зокрема лексичні.

Для лексичного оформлення текстів комп'ютерного дискурсу характерна, насамперед, насиченість мовлення термінами серед яких 1) вузька комп'ютерна термінологія, вживана тільки фахівцями, (server, modem, біт, байт); 2) слова, запозичені у комп'ютерну термінологію з інших галузей, що набули іншого значення в комп'ютерному дискурсі (domain – у математиці – область або інтервал, у фізиці – домен, у комп'ютерному дискурсі – це заключна частина Інтернетної адреси); 3) загальнолітературні слова, що у комп'ютерному спілкуванні набули термінологічного значення (flame – полум'я, яскраве світло, пристрасть, у комп'ютерному дискурсі – "суперечка, що поступово переходить із предмета дискусії на особистості").

Залежно від теми комп'ютерних конференцій у комп'ютерному дискурсі зустрічається різноманітна термінологія – наукова, філософська, політична, медична й ін. Наприклад: радіохвилі, електрон, білкові молекули, біополе, дерматома, точки акупунктури, фотон, сенсорика, relativism, orthogonal, kingdom of god, ontogenesis, neutrino, opposition і ін.

Лексика, вживана у комп'ютерному спілкуванні, характеризується рядом ознак: 1) активне вторгнення (інкрустація) англійських термінів, виразів у латинському написанні (Привіт All!; Прийшли мені file, plz); 2) використання транслітерації і транскрипції для передачі англійських слів (мануал – від англ. manual, спам – від англ. spam; гейт – від англ. gate, сабж – subj); 3) використання

словотворчих і семантичних кальок (залізо – hardware); 4) обігрування англійських слів (найчастіше з метою створення гумористичного ефекту (бебеска – BBS – Bulletin Board System/ Система Електронних Дощок Оголошень; яга – EGA – Enhanced Graphics Adapter); 5) інвенція – вигадування слів, виникнення слів на чужому ґрунті (зафіксувати – від англ. to fix; юзати – від англ. to use).

Специфіка комп'ютерного дискурсу полягає у вибіркового комбінуванні здавалося б, непоєднуваних елементів, інколи надає іронічно глузливого тону аналізованим повідомленням, часто властивого молодіжному середовищу.

Окремо слід зазначити особливості неофіційної лексики, вживаної у цьому середовищі. Український комп'ютерний жаргон, похідний від комп'ютерних термінів і жаргонних слів англійської мови, характеризується великим розмаїттям форм, розвиненими синонімічними і словотворчими рядами, незрівнянно більш високим емоційно експресивним забарвленням ніж англійський. При цьому основна маса слів містить жартівливо-іронічну, негативну оцінку. В англійському комп'ютерному жаргоні переважають метафоричний і метонімічний переноси, не пов'язані, як правило, із словотворчими діями, а сама виразність слів значно нижча. Багато жаргонних виразів не виходять за рамки літературної норми (Trojan horse / "Троянський кінь" – приховані команди, введені у вже існуючу програму, яка до певного моменту працює нормально). В українських жаргонізмах важливу роль відіграють звукові асоціації (клава – клавіатура, e-mail – мило і ін.). У появі таких слів наявний елемент гри, такий привабливий для молоді. Саме молоді користувачі обіграють звучання слова, вишукуючи найбільш виразний, жартівливо-іронічний варіант

Розвиток мови – об'єктивний процес, у якому значну роль завжди відіграє молодь, що є найменш консервативною частиною суспільства. Найбільш активно ці процеси проявляються за умови стрімких соціальних змін. І основою такої метаморфози словникового складу мови є неформальне мовлення, коли до активного словника входять своєрідні групи лексики – професіоналізми, жаргонізми, сленг і навіть арго.

ОСНОВИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

**Мудра Поліна Віталіївна, гр. ПГС-63г (ДонНАБА)
Науковий керівник - доц. Ковальова Н.О.**

Від найдавніших часів мова супроводжує людину на всіх етапах її життя. Власне, без мови не існувало б людини як розумної істоти, адже всі проблеми свого життя від найпростіших побутових до складних наукових, соціальних і політичних вона вирішує, користуючись мовою. Правильно й згідно з вимогами, традиціями, стандартами укласти документ чи то особисто (заяву, автобіографію довідку), чи то документ службового характеру (пояснювальну записку, доповідь, договір, угоду тощо), повинен кожен, хто обіймає посаду відповідно до своєї освіти, особливо якщо це посада керівна. Культура мови - це вміння сказати необхідне слово в потрібний час, доцільно, із дотриманням правил мовного етикету, щоб не образити людину і водночас не втратити власної гідності. Мовна культура як і культура поведінки, загальна культура особистості, над підвищенням якої нас вимагають постійно працювати навчання та служба. Мовна культура є основною ознакою загальної культури людини і разом із тим її складовою. Чим вищий рівень мовної культури людини, тим вищий її творчий потенціал, професійний рівень. Низький рівень мовної культури навпаки є ознакою обмеженості виявом невміння замінити власні думки і сприймати чужі. Скоріш за все людина, яка виявляє низький рівень мовної культури не здатна до творчого, нестандартного мислення, вирішення професійних і організаційних проблем, що обов'язково позначається на успіхах у трудовій діяльності. Отже, володіння державною мовою "в межах необхідних для виконання покладених на громадянина службових обов'язків", стає необхідною умовою перебування громадян України на державній службі. Мова - явище соціальне. Одна з її основних функцій - комунікативна - тобто спілкування людей. Але як універсальний засіб спілкування мова є явищем майже безкінечним адже таким може бути і припустимий перелік можливих варіантів спілкування людей, де важливо враховувати умови і форми спілкування (де? і як?) змісту і мети (що? і для чого?), адресата (кому?) тощо й. При цьому варто врахувати й індивідуальні властивості кожного, хто використовує мову.

Відповідно до цього варіюється і мова, яку використовує особа адже "стиль - це людина". Кожен з нас, свідомо чи несвідомо, з великої кількості слів і мовних засобів обирає для користування ті, що йому вважаються найдоцільнішими, або ті, що підказують оточення звичка, традиції. Так виникає варіювання мови, або її диференціація, яка залежить від часу, простору суспільства (соціальний тип варіювання) функцій, які покладено на мову. В обмеженому соціальному середовищі виникає жаргон професійний, молодіжний, учнівський, студентський тощо. Віддаючи перевагу вжитку літературної мови, ми не будемо заперечувати і того, що в певних випадках, залежно від ситуації спілкування, може вважатися доцільним вживання елементів інших варіантів мови. Залежно від функцій, які має виконувати мова в таких ситуаціях, у ній постійно формуються функціональні стилі, існування яких є свідченням високого розвитку мовної культури суспільства, що, у свою чергу, пов'язано із загальним рівнем культурного життя суспільства. Поява стилів у кожній національній мові зумовлена тими функціями, які вона виконує в суспільстві. Стиль масової інформації. Обслуговує сферу суспільних стосунків (політика, ідеологія, культура). Розмовний стиль. Обслуговує невимушене спілкування людей у побуті, сім'ї тощо. Стиль художньої літератури (художньо-белетристичний). Цей стиль посідає особливе місце серед інших функціональних стилів мови. Мова художньої літератури не тотожна поняттю "літературна мова". За своїми обсягами вона може перебільшувати межі літературної мови письменники часто використовують діалекти, просторіччя, жаргон для створення певних образів. Конфесійний стиль. Його функцією є обслуговування релігійних потреб суспільства. Існування стилів національної мови вимагає від кожного, хто нею користується, дотримуватися не лише граматичних, орфографічних, орфоепічних, а й стилістичних норм. Мовний етикет. Він відзначається стійкістю і консервативністю, і в цьому стає подібним до офіційно-ділового стилю, який теж в ідеалі має лишатися сталим і непорушним. Використання правил мовного етикету великою мірою залежить від конкретної ситуації спілкування місця й обставини розмови, цільової настанови Тональності спілкування: висока, нейтральна, звичайна, фамільярна, вульгарна.

Література

Даниленко В.П. Лингвистическое изучение терминологии и культуры речи // Актуальные проблемы культуры речи. - М., 1971. - С.28-32.

СКЛАД ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

**Новіков Олексій Ігорович, гр СП-066 (ДонНТУ)
Науковий керівник – к. філол.н., доц. Лазарєва Л.К.**

Термінологія – це сукупність термінів певної галузі виробництва, діяльності, знань. Термін – це слово або словосполучення, яке означає конкретне поняття в певній галузі людської діяльності. Термін повинен бути семантично прозорим (зрозумілим), співвідносним з означуваним поняттям, стислим, стилістично нейтральним, однозначним. Наприклад: нападаючий гравець, стрибок ноги нарізно.

Сучасна термінологія спорту почала бурхливо розвиватися в період активного формування спорту як соціального явища, тобто з кінця ХІХ століття. Саме тоді в Європі відбувалося організаційне оформлення окремих видів спорту: засновувалися спортивні федерації, формувалися єдині правила змагань, зароджувалася теорія спортивного тренування як наука.

Водночас із поширенням спорту з країн Західної Європи в Україну прийшла і переважна більшість тоді вживаних спортивних термінів (волейбол, пінг-понг, баскетбол, старт, голкіпер). У першій половині ХХ століття українська галузева термінологія поповнювалася словами й словосполученнями з російської, німецької, польської, угорської мов (фізкультура, хокей, гонщик, фізрук, рекордсмен, гірськолижник тощо).

Своєрідним був період 20-30-х років ХХ століття, коли в Україні спостерігалася активізація спортивного термінотворення. Основними напрямками цього процесу було прагнення подолати розрив між науковою термінологією і термінологією практики спорту, збільшити частку національних термінів, виробити єдині підходи до словотворення. З'являються такі виразні терміни та словосполуки як, наприклад: «плигун», «пішоходець», «корегувальна гімнастика», «лижвяні станції», «перебіг» (забіг), «веслування двопарне зі стерначем», «гонові судна», «скраклі» (городки), «зарахувальні змагання», «безбол» тощо. Поява такої великої кількості своєрідних термінів свідчила про активні процеси українізації галузі та адаптацію в україномовне середовище слів і понять зі сфери спорту.

Разом з тим спорт, який динамічно розвивається, створює все нові термінологічні проблеми. Зароджуються і здобувають широке визнання чимало нових видів спорту: армресстлінг, сноубордінг, сьорфінг, кьорлінг, віндсерфінг, фристайл, боулінг, таеквондо, картінг, стретчінг, шортрек, бодіблдинг тощо. Знаходження їх відповідників в українській мові, або хоча б відповідна їх «натуралізація» згідно з правилами українського словотворення і правопису, є нагальною необхідністю.

У процесі терміноутворення, що відбувається у сучасній українській мові, беруть участь, як правило, як фахівці – лінгвісти, так і фахівці даної галузі знань.

Стандартизація термінологічної системи будь-якої галузі повинна мати державно-правовий характер. Хоча результати лінгвістичної нормалізації можуть мати лише рекомендаційний характер. Лінгвіст може визначити лише правильність чи неправильність побудови спортивного терміна, доцільність чи недоцільність його використання. Фахівець-спортсмен може твердити, чи відображає термін означуване ним поняття і наскільки вдалим є його використання.

Автори, які зробили всебічний аналіз літератури з цього питання, стверджують що до основних сучасних проблем розвитку української термінології галузі фізичної культури та спорту належать як мовознавчі проблеми так і вузько галузеві проблеми. Поміж мовознавчих – проблема функціонування української мови в спортивному середовищі, проблеми синонімії, вибору способів передачі та транслітерації запозичених термінів. Щодо вузькогалузевих проблем – то це недостатня кількість найменувань та накладів відповідних словників і довідників, переважання російськомовної навчальної літератури над україномовною, провадження навчального процесу у більшості галузевих ВНЗ російською мовою, та багато інших.

Література

Боровська О. До питання про національні та інтернаціональні терміни в українській спортивній терміносистемі /Молода спортивна наука України: Збірник наукових статей в галузі фізичної культури та спорту. – Львів: ЛДІФК, 2001. – Випуск 5. Том 1. – С. 23-24.

АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Новиченко Крістіна Володимирівна, гр. Ф(ЕАПУ)-066 (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Луценко О. А.

Сьогодні англійська мова – це найбільш розповсюджена мова. Інакше кажучи – це світова мова, тому що цією мовою володіє більше, ніж півтора мільярда осіб. Саме цьому з кінця ХХ ст. і до теперішнього часу до української мови вводяться слова англійського й американського походження. Ці запозичені слова називають англіцизмами. Користуючись енциклопедією української мови, англіцизму можна дати наступне визначення: англіцизм – різновид запозичення; слово, його окреме значення, вислів тощо, які запозичені з англійської мови або перекладені з неї чи утворені за її зразком.

Англіцизми у значній кількості з'являються у різних сферах діяльності: техніка (*блюмінг, буфер, грейдер, диспетчер, дисплей, каупер, комбайн, комп'ютер, конвеєр, принтер, радар, слябінг, сейф, тунель, файл*); мореплавство та військова справа (*аврал, браунінг, докер, дрейф, катер, мічман, снайпер, шквал, ихуна, яхта*); політика, економіка, торгівля (*банкнота, бізнес, блеф, бойкот, гангстер, демпінг, інтерв'ю, лідер, маркетинг, менеджмент, мітинг, чек*); спорт (*аут, волейбол, гол, голкіпер, матч, нокаут, спортсмен, старт, теніс, тренер, фініш, хокей*); одяг, тканини (*бязь, джемпер, піджак, піжама, смокінг*); їжа та напої (*біфштекс, кекс, пудинг, пуни, ростбіф, сандвіч*); культура (*гумор, джаз, клоун, клуб, комфорт, сквер, фольклор*).

Можна виділити кілька особливостей англіцизмів, за якими можна їх відрізнити від українських слів: звукосполучення **дж** (*бюджет, джаз*); звукосполучення **ай, ей** (*інсайд, хокей*); суфікси **-інг, -инг** (*мітинг, тюбінг*).

Однією з характерних рис є актуалізація запозичень, що належать до пасивного або спеціального шару лексики. Усе це зумовлено розмаїттям позамовних чинників: впливом стилю американського життя, розвитком економічних зв'язків між різними країнами, введенням моди на іноземні слова, престижем англійської мови та досягненнями у деяких сферах діяльності англомовних країн, двомовністю, для демонстрації освіченості, необхідністю встановлення назв для нових предметів і введення нових термінів.

Ще одним із способів запозичення є використання англійської мови як посередника, тобто в українську мову надходять слова, які прийшли в англійську мову з інших мов.

Існує дві протилежні думки про корисність надходження англіцизмів в українську мову. З однієї сторони, науковці вважають, що введення англіцизмів неприпустиме, тому що це принижує українську мову і вказує на її регрес. З іншого боку, вважають, що поява в українській мові англіцизмів є необхідним кроком на шляху розвитку та вдосконалення мови.

Разом з позитивним впливом англіцизми несуть і деякі негативні наслідки. Через їхнє виникнення спостерігається поява у мові дублетів (*міленіум – тисячоліття, наблісити – реклама*); збільшення кількості небажаних омонімів; запозичення власних назв без перекладу; запозичення словосполучень, які в українській мові можна назвати жаргонними (*no problem*). Усі ці англіцизми засмічують українську мову.

Можна зазначити кілька проблем, пов'язаних із функціонуванням англіцизмів в українській мові: необхідність збільшити кількість слів орфографічного словника української мови, при цьому існує проблема унормування правопису запозичених слів; треба встановити критерії зарахування англіцизмів до складу української мови. Іншомовна термінологія – це цікавий лінгвістичний феномен. Вона дуже важлива для української мови, тому що сприяє певному її розвитку.

Таким чином, можна сказати, що англіцизми мають як позитивний, так і негативний вплив на українську мову, тому їх введення повинне бути осмисленим і не повинне заважати самостійному розвитку мови.

Література

1. Козир Є. Проблеми унормування чужомовних запозичень // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць – Вип. IV. – К. : КНЕУ, 2001.
2. Муромцева О. Г. Англіцизм // Українська мова: Енциклопедія. — К. : Українська енциклопедія, 2000.
3. Словник іншомовних слів / Уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К. : Наук. думка, 2000.
4. Електронний словник англіцизмів <http://www.slovnyk.lutsk.ua/>.
5. Wikipedia – <http://uk.wikipedia.org/wiki/Англіцизм> .

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІН В ЛЕКСИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Пічко Сергій Володимирович, гр. ПЦБ-60 г (ДонНАБА)
Науковий керівник – викладач Мовчан М.А.

Навички і вміння відіграють величезну роль у будь-якій діяльності людини – виробничій чи навчальній, науковій чи організаторській. Чим ширше коло вмінь і навичок, якими володіє людина, тим вище буде продуктивність її праці й плідніша творчість. Вміння, здобуті на заняттях української мови за професійним спрямуванням, нерозривно пов'язані із знаннями, без знань немає вмінь.

Умови життя вимагають від кожної людини уміння спілкуватися рідною мовою не спонтанно, а усвідомлено, покладатися на літературну норму, не допускати викривлення лінгвістичних норм, сприяти розвитку мови.

В останнє десятиріччя ХХ ст. завдяки розширенню суспільних сфер використання української мови активізувалися процеси демократизації української мови. Загальна зацікавленість громадян проблемами державності, політики, економіки зумовила появу в їхньому щоденному мовленні термінів із спеціальних, вузьких сфер. Лексична система, граматики і правопис звільняються від нашарувань умисної русифікації.

Лексичні новації в українській мові на сучасному етапі можна згрупувати таким чином.

1. Оновлення лексики, поверненої з пасивного словника і відродженої для вживання у мові: *гривня, довкілля, оберіг, часопис тощо*.
2. Відновилися в українському суспільстві благочинні акції, а з ними й відповідна лексика: *благочинний, добротинний, благодійний*.
3. Окрему групу відродженої лексики в українській мові складають антропоніми – це прізвища й імена заборонених та забутих визначних політичних і культурних діячів України, творчої й наукової інтелігенції: *Михайло Грушевський, Андрій Шептицький, Іван Огієнко, Митрополит Іларіон* і тисячі інших.
4. Поступово оновлюється топоніміка України. Окремі топонімічні назви замінено попередніми назвами (*Жданов - Маріуполь*) або утворено нові, суголосні українським національним цінностям.

Наприклад, у Києві: *вулиця Богдана Хмельницького (замість Леніна), станція метро «Шулявська»(замість «Більшовик»)* і т.д.

5.Інтенсивно збагачується за рахунок запозичень українська термінологія:

а) суспільно-політична – *імідж, конверсія, спікер, консенсус;*
б)бізнесова – *інвестор, ваучер, маркетинг, сертифікат, траст;*
в)технічна – *принтер, телефакс, дискета, ноутбук, інтернет;*
г)медична – *синтанол, ебола, пташиний грип;*
д)теологічна – *конфесія, конфесійний, автокефальний, хітон та ін.*
Словник поповнюється переважно термінами на базі англійської, німецької, французької мов та латинізмами. Запозичені в останні роки терміни відомі у всіх розвинених мовах світу.

6.Серед лексичних новацій значна частина – це назви фірм, підприємств, установ і організацій, що виникли в результаті співробітництва українських виробників і підприємців із зарубіжними. Як правило, це утворення аббревіативного характеру: *УКРТАТНАФТА, СП «Лукойл», СП «Авто ЗАЗ ДЕУ»* та ін.

Як повернена, так і запозичена лексика поповнили собою терміносистеми багатьох сфер гуманітарних наук, особливо суспільних, культури, освіти, виробництва. Так, наприклад, в освітню систему України повернулись окремі колись традиційні форми навчання і відповідно слова, похідні від них утворення і словосполучення: *гімназія, ліцей; бакалавр, магістр, тест, рейтинг, модуль.*

Завдяки засобам масової інформації частина запозиченої лексики досить швидко освоюється, збагачується похідними утвореннями: національний *хіт-парад, хітова пісня, хітова програма, хітова дівчина.*

Культура мови виконує в суспільстві регулювальну функцію. З одного боку, забезпечує стабільність і збереження літературних норм мови, а з іншого, збереження мовних традицій. Оновлення живого матеріалу мови в межах міри естетики звучання.

Література

1. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник/ За ред. Н.Д. Бабич. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2005. – 572 с.
2. Мацько Л. Українська мова в кінці ХХ ст.//Дивослово.-2000.-№4.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРАФІКИ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЇЇ РОЗВИТКУ

**Подобний Сергій Олегович, гр. ОМТ-07а (ДонНТУ)
Косилов Олег Вікторович, гр. ОМТ-07а (ДонНТУ)
Науковий керівник – ст. викладач Гречаниченко Л. В.**

Кожна епоха має свої відкриття, найбільшим з яких було письмо. Адже саме завдяки написаному слову люди збагнули світ і своє місце в ньому. Хоча кожен народ іде своїм шляхом до створення писемності та етапи цього розвитку в усіх приблизно однакові. Перші були спроби створити повідомлення за допомогою предметних знаків, які передавали загальний зміст, але не співпадали з одиницями мовлення. Залишки таких примітивних форм передачі інформації живі й у свідомості сучасної людини, хоч і не сприймаються як письмо. Скажімо, обручка на руці повідомляє про одруження.

З епохи палеоліту дійшли до нас малюнки на скелях та вирізьблені на камені - попередники піктографії - малюнкового письма, знаком якого є піктограма, що не ілюструє розповідь, а є нею. Це перша форма спілкування за допомогою накреслених знаків - графем, однак це ще не писемність у повному розумінні слова, оскільки вона не передавала звуків мови.

Піктограми й нині є зручним засобом взаєморозуміння між людьми, які розмовляють різними мовами, широко використовуються в місцях, де перебувають люди з усього світу, – на вокзалах, у портах, аеропортах.

В ідеографічному письмі використовувалися знаки для умовного позначення понять. Цей вид письма передавав не лише назви предметів, а й абстрактні поняття, ідеї. Зразком ідеографії є письмо Давнього Єгипту, Китаю, яке використовувало ієрогліфи. У такому письмі починає передаватися звучання слова. Ієрогліфи-малюнки передавали сполучення звуків, з яких складалася назва зображеного предмета.

Китайське письмо налічує зараз близько 49 тис. ієрогліфів, хоча практично користуються приблизно 5 тис. ієрогліфів. Залишки ідеографічного письма поширені й нині. Цифри, математичні знаки, хімічні формули, деякі дорожні знаки – це ідеограми. Ідеографічне письмо змінилося складовим, в якому одним значком став позначатись склад. Нині складове письмо використовується в Японії.

Якісно вищим щаблем у розвитку фонографічного письма стало буквено-звукове, або алфавітне, письмо, де графічний знак передає

звук. Воно має невелику кількість графічних знаків, написання яких не викликає особливих труднощів у зв'язку з тим, що їхні елементи нескладні. Водночас фонографічне письмо забезпечує точну передачу повідомлення.

Основними алфавітами такого письма, якими користується сучасна цивілізація, є латинський, арабський і слов'янський, що обслуговує потреби 10% населення Землі. Слов'янське письмо мало два різновиди писемних знаків: глаголицю і кирилицю. Кирилична азбука, яка прийшла до Русі з прийняттям християнства, не зовсім відповідала фонетичній системі мови, якою тоді говорили. Тому цей алфавіт був удосконалений і пристосований до фонетичних особливостей мови.

Розрізняють такі графічні норми кирилиці: устав, півустав, скоропис, в'язь. Устав - урочисте письмо, літери його великі, мають прямі лінії, майже квадратні. Літери півуставу трохи похилі, із заокругленнями, вже виводяться не так чітко. Тексти, написані півуставом, мають багато скорочених слів.

Починаючи з XIV ст. з поширенням грамотності виникає потреба в новій, більш зручній і економній формі письма. Такою формою став скоропис, для якого були характерні літери з лініями неоднакової товщини, численні скорочення й розчерки.

Особливим декоративним письмом була в'язь, яка використовувалася для оформлення заголовків чи заставок книг. Літери наче перетворювались у чудовий орнамент. У 1708 р. російський цар Петро I ввів нову форму писемних знаків - спрощений півустав, який називали *гражданкою*.

Як бачимо, історія розвитку графіки налічує тисячоліття, проте вона триває і далі. Нещодавно з'явився новий метод графічного відтворення слов'янського алфавіту, названий «гострим письмом». Методика винайдена російськими вчителями і вчить писати літери з гострим низом, а не заокругленим. «Гостре» написання літер допомагає дітям швидше опанувати правопис, виробити чіткий почерк, писати охайніше, легше читати записані слова. В нашій країні «гостре» письмо запроваджене поки що в школах Львова, проте, ймовірно, що за рік-два воно пошириться всією Україною.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Попова Тетяна Олександрівна, ггр.ПЦБ-59г (ДонНАБА)
Науковий керівник – доц. Ковальова Н.О.**

Здавна українська земля славилася не лише своїми природними багатствами, чорноземами, кліматом, але й талантами. Наш народ виростив і подарував світу цілу низку видатних дослідників, вчених, конструкторів, винахідників: митрополит-філософ Іларіон, ректор Болонського університету Юрій Дрогобич, митрополит-освітянин Петро Могила, геолог і палеонтолог М. Андрусов, хіміки В.Вернадський, А.Бабко, мікробіологи Д.Заболотний, І.Мечников, патофізіолог О.Богомолець, математик М.Остроградський, фізик І.Палюй, сходознавець і славіст А.Кримський, вчені в галузі техніки електрозварювання Борис та Євген Патони, один із піонерів ракетної техніки й теорії космічних польотів Ю.Кондратюк, конструктор космічних ракет С.Корольов, авіаконструктор І.Сікорський...

Отже, українська наука існувала за всіх часів, але, на жаль, часто її не знали в світі саме як українську. Більшість із вчених були змушені їхати з України або ж працювати на збагачення та прославлення Росії. Ну а владні структури, чиновники від науки як за Російської імперії, так і за СРСР робили все можливе, щоб українські таланти пов'язували себе не зі своїм народом, а, насамперед, із російсько-радянською державою. Ідентифікувати ж нашу науку не за державою, а за українською мовою було неможливо, оскільки вихід за межі галузей філології автоматично означав неприпустимість української мови в науковій сфері. Скрізь панувала виключно російська – такий собі варіант елітної наукової мови, якою була свого часу латина: "науковою мовою абсолютної більшості галузей АН УРСР є російська, а не українська мова"[1]. Оскільки Вища атестаційна комісія, яка присуджує наукові ступені, знаходилася у Москві, то всі дисертації та наукові праці писалися російською мовою. Змін не відбулося навіть тоді, коли Редакційно-видавнича рада АН УРСР листом за 7 квітня 1988 р., нарешті, дозволила вченим публікувати роботи українською мовою. У свідомості наших вчених російська вкоренилася настільки глибоко, що навіть на десятому році незалежності українська мова в українській науці перебувала у зародковому стані.

Пов'язано це переважно з тим, що чимала кількість науковців сама не вважає за потрібне переходити до української мови, навіть зараз, на 19-му році незалежності. Натомість панують думки, подібні до точки зору академіка П.Толочка: "Говорячи про російську мову, як другу мову в Україні, ми не повинні забувати, що вона є однією із шести мов міжнародного спілкування... Тож було б нерозумним, переважно з політичних міркувань, відмовлятися від російської мови і, по суті, добровільно прирікати себе на ізоляцію... Наші українські наукові журнали, монографії і статті практично ніхто у світі не читає. У цьому можна переконатися, погортавши англкомовні, німецькомовні чи, навіть, польськомовні видання з будь-якої тематики, посилянь на наші праці ви там не знайдете, чого не скажеш про російськомовні видання." [2].

Дуже прикро, але така ситуація дійсно існує, багато наших талановитих людей спілкується тільки російською мовою. Але ж... Кажуть, що думка людини, висловлена рідною мовою, виявляється логічнішою, глибшою, ніж її висловлювання з допомогою словника і форм чужої мови. Але хочеться зауважити, що не завжди серед українців чужа мова (переважно російська) вбивала почуття національної самосвідомості. Відомо безліч прикладів, коли українці віддавали життя в боях за свободу України, говорячи російською мовою. Отже, русифікація, спрямована на притлумлення національної самосвідомості, далеко не завжди досягала своєї мети. Тут діє якийсь підсвідомий феномен української вдачі, якесть глибинне відчуття своєї національної вартості. Це дає певність, що з приходом справді національної влади в українців оживає, відроджується цей феномен, навіть якщо вони живуть в чужих державах. У чому ж причина цього українського самовідродження? Думаю, що цей феномен у глибинності, прадавності коріння нашого народу, його самобутності, бо такі якості можуть сформуватися тільки протягом тисячоліть. Там джерела нашої мови, культури та душі. У наш час ми самі обираємо, якою мовою нам спілкуватися, на якій мові друкувати журнали, газети, статті, доповіді, на якій мові повинні віщати канали телебачення та радіо. Все залежить від нас і все в наших руках!

Література

1. Україна. – 1990. – №45. – С.19.
2. Толочко П. Хто або що загрожує українській мові? – К., 1998. – С.25.
3. Ukrhome.net. Оліфіренко Л. Цікаве з історії України.

УКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Савченко Олексій Євгенович, гр. ФІН-09а (ДонНУЕТ)

Науковий керівник – ст. викладач Дейнека В. М.

Зростання загального культурного рівня населення, стрімкий розвиток науки й техніки, розширення масштабів науково-технічної інформації сприяють постійному переходу спеціальної лексики в загальнонародний словник, питома вага термінів у загальнолексичному фонді збільшується в постійно зростаючих прогресіях. Посилення потоку науково-технічної інформації зумовлює функціонування й розвиток циклу науково-технічної термінології.

Однією із суттєвих особливостей термінології є те, що вона піддається свідомому творенню, будучи найбільш керованим шаром лексики, і відображає перш за все розвиток не мови, а суспільства в цілому. Чим вищий рівень суспільної організації, тим ширшими стають функційні можливості мови.

В українській лінгвістичній науці останніх років усе більше й більше уваги приділяється проблемам термінотворення. Причому ці питання цікавлять не тільки мовознавців, а й представників інших галузей, оскільки стандартизація мови науки є загальною необхідністю сьогодення. Тому в 1992 році Держстандарт України спільно з Міністерством освіти і науки України ініціювали створення Технічного комітету стандартизації науково-технічної термінології, де систематично проводяться міжнародні наукові конференції, учасники яких обговорюють проблеми вдосконалення української терміносистеми.

Українське термінологічне товариство, створене в 2000 році, на сьогодні координує міжнародну співпрацю подібних товариств Європи й світу з метою обміну термінологічною інформацією.

Підтвердженням зацікавленості термінологією національно свідомої еліти є і суто мовознавчі всеукраїнські конференції, що проводяться при Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, Львівському політехнічному університеті, на яких розглядаються питання лінгвістичного забезпечення потреб різних галузей української науки й техніки.

Хоча в світі нараховується понад 2000 мов, розвинута наукова термінологія існує лише в шістдесяти мовах і охоплює близько 300 професійно-предметних полів, при цьому в кожній окремій мові термінологічно розроблених полів не так багато. Термінологічна активність у кожному полі залежить від продуктивності галузі, в якій створюються нові поняття й назви, від учених, які беруть участь у цьому процесі, і від успіхів міжнародного співробітництва.

У словниковому складі української мови велике місце належить термінологічній лексиці, кількість якої весь час зростає. До термінологічної лексики належать усі слова, що об'єднуються в мові під загальною назвою терміни. Термін – це емоційно нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів. Сукупність термінів як лексичних засобів найменування складає термінологію, що поділяється на номенклатуру і спеціальні галузеві найменування (власне терміни).

У зв'язку з появою нових галузей науки і техніки, відкриттям нових явищ виникають значні труднощі визначення загальнонаукової, загальнотехнічної галузевої і вузькоспеціальної термінології.

Більшість науковців погоджується з думкою, що загальнонаукові і загальнотехнічні терміни – це терміни, які вживаються в декількох галузях науки і техніки, а галузеві терміни – це терміни, які вживаються лише в одній галузі знань. Вузькоспеціальними ж є ті терміни, що характерні для певної галузі людських знань.

Неодноразово в українському термінознавстві наголошувалося про вимоги до терміна, зокрема:

1. Термін має бути по можливості коротким і точним. Вдалих термін – не лише назва; він повинен чітко і повністю подавати характеристики поняття. Не всі терміни подають опис структури, аномалії, процесу чи функції, але взагалі кожний термін має короткі вказівні чи описові характеристики.

2. Специфічність. Ця ознака – дуже бажана якість для терміна у кожній галузі науки. В ідеалі термінологічне найменування повинне бути однозначним у межах окремої галузевої термінології і не мати синонімів.

ПРО ДЕЯКІ АКЦЕНТНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ МОВИ

Самотюк Галина Геннадіївна ст. гр. МТ-07 (ДонНТУ)
Науковий керівник – ст. викладач Гречаниченко Л. В.

У мові в ході її розвитку час від часу з'являється менша чи більша лексична група, що з того чи іншого погляду є проблемною. Предметом нашої уваги є наголошення префіксальних іменників типу *ро́звідка*, *по́кришка*, що в сучасному мовленні є доволі нестабільними, виявляючи хитання між акцентними типами з наголошенням префіксом та коренем.

Аналіз зазначеного явища показує, що в сучасній українській мові кореневонаголошений акцентний тип в іменниках посилюється за рахунок скалькованих з російської мови утворень типу *напа́йка*, *обкла́дка*, *розря́дка*, які, будучи переважно технічними термінами, є продуктивними, а тому активно впливають на словотвірну схожу питому українську лексику з погляду наголошення, викликаючи в ній акцентні зміни, що загалом не відповідають акцентній системі нашої мови. Другою тенденцією в цій групі утворень є спроба розрізняти їх значення з допомогою наголосу. Слова, що означають конкретну річ (предмет), уживаються з наголосом на префіксі, а слова, що означають дію (процес), вживаються з кореневим наголосом: *за́в'язка* (мотузок) - *зав'язка́* (початок, основа, вихідний пункт чого-небудь). Третя тенденція, яку не можна не помітити, – це спроба диференціювати слова за стилістично-стильовою ознакою належності цих слів до загальноживаної, побутової лексики і лексики спеціалізованої, що набула термінологічного значення: *по́кришка* (для посуду) – *покри́шка* (для колеса). Однак деякі вчені вважають, що виникла ситуація, коли чинником семантичного розрізнення і розщеплення полісемічного слова на дві лексеми став наголос, є неприродною і навіть руйнівною для української мови, оскільки втрата акцентної стабільності відбувається під впливом чужого мовного акцентного типу.

Подібний вплив часто спричиняє помилки в технічній мові фахівців: *розлі́в*, *засі́пка*, *заворо́т*, *засу́в* (правильно: *ро́злив*, *за́сипка*, *за́ворот*, *за́сув*). Безумовно, ці помилки виникають внаслідок впливу російської мови, де наголос ставиться інакше. Порівняння – рос.

изложница, включение, размер, отверстие, крошится – укр. *віливи́ця, вклю́чення, ро́змір, о́твір, кри́шиться*.

Звичайно, система наголошування в українській мові досить складна. Тому у випадках сумніву щодо наголосу слід звертатися до словників. Разом із тим спостерігаються й деякі закономірності в наголошуванні слів:

1. Віддієслівні іменники середнього роду на *-ання*, у яких більше двох складів, мають наголос, як правило, на суфіксі: *навча́ння, завда́ння, запита́ння, чита́ння, визна́ння, вида́ння, пізна́ння, посла́ння*.

Але є й відхилення від цього правила: *обла́днання* (набір механізмів тощо), *не́хтування, ко́взання*.

2. Майже всі префіксальні віддієслівні іменники, за винятком тих, в яких виступає префікс *ви-*, не мають наголосу на префіксі. Наголошеними є префікси *ви-* (*віна́йдення, ві́хід, ві́ручка*), *пра-* (непослідовно: *пра́дід, пра́ліс*, але *прамо́ва, праро́дич*). У безафіксних утвореннях, як вже зазначалось, наголос здебільшого пересувається на префікс (*відгукну́тися – відгук, доповідáти – доповідь, приво́дити – приві́д*) або на корінь (*наділя́ти – наді́л, перегріва́ти – перегрі́в*), рідше залишається незмінним (*прого́нити – прогíн*). У безпрефіксній основі дієслова або прикметника наголос здебільшого пересувається наперед (*носу́ти – но́ша, бресті́ – брі́д*).

3. Наголос у багатьох іменниках жіночого роду із суфіксом *-к(а)* у множині переходить на закінчення: *вказі́вка — вказі́вкі, го́лка — голкі́*, але: *ро́дичка — ро́дички, сусі́дка — сусі́дки, верхі́вка — верхі́вки*.

4. У суфіксальних іменниках переважає наголос на суфіксах: *-ак (-як)* – у назвах людей за національною чи територіальною належністю (*поля́к, подоля́к*); у назвах конкретних речей (*держáк*); збірник понять (*дрі́бняк, сушні́як*);

- *аль* – у назвах людей за родом занять, за внутрішніми чи зовнішніми ознаками (*скрипа́ль, кова́ль*);

- *ань* – у назвах людей за внутрішніми чи зовнішніми ознаками (*здоровáнь*);

- *ир* – у назвах людей за родом занять (*команді́р*); у назвах конкретних предметів (*транспорти́р*);

На жаль, не всі знають правила наголосу, тому і виникають помилки в технічній мові.

Проте головне не забувати, що мова не повинна втратити своєї краси і привабливості, милозвучності.

НЕОЛОГІЗМ ЯК ОДНЕ З ОСНОВНИХ ДЖЕРЕЛ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ МОВИ ЗМІ І РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сандул Ольга Андріївна, гр. ТП-06 (ДонНТУ)
Науковий керівник - ст. викладач Матулевська Н. П.

Одним із елементів громадського життя, який активно реагує на суспільні процеси й віддзеркалює їх, є засоби масової інформації. Здатність швидко й тотально охоплювати найширші аудиторії дає їм змогу формувати суспільну думку, визначати духовні цінності. Ось чому мова засобів масової інформації, а зокрема неологізми та їх функціонування у ЗМІ, – важлива й актуальна проблема сучасних досліджень.

Загальновідомо, що у сфері ЗМІ найрізноманітніше та найсильніше виявляються процеси, які характеризують саме життя мовного організму; тут найбільше зосереджені інновації. І це природно, адже однією з основних функцій засобів масової інформації є інформативність, новизна.

Мова сучасних українських засобів масової інформації привертає до себе увагу багатьох лінгвістів. Мова ЗМІ – багатюще джерело для дослідження новітніх тенденцій у розвитку сучасної літературної мови. Одним із найпомітніших процесів, що відбуваються у нашій мові сьогодні, є процес активного поповнення лексики української мови.

Лексичні новації поповнюють загальний жаргон сучасної української мови: *засвітитися* (виявити себе), *зависнути на чомусь* (звернути увагу), *наварювати* (одержувати швидко прибутки), *наїжджати* (мати претензії), *прокручувати* (одержувати прибутки), *прикид* (одяг) та ін. Наприклад: “Хто “копає” під прокурора?” (“Україна молода”, №49, 17.03.2006).

У публіцистиці часом уживаються й індивідуальні неологізми для посилення експресії вислову: “З тими, хто не вміє скинути темні окуляри вболівальника, страждає на киевофобію, особливого бажання дискутувати немає” (“Україна молода”, №33, 21.02.06);

Кількість неологізмів тільки в періодиці досягає протягом року десятків тисяч (не всі, звичайно, лишаються у мові).

Реклама покликана завжди знаходитись на вістрі нових віянь нашого життя. Саме з реклами прийшли в нашу мову такі слова як *копірайтер, креатив, бриф, постер, бігборд, бренд*.

Традиційно виділяють такі шляхи проникнення нових слів до лексичного складу мови: 1) поява нових реалій і відсутність у словниковому складі слів для їх позначення (*Інтернет*); 2) нове, переосмислене значення вже існуючих слів (*цифровий, мережа*); 3) поява слів, що є синонімами до вже існуючих, але які при цьому дозволяють більш ємно називати те чи інше поняття (*топовий*).

Свого часу фірма „Rank Xerox” стала першим постачальником копіювальної техніки на території Радянського Союзу. Відтоді в мовленні наших людей активно закріпилось слово „*ксерокс*” та похідні від нього. Воно перестало бути власною назвою і помилково вживається для називання цього пристрою та пов’язаних із ним процесів. Подібне часто можна спостерігати і в рекламних текстах: *ксерокс, послуги ксерокопіювання* тощо. Лише деякі фірми у своїх оголошеннях пропонують споживачам придбати копії або зняти копію.

Якщо раніше основну увагу замовники та виробники реклами звертали на потенційну цільову аудиторію старшого віку, то сьогодні ситуація змінилась. Молодь на разі розглядається як одна з активних споживацьких груп. Про це можна говорити, аналізуючи деякі рекламні тексти, що наслідують мову та інтонації цієї вікової групи. Запозичені з англійської мови слова *драйв (рух), байк (велосипед), апгрейд (підйом, заряд), вигук захоплення йе-е, як і безліч інших, притаманні мовленню сучасних підлітків*.

Засоби масової інформації і реклама найчастіше за усі інші сфери використовують англіцизми та запозичені слова. Але перенасичення, невлучне та неправильне використання у мові запозичень дуже небезпечне – воно засмічує мову засобів масової інформації. Внаслідок цього маємо загрозливу мовну ситуацію: функціонування у мові дублетів (*міленіум - тисячоліття, офіс - контора, блокбастер - бойовик*), збільшення кількості небажаних омонімів (*кеш - економічний та комп'ютерний термін, шейк - коктейль і танок*). Це робить мову ЗМІ незрозумілою для широкого загалу, тим самим інформація вже не є масовою.

ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Фесенко Олена Олегівна, гр. ТГВ-41в (ДонНАБА)
Науковий керівник – доц. Ковальова Н.О.**

Українська мова... Вона мелодійна, незвичайна, унікальна. Рідна мова нашої країни безмежно багата та чарівна. І кожного дня в серця мільйонів українців потрапляють магичні слова державної мови, які роблять їх добрішими, лагіднішими та трошки щасливішими. Колись вона цвіла, її поважали, цінували, пишалися нею. Українська мова була серцем країни і кожного мешканця Великої держави – України. Своєю могутністю вона підштовхувала українців до перемог, до цінування традицій та звичаїв. Саме завдяки мові наша Батьківщина відома на весь світ як країна прекрасних людей, які з різноманітних ситуацій виходять з щирою посмішкою, відкритою душею та солов'їними співами.

Наш народ переміг найважливіше – катування та насильство над українською мовою. І тільки любов до неї, її сила та краса врятували її. Крізь голод, жах та війну люди співали українські пісні, розповідали українські казки, згадували славних героїв та патріотів нашої держави, - і все заради того, щоб зберегти мову та донести її до нас. Нашу мову було врятовано, але поступово вона забувалася та втратила свою значимість. І тільки найвідданіші патріоти спілкувалися українською та прославляли її на всю державу. Та все ж, молоде покоління України зростало на іншій мові, навіть не підозрюючи, що втрачає частинку себе та минуле, за яким стоять посмішки, сльози та героїчний дух наших предків.

Сьогодні українці предстали перед найбільшою проблемою держави – стрімким забуттям національної мови, через що, я вважаю, постраждали всі сфери функціонування нашої країни. І знаходить винного в цій біді сусід – сусіда, товариш – товариша. Та звинувачувати в цьому мешканців України – безглуздо, адже всім відомо, що ця ситуація зумовлена історичними факторами. Цю проблему треба вирішувати, та підходити до цього питання треба дуже делікатно.

Найголовніша помилка у боротьбі з цією проблемою – це стрімка та невірна українізація. Заборона російської мови та насильне впровадження української привело до масового неприйняття, опору та величезної хвилі незадоволення. Жорстка українізація ще більше

загострила проблему української мови та викликала протест більшості українських жителів.

На цьому ґрунті виникла ще одна біда – протистояння західної та східної України, яке складається з активної словесної ворожнечі. Українці забули, що вони – браття та повинні об'єднатися. І тільки тоді, коли вони візьмуться за руки, то забудуть про всі конфлікти та зможуть відродити Велику українську мову та підняти з колін державу, яка дала нам життя, багаті природні ресурси та прекрасних людей – могутню та славу Україну.

Вірний шлях у вирішенні проблеми української мови прийняли ті, в чиїх силах посіяти любов до держави та державної мови – вчителі та вихователі, які кожного дня доносять до сердець маленьких українців чарівні та добрі українські казки, спонукають до добра і любові, ставлячи у приклад славних героїв нашої країни. Саме у дитинстві прокидається патріотичний дух людини, її відданість державі та рідній мові. І тому велике спасибі хочеться сказати тим, хто плекає дітлахів, роблячи з них особистостей, які пишаються Україною всім серцем, а не примусово, бажають спілкуватися саме рідною мовою, бо вони її люблять по справжньому, а не грають на публіку.

Щодо дорослих жителів нашої країни хочеться сказати, що вони теж кожного дня закохуються в українську мову, завдяки легендарним співакам, які виконують чуйні українські пісні, показуючи, що українська мова – наймогутніша, її краса безмежна та робить дива. Саме завдяки таким маленьким, але впевненим крокам пропаганди української мови вона розвивається, набирає обертів і кожного дня вселяється в нову родину.

Давайте будемо читати твори Великих українських письменників та поетів – Кобзаря, Івана Франка, Лесі Українки тощо, співати українські пісні. Бо саме в них знаходиться справжнє добро, краса та сила. Вони написані для нас, щоб ми ніколи не забували рідну та найпрекраснішу українську мову, бо мова народу – це його вічно жива душа.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

Харенко Олександр Васильович, гр. ТГВ-44а (ДонНАБА)

Науковий керівник – доц. Чернишова Л. І.

Особливістю термінотворення у різноманітних будівельних галузях постає активне використання аналітичного (синтаксичного) способу словотвору і постійне зростання кількості термінів, утворених цим способом, що мотивується потребою постійної конкретизації багатьох понять у зв'язку з розвитком науки, оскільки терміни-словосполучення здатні точніше виражати наукові поняття, ніж терміни-однослови. Саме терміносполученням властивий граничний вияв однозначності, притаманна зручність для систематизації та класифікації споріднених понять, утворених однією моделлю, чіткість у вираженні семантичних відношень та окресленість синтаксичних зв'язків. Такі одиниці поєднують у собі властивості термінів і словосполучень. Подібно до перших їм притаманна однозначність, відсутність емоційно-експресивного забарвлення, системність, наявність дефініцій. До словосполучень їх наближає те, що вони є синтаксичними конструкціями, утвореними з двох або більшої кількості повнозначних слів на основі підрядного прислівного зв'язку (узгодження, керування, кореляція, прилягання). За кількістю компонентів термінологічні сполуки є дво-, три-, чотири- і багатокomпонентними.

За семантикою термінологічні словосполучення послідовно диференціюються на три типи:

1) обидва компоненти складеного терміна належать до спеціального словника: *аркова опалубка*;

2) один компонент – термін, другий – загальноживане слово: *анкерний вузол / радіорелейна опора / центрифугована опора*;

3) обидва компоненти – слова загальної лексики, що в межах будівельної терміносистеми зазнали суттєвого дефінування: *кут різання / вузол силовий / кут вигину*.

Еволюція та ускладнення виробничо-будівельних та власне-будівельних процесів, постійне поповнення терміносистеми суміжно-галузевими термінами і загальноживаними словами, що постають не супровідними компонентами, а системно центрованими, вимагає конкретизації певних понять, що призводить до виникнення термінів, утворених аналітичним способом.

За ступенем злитості терміни-словосполучення поділяються на розкладні і нерозкладні. До першого типу належать вільні словосполучення, в яких кожен з компонентів є терміном, що може вільно сполучатися з іншими в межах будівельної терміносистеми: *бортова опалубка – бетонна опора* → *бетонна опалубка – бортова опора*. Нерозкладні терміни-словосполучення у будівельній термінології охоплюють терміни, до яких належать фразеологічні зрощення. На відміну від загальнонародної мови, термін-фразеологізм позначає неназвані предмети і поняття, є для них способом відповідного вираження.

Будівельні та виробничо-будівельні терміни-фразеологізми ґрунтуються на метафоричному та метонімічному переосмисленні певних властивостей предмета: *сліпа кладка, ніздрюватий бетон, осклілий керамзитобетон*.

Базовими для творення термінів-словосполучень постають моделі:

- 1) «ад'єктив+субстантив»: *шпалерний валик, флейцова щітка*;
- 2) «субстантив+субстантив»: *регулятор потужності, режим стоку*;
- 3) «субстантив у Н.в.+субстантив у Н.в.»: *стіл-драбина, щітка-торцівка*;

За допомогою цих моделей творяться три-, чотири- і багатокомпонентні терміни-словосполучення за моделями: «субстантив+(субстантив+субстантив)»: *корпус коробки підйомника*. «ад'єктив+(ад'єктив+іменник)»: *рейковий ходовий механізм*; «дієприкметник (невласне-ад'єктив)+(ад'єктив+субстантив)»: *розімкнений бетонний ланцюг, ведене ланцюгове колесо*.

Найменування понять термінами-словосполученнями зі стрижневим предметним іменем є високопродуктивним способом словотвору сучасної української власне будівельної і виробничо-будівельної галузі. Найпоширеніші у науково-будівельних жанрах дво- і трикомпонентні моделі. Вони постають ґрунтом для творення складніших за структурою словосполучень.

Література

1. Іващишин О. Структурні особливості та семантична диференціація термінів-словосполучень у науково-технічних текстах // Іноземна філологія. – 1996. – Вип. 109. – С. 41-44.
2. Чернишова Л. І. Предметні іменники у структурі науково-будівельного тексту. – Макіївка, ДонНАБА, 2007. – 164 с.

ВИКОРИСТАННЯ РОСІЯНІЗМІВ І КАЛЬОК, АБО ЯК ПРАВИЛЬНО ГОВОРИТИ КРЕОЛЬСЬКОЮ

**Чаленко Володимир Володимирович, гр. МЧМ-07в (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Тимохова О.О.**

Однією з найсумніших тенденцій у сучасній українській мові можна вважати невмотивоване використання запозичень з російської мови, тобто росіянізмів і кальок. Особливо це помітно в мові нашого Донецького регіону, що можна пояснити дифузією етносів. Наша російська мова – це далеко не літературна, бо має притаманні українській вимові м'якість та «гекання», натомість наша українська – засмічена росіянізмами та кальками.

Росіянізми – це механічно перенесені російські слова, для яких українська мова має адекватний питомий відповідник.

Через таке перенесення ручка буває *шариковою* (треба *кульковою*), а артисти стають *бродячими*, а не *мандрівними*. «Любителі» росіянізмів їздять не у *відрядження*, а у *командировки*, грошовий *переказ* для них стає *переводом*, паперова *тяганина* – *волокитою*, а *тезовий* виклад – *тезисним*.

Замість оригінального українського слова *безпорадний* в результаті такого механічного перенесення утворюється *безпомічний* (рос. *беспомощный*); замість *замовляти* страви – *заказувати*.

При неспівпадінні роду іменника часто його вживають за російським зразком. [4:132] Якщо українською *ярмарок* чоловічого роду, то говорити про те, що відбувалося на *ярмарці*, звісно, буде неправильно.

Кальки – це «перелицьовані», буквально (поелементно) перекладені слова або вислови.

Яскравими прикладами калькування є вживання таких словосполучень: під впливом рос. *круглосуточный* виходить *круглодобовий* режим, замість *цілодобового*; *передплата газет* перетворюється на *підписку на газети*; через рос. *заверяють* процес *засвідчення* документів помилково називають *завірянням*.

Неприйняття викликає поширене калькування «на протязі» певного часу, замість *протягом*. Його можна почути навіть із вуст державних діячів, чия мова повинна бути взірцевою.

Для прикладу візьмемо хоча б слово *дурний*. Українською воно означає когось нерозумного і некмітливого, а російською – щось

погане і зле. Незнання відмінності значень виникають помилки типу «ознака дурного тону» (треба «ознака поганого тону»). *Дурные манеры* треба перекласти як *погані*, а *дурной* глаз як *лихий*.

Ті, хто дотримуються норм літературної мови, *бешикетують*, а не *дебоширять*; рани у них швидше *загоюються*, а не *заживають*.

Гадати в українській не має значення *ворожити*, в якому його іноді використовують: «*Погадай мені, циганко!*»

Чи можемо ми назвати нашу мову, в якій росіянізми та кальки вживаються так часто і впевнено, хоча б суржиком?

Суржик можна порівняти з «мічурінським гібридом», який виникає внаслідок вимушеного схрещення мов в силу комунікативної необхідності, а *креольська* – то суржик «просунутий» [1:78], що розвинувся і був збагачений кількома поколіннями. Носії сприймають його як рідну мову, а виходить така собі «полумовність». Таке мовлення не можна вважати навіть змішано-контактним, бо в цьому типі носії добре володіють обома мовами, а ми, виходить, не володіємо жодною.

Говорити по-креольськи – значить і думати теж «по-креольськи»: носити в голові калічну, закаламучену і неминуче зашорену картину світу. [1:78]

Мова формує наш світогляд і ментальність. Людина, яка живе на живописному острові Калімантан, розрізняє більше тридцяти відтінків зеленого кольору тільки тому, що мова дала назву для кожного з них. Ще у 1820 році фінський письменник Яакко Ютейні порівняв мову із залізним обручем, що згуртовує народ воєдино. Як металургу, мені подобається таке порівняння. Хочеться вірити, що наш народ згуртує саме зразкова літературна мова, а не креольська, і ми відмовимося від бачення мови суто як засобу комунікації, а розглянемо її як вияв духовного стрижня, який потрібний кожній людині.

Література

1. Забужко О. Репортаж із 2000-го року: Зб. статей. – К.: Факт, 2001. – 96 с.
2. Забужко О. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстка. – К.: Факт, 2006. – 352 с.
3. Окара А. На захист російської мови полтавський суржик та духовне плебейство // Дзеркало тижня, № 31 (304), 5-11 серпня 2000 р. – с. 15.
4. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради: Навч. посібник. – 3-тє вид., стереотип. – К.: Либідь, 2008. – 240 с.

ВТРАТА ЧИ НОВА МОВА?

Шишацький Євген Анатолійович, гр. СП 06н (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Белік С.В.

З тих чи інших причин наше сьогодення в один прекрасний момент виявилось пофарбованим у сірий колір неприємного слова «криза». Раптом суспільство зрозуміло, що глобальні проблеми зачепили ледь не кожен сферу життя. Звісно, це нормальне соціальне явище, але деякі міфи існують саме для того, щоб їх розвінчувати.

Не оминули проблеми і нашу мову. В один голос багато спеціалістів кажуть: «Наша мова гине, треба її рятувати». Соціальні опитування доводять, що багато людей обурені цим становищем. При запитанні «а що саме, на Вашу думку, найбільше впливає на розвиток української мови?» відповіді надходять досить різні. Серед них більш-менш чітко можна виокремити три тенденції: 1) змішування української та мов сусідніх держав (переважно російської); 2) запозичення науково-технічної термінології; 3) Інтернет-спілкування.

Змішування мов є чи не найбільш наболілим питанням української сучасності. Отримавши незалежність, країна вирішила обрати свій курс розвитку, але й досі не зрозуміла, який саме. Ці явища спостерігаються і в мові. Століття, які пов'язують нас із сусідніми державами, не могли не залишити відбитку на культурних та мовних традиціях. Звідси народився і суржик, і всі інші явища, подібні до нього. На фоні суперечок робляться якісь заходи: субтитри в серіалах, український дубляж у кінотеатрах, обов'язкове оформлення документації державною мовою. Не завжди ці дії дають бажаний результат (багато хто, наприклад, помічає фактичні помилки в перекладі російськомовних фільмів). **Питання технічної мови** – головний біль інженерів та комп'ютерних спеціалістів. Що робити, коли найважливіші технічні винаходи та наукові дослідження проходять в Європі та Америці, а не в Україні. Недарма міжнародною технічною мовою визнана англійська. Намагаючись зробити оригінальний переклад технічної літератури, деякі діячі доходять до абсурду. Дійсно, чи є сенс замінювати, наприклад, слово «комп'ютер» «обчислювачем», або застарілим «ЕОМ»? Або «транзистор» - «напівпровідниковим підсилювальним елементом»? Незручно і незрозуміло.

І, звичайно ж, **Інтернет**. Всесвітня мережа підкорила вже всі відомі простори. Останнім часом народ, зокрема молодь, засмічує

власну мову, використовуючи специфічні слова та вирази, які прийшли з Інтернет-спілкування. Це різноманітні Інтернет-меми («превед, медвед», «баян», «ололо»), так звана «олбанська мова» («аффтар», «йожег»), скорочення («ок», «чмокі») та багато інших явищ. Усі вони мають емоційний фон. Так чи інакше, але вони проникають з віртуального життя в реальне, перетворюючи мову на калейдоскоп незрозумілих фраз. І тут зупинимось на хвилинку. Україна – відкрита демократична держава, що, поки, стоїть лише на початку свого самостійного шляху. Вона підтримує всілякі економічні та культурні зв'язки з країнами світу. *Чи можна уникнути появи в нашій мові чужих слів (Тим більше, що це не математика, формування мови – довгий і невинний історичний процес)?* Майже неможливо, враховуючи такі явища, як діаспори, міграційні дифузії. Але головним усе рівно буде фундамент мови, який уже давно сформувався. Якщо вже займатися розгортанням та відродженням (і це стосується не тільки мови), то шляхом розширенням своїх меж, а саме творчістю, освітніми програмами. Термінологію взагалі можна не чіпати. Навпаки, саме в цій сфері *стандарти необхідні*. Скільки прогнозів роблять науковці стосовно того, що в майбутньому все людство об'єднає одна уніфікована мова? У теперішній час наука це єдина область, в якій люди найкраще розуміють один одного. Не буде дивним, якщо в майбутньому буде складено *спеціальну міжнародну науково-технічну лінгвістичну базу*, як у свій час було створено Міжнародну палату мір та ваг або прийнято систему СІ. Інтернет же – це така стихія, яку неможливо втримати та забезпечити якісь правила використання. Щоб позбавитися від його впливу, необхідно хіба що відключити його від країни. Але він не є таким небезпечним. Кінець кінцем, кожен сам обирає, як йому говорити і які слова використовувати кожного дня. *Інтернет не формує нас – якраз навпаки*. Тому перш ніж звинувачувати його в поганому впливі, необхідно згадати про питання власної відповідальності. Усе це не означає, що треба приймати будь-який вплив.

Так чи інакше, **наша мова буде жити**. Ті, хто хоче підвищити статус української мови, повинні розуміти, що для цього необхідно буде провести ряд соціально-психологічних та політичних заходів національного рівня. Люди повинні хотіти розмовляти українською, а не робити це вимушено. Дотримуючись об'єктивних поглядів на сучасність, ми зможемо не тільки зберегти, а і створити нову хвилю, нову українську мову.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Шульженко Ярослав Іванович, гр. П-09-2 (ДонДУУ)

Науковий керівник – к.філол.н. Островська Л.С.

Мовна політика використовує сукупність правових, політичних, культурних та інших засобів, спрямованих на задоволення багатогранних мовних потреб людей різних національностей з урахуванням регіональних особливостей, вільний розвиток і рівноправне використання мов. Це питання й далі лишається актуальним, правове регулювання мовної політики вимагає свого вдосконалення.

У своїй роботі ми ставимо за мету розкрити проблеми правого регулювання мовних відносин в Україні, проаналізувати нормативно-правові акти, які регламентують це питання, а також запропонувати заходи щодо подальшого вдосконалення мовної політики.

Конституція України закріпила за українською мовою державний статус (ст. 10 Конституції України) [1:5]. Основне завдання мовної політики, яке має визначатися Конституцією України та її національними інтересами як суверенної держави, полягає в розвитку української мови та утвердженні її державності, у задоволенні мовних потреб національних меншин. Чинником оптимізації мовної політики є створення всебічних умов для посилення в суспільстві ролі та значення державної, української мови, розв'язання суперечностей між сутністю національної культури та мовними засобами її реалізації. Реалізація цього завдання у сфері мовної політики, що має здійснюватися на основі нового закону про розвиток і застосування мов в Україні, передбачає створення комплексної програми розвитку української мови, визначення правових засад російської та інших мов національних меншин України, формування механізмів відповідальності за порушення законодавства України про розвиток та застосування мов. Суб'єкти, які реалізують мовну політику, мають на основі послідовного здійснення мовного законодавства неухильно впроваджувати українську мову як державну в усі сфери суспільного життя всіх регіонів країни. Важливо, щоб вона була впроваджена в діловодство, стала обов'язковою мовною основою функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, об'єднань громадян, установ, організацій, а також підприємств незалежно від форм

власності. Важливо, щоб державна мова стала основою діяльності різних прошарків населення. Так само важливим у мовній політиці є створення умов для функціонування української мови в закладах культури, зокрема в театрах, національному кінематографі, роботі бібліотек, концертній діяльності. Пріоритетним напрямком мовної політики щодо впровадження державної мови є також створення сприятливих умов для видання друкованої продукції українською мовою, збільшення кількості україномовних видань серед засобів масової інформації, посилення ролі україномовної книги на книжковому ринку.

Здійснення мовної політики в українському суспільстві зумовлене низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників. Основні з них — особливе місце російської мови в культурному розвитку України, насамперед східного та південного регіонів, особливості мовного розвитку Закарпатського регіону. Значна частина населення неросійської національності, передусім українців Криму і Донбасу, вважають рідною мовою російську, хоча в усіх областях Сходу й Півдня (за винятком Криму) більшість населення становлять українці. Це свідчить про те, що мовні особливості зазначених регіонів не збігаються [2:9-15].

Фактором підвищення ефективності, дієвості мовної політики, є регулювання мовного розвитку. Важливо створити конституційні гарантії рівноправного та вільного використання російської мови і мов інших національних меншин, задовольняти різноманітні мовні потреби етносів.

Правове забезпечення рівноправності мов має базуватися на об'єктивних реальностях мовного процесу, бути спрямоване на зменшення, а в перспективі — і на повну ліквідацію мовної нерівності. Важливою умовою цього є прийняття державних актів на базі прогнозування процесів у цій галузі, наукового аналізу духовного життя різних етносів як суб'єктів мовних відносин.

Література

1. Конституція України. — К.: Атма, 2007. — С. 5.
2. Масенко Л.Т., Залізник Г.М. Поняття «державна мова» в контексті європейського досвіду державотворення // Мандрівець. — 2002. — №2. — С. 9-21.

СЕКЦІЯ ІІІ

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ В УКРАЇНІ

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВ ДЕЯКИХ МІСТ УКРАЇНИ

Бурлака Євгенія Вікторівна, гр. КС-06а (ДонНТУ)

Науковий керівник – ас. Луценко О. А.

Є на Україні міста, назви яких схожі кінцевою частиною, а словники фіксують написання цих частин не однаково. *Сімферополь, Севастополь, Овідіополь, Мелітополь* у кінцевому закритому складі мають *о*, хоч, здавалося б, мали б, за законами граматики, закінчуватись на *-піль*, як *Тернопіль, Бориспіль, Крижопіль*.

На перший погляд, тут суперечність, а коли розібратися глибше, виходить усе правильно. У словах *Тернопіль, Бориспіль, Крижопіль* друга частина утворена від спільнослов'янського *поле*, і тому в закритому складі *о* переходить в *і*. А в основі другої частини слів *Севастополь, Сімферополь, Мелітополь* лежить грецьке слово *поліс*, що означало «місто». Правило про чергування *о–і* на слово іншомовного походження не поширюється. Тому й маємо різні написання – з *-піль* і з *-поль*.

Міста, в назвах яких є елемент *-поль*, розташовані в Криму, на півдні України – там, де колись, дуже давно, були грецькі колонії. І самі назви ці – давньогрецькі.

У Червонограді, що на Львівщині, є давня назва – *Кристинопіль*. Достеменно відомо, що Кристинопіль був закладений на частині земель села Новий Двір наприкінці XVII століття воєводою краківським і коронним гетьманом Польщі Феліксом Казимиром Потоцьким, і названий був на честь його дружини Кристини Любомирської. Справжній розвиток місто отримало за Франца Потоцького, воєводи Київського і могутнього польського магната, який зажив слави «малого короля на Русі». Саме тут була його резиденція в новому палаці серед розкішного парку.

Тоді ж, після зведення церкви св. Юра і монастиря Василіан, сформувалася центральна частина Кристинополя. Втім, після першого поділу Польщі 1772 року місто разом з околицями відійшло до австрійської імперії.

Під час першої Світової війни тут точилися бої, що призвело до руйнування, а згодом Кристинопіль, як і вся Західна Україна, відійшов до Польщі. За радянсько-польською угодою від 16 серпня

1945 року Кристинопіль увійшов до складу Люблинського воєводства Польської Народної Республіки.

15 листопада 1951 року за умовами нової угоди про радянсько-польський кордон Кристинопіль увійшов до ладу Української РСР і невдовзі отримав ймення Червоноград.

Одна з гіпотез виникнення *Києва* та походження княжого ім'я Кий ґрунтується на найновішій версії, викладеній у монографії «Загадки нашої древньої історії» Віктора Яновича, члена науково-пошукового клубу "Таємниці Києва", який двадцять років вивчав українську долітописну історію: «Традиційно вважається, що свою назву столиця України отримала від імені старшого з легендарних братів – Кия. Однак у західнослов'янських землях є дуже багато населених пунктів з подібною назвою. У Польщі, приміром, є кілька сіл з назвою Києво. Є в Польщі і Києвиця, Києвська Воля, Киї, Кияни. Києв є в Моравії і в Угорщині, Кий – у сербській Лужині. Невже всі ці поселення належать єдиному засновнику Кию чи, либонь, села та міста названо давньоруськими колоністами на честь свого стольного граду? Можливо, назва «Київ» відображала якусь специфічну особливість чи функцію даних поселень?.. Приміром, на наших землях споконвіку відомий спосіб переправи через річку на човнах і плотах, коли замість весел використовується довга загострена палиця, якою відштовхуються від дна, - кий. І саме цей спосіб переправи одержав назву «киювання». Також відомо, що цими жердинами кріпили наплавні понтонні мости. Версія про походження міста Києва від «Києва перевозу» знаходить підтвердження і в «Повісті врем'яних літ», де Кия названо перевізником.

Такий самий перевіз існував у Києві в 17-му сторіччі. Забиті в ручку киї добре видно на карті-схемі тих часів. Завдяки перевозу місто стало центром контролю за торговими шляхами із варяг у греки, зі Сходу на Захід. У ньому з'явилися факторії купців, склади, торги, фортеця і військова дружина для захисту цього хазяйства і для митних поборів. За логікою речей, людей, котрі працювали на перевозі, могли називати киянами, а хазяїну могли дати прізвисько Кий. Ще на початку ХІХ століття було висунуто версію, що початком Києва був саме перевіз. Її не підтвердили, ні спростували, а просто відмахнулися».

Література

1. Журнал «Українська культура», березень 2009, с.9
2. Чак Є. Д. Таємниці слова. – К. : Веселка, 1991.

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВЛАСНИХ ІМЕН

Богданов Іван Олександрович, ст. 3 к. (ДонНМУ)

Науковий керівник - викладач Мішина Н.В.

Система імен українського народу складалася протягом тривалого часу усього історичного розвитку і відображує особливості української культури та державотворення.

Цю систему можна умовно поділити на декілька груп за етапами історичного розвитку України: дохристиянські (язичницькі, князівські), давньоруські (східнослов'янські, скандинавські, перекладні), християнські (давньоєврейські, грецькі, латинські), запозичені із західних або слов'янських мов, новітні (радянського періоду), індивідуальні новотвори. Утворення імен пов'язано з вірою в **магічну силу імені** та має нерозривний зв'язок з нареченою цим ім'ям людиною. Саме тому в імені дитини виявлялися очікувані риси її вдачі, поведінки, характеру (Лют, Буян), пора року народження (Весна), порівняння зі священними звірами (Ведмідь, Вовк) або рослинами (Береза). Інколи для застереження від злої сили дитину називали негарним ім'ям (Неждан, Мал, Некрас). Так наприклад, у Давній Русі були поширені двоосновні слов'янські імена з компонентами -волод, -мир, -слав, -полк, -гост: Всеволод, Володимир, Житомир, Боримир, Мстислав, Ярослав, Святополк, Доброгост тощо. Скандинавські імена: Ігор (Інгвар), Олег (Хельгі), Ольга (Хельга). Перекладні імена: Богдан (Теодор, Феодор), Віра (Пістіс), Надія (Ельпіс), Любов (Харіс).

Досить цікавим є походження **християнських** імен. Наприкінці IX ст. Київська Русь прийняла християнство і на зміну давньоруським іменам прийшли християнські (грецького, латинського, староєврейського походження), які прийшли з Візантії разом з релігією. Тому їх інколи називають збіркою назвою «**візантійські**». Найпопулярніші серед них: Іван, Олексій, Михайло, Григорій, Петро, Федір, Ганна, Олена, Катерина. Такі імена давали дітям при хрещенні, але давньоруські імена ще тривалий час продовжували побутувати паралельно з новими християнськими. Так, великий київський князь Володимир, який запровадив на Русі християнство, одержав при хрещенні ім'я Василій, а його син Ярослав Мудрий звався церковним ім'ям Юрій [1, с. 70]. У староукраїнській мові XIV-XVIII ст. поширеним було усічення основи імені до початкового складу: Федір - Хведор - Хведь, Климент - Клим, Юрій - Юр. Ця

тенденція зберіглася до наших часів. Великою варіативністю у творенні похідних від особових власних імен характеризуються деякі говори сучасної української мови. Наприклад, на Закарпатті жіноче ім'я Ганна має понад 70 розмовних варіантів: Аннуса, Ануша, Ангорка, Андя, Ганя, Ганьча, Онуша тощо [2, с. 216]. Словник «Власні імена людей» за народною традицією, подає імена Кость, Олекса, Гнат, Панас, Наталка, Одарка тощо як рівноправні офіційні варіанти поряд з іменами Костянтин, Олексій, Ігнат (Ігнатій), Опанас (Афанасій), Наталія, Дарина тощо [3, с. 52, 69, 85, 89, 164, 167].

Особливу категорію становлять **запозичені імена**, які з'являлися в ході міжнаціональних і міжмовних контактів, особливо в період після послаблення сталінізму (50-60-ті роки ХХ ст.), серед яких є слов'янські, чеські (Вожена, Карел, Власта), польські (Ян, Яніна) та ін. Запозичені імена із західноєвропейських мов (Артур, Альфред, Роберт, Жанна тощо). З розвитком суспільства з'являлися і нові імена, що були **пов'язані насамперед з т.зв. «радянським» періодом** розвитку України, який передбачав зміну існуючих культурних традицій та їхню заміну на аналоги, що відповідали комуністичним канонам. Серед них найчастіше зустрічаються такі, що утворені семантичним способом, наприклад: Ідея, Іскра, Геній тощо або словотвірним способом: Кім (Комуністичний Інтернаціонал молоді), Вілен (Володимир Ілліч Ленін) тощо. Останнім часом багато людей підходять до ім'янаречення індивідуально, що пов'язано із сьогоdnішнім етапом розвитку України й відображуючи зміни в культурному контексті сучасного українського суспільства. Ось як описує ситуацію журналіст Інна Філіпенко: «...Останнім часом працівники РАГСів стали все частіше реєструвати дітей з нетрадиційними іменами. Тож незабаром до школи підуть Добриня та Шакіра, Кеннеді та Еллада, Литвин та Адельфіна тощо. І цей перелік можна продовжувати до безкінечності, бо людській фантазії немає меж...» [Щоденна українська газета «День», №32 від 22.0210].

Підбиваючи підсумки, можна зробити наступний висновок: ім'я - не найголовніший показник, згідно з яким оцінюють людину. Набагато важливішими є її поведінка, характер та рівень вихованості. Тому перш ніж давати дитині нетрадиційне ім'я, варто зважити всі «за» та «проти» свого рішення, щоб не шкодувати у майбутньому.

1. Півтора Г.Я. Власні імена людей у Київській Русі // Культура слова. -К., 1982,-Вип. 23.-С. 69-72.

2. Ковалик І.І. Словотвір особових імен в українській мові (здрібніло-пестливі утворення). - В кн.: Територіальні діалекти і власні назви. - К. Наукова думка, 1965. - С. 216-225.

3.СкрипникЛ.Г.,ДзятківськаН.П.Власні мена людей.Словник-довідник. - К.: Наукова думка, 1996. - 332 с.

ЕТИМОЛОГІЯ ТА ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРІЗВИЩ

**Волошина Світлана Вадимівна , гр. ТП-06 (ДонНТУ)
Сольоний Олексій Валентинович, гр. ЕСЕ-06а (ДонНТУ)
Науковий керівник – ст. викладач Матулевська Н. П.**

Імовірно, не всі знають, що українське прізвище одне з найстаріших в Європі. Окрім старовини, воно ще має найрозгалуженішу серед індоєвропейців морфологію формування.

Українські і білоруські прізвища у багатьох випадках так і зберегли форму прізвиськ, які з індивідуальних стали родинними. Незрідка вони виглядають як іменники однини в називному відмінку.

Суфікси українських прізвищ. Одним з найпоширеніших суфіксів в українських прізвищах є суфікс "-енко" в значенні "Чийсь син".. це одні з найпоширеніших прізвищ. Також серед українських прізвищ часто зустрічаються суфікси: "-ейко", "-очко", "-ко", Трохи рідше уживаються суфікси "-овський", "-евський" та "-євський". Інколи серед українських прізвищ можна зустріти старослов'янський суфікс "-ич":. Досить частий серед українських прізвищ зустрічаються суфікси "-ик" і "-ник".. Суфікси "-ук", "-юк", "-чук" в українських прізвищах мають значення "Чиясь прислуга", Серед українських прізвищ зустрічаються і інші суфікси, наприклад "-ак", "-ець", "-ло", "-но" і так далі, які також беруть участь в утворенні українських прізвищ. **Як же з'явилися українські прізвища?** На думку вчених-антропонімістів, українські прізвища можна розділити на наступні основні групи:

1. Прізвища, утворені від канонічних і різних народних форм хрестильних християнських імен.

2.Прізвища, що зберегли в своїй основі імена мирські. 3.Прізвища, утворені від професійних прізвиськ предків, розповідають, хто з них чим займався..

4.Прізвища, утворені від назви місцевості, звідки родом був один з предків (основою таких прізвищ ставали різні географічні назви - міст, сіл, станиць, річок, озер і так далі): Деякі прізвища пішли від назви місцевості, де проживав їх першоносій. Частина прізвищ сходять до назв різних етнічних груп, розселених на певних територіях Причиною виникнення таких прізвищ була, очевидно, міграція людей з однієї етнічної території на іншу. Велика частина княжих (а потім і боярських) прізвищ вказувала на ті землі, які їм

належали, або цілком на місцевість, звідки вони був родом. Відомі семінарські прізвища, найбільшу кількість яких складала «географічні» прізвища.

5.Цікава група прізвищ – ті, що належали православному духівництву.

Наприклад, етимологія прізвища Волошин пояснюється кількома шляхами:

1. У північних російських говорах (Архангельська губернія) існував зменшувальний варіант імені Володимир – Волоша. Відповідно, прізвисько синів таких Волош стало прізвищем Волошин.

2. У Московії до XVII сторіччя, а в Україні до XIX Волошин означало «людина з Валахії». Цікавим є походження слова «Валахія». Згідно з етимологічним словником Фасмера, найближча етимологія слова «волох» - стара назва романських народів. Українське «волох» значить – румун. З давнє-німецької *walah* значить «чужоземець, кельт, представник романських народів». Це слово має спільний корінь з назвою Британського Уельсу (Wales). До речі, традиційний початок німецьких казок звучить як "**Hinten Karpatai hinten Walachai**", що означає наше «За тридев'ять земель у тридесятому королівстві», а дослівно "За Карпатами, за Валахією". Отже, це Україна та Румунія.

3. В історії згадується плем'я волотів. Люди цього племені були сильними та агресивними, брали участь у багатьох битвах. Опис цього племені дає Гельмольд, який жив у XII ст. на землі вагрів [Гельмольд, 1963, с. 37, 38, 248]. Українською велет, велетень, а російською та білоруською волот – це велетень, богатир. Існують гідроніми Волотва, Влатва(Чехія), Волохів, топонім Волинь, онім волиняни. Таким чином, Волоську землю можна трактувати як землю, яку населяють волоти.

Отже, прізвище Волошина тим чи іншим чином пов'язане з географією розселення етнічної групи слов'янських народів. Багато українських прізвищ походять від назв місцевості: річок, сіл, міст, гір тощо.

Література

1. Никонов В.А. «Драгоценные свидетели. Этимология», М.-1988-1990, с.109-114
2. Горбаневский М.В. «В мире имен и названий», М.,1987
3. «Системы личных имен у народов мира», «Наука»,1981

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВ НАЙБІЛЬШИХ РІЧОК УКРАЇНИ

**Горбунов Євген Юрійович, гр. АУП-06а (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Матулевська Т. В.**

В Україні існує тисячі назв сіл, річок, гір, які мають свою унікальну історію, походження. Важливі історичні значення в цьому розмаїтті має походження назв найбільших річок, на березі яких і формувалася наша нація. Серед них можна виділити Дніпро, Південний Буг, Псел, Дністер, Сіверський Донець, Десна, Горинь та ін. Деякі назви остаточно не з'ясовані, але завжди є цікаві та обгрунтовані гіпотези.

Спочатку звернімо увагу на назві легендарного Дніпра. Дніпро - головна річка України... Найдавніша з писемних назв Борисфен (Бористен) згадується Геродотом (V ст. до н. е.). Ця назва загальноприйнята з іранського (авестійського) «широке місце». Про походження сучасної назви Дніпро існує кілька гіпотез. Одні її виводять від скіфсько-балканського «Ріка-задня» в розумінні «дальня ріка» при тлумаченні назви Дністра як «ближня ріка» (по відношенню до р. Істр, нині Дунай). Існує інше міркування, за яким гадають, що фракійці, за скіфською традицією, назви Дніпро і Дністер позначали односкладовим словом «ріка», але з додатком природних орієнтирів по Істру стосовно Дністра і по Ібру (в басейні Тетерева) — стосовно Дніпра... Згодом дослов'янський гідронім трансформувалася на слов'янський Дніпро. Вірогідніше тлумачення, підтримуване більшістю вчених, за яким назви всіх великих річок Північного Причорномор'я, в тому числі й Дніпро, мають переважно індоєвропейське (індійсько-іранське) походження. Середню течію Дніпра, на відміну від царських скіфів, котрі жили в пониззі ріки, отже і її назву, відому як «водна глибочінь», освоїли скіфи-землероби. Ця ж назва у формі Данапер в IV ст. н. е. згадується в Анонімному периклі (посібнику для мореплавців).

Друга за довжиною ріка – це Південний Буг. Єдиної загальної етимології назви Південний Буг немає. Деякі вчені вважають, що найвірогіднішою є назва, яку виводять з германського «потік, ручай». Напевне, така етимологія найбільш вдала, якщо брати за основу «потік». Більшість учених стоїть на тому, що обидві річки — Південний Буг і Західний Буг, які починаються на Поділлі недалеко одна від одної і потім розтікаються в різних напрямках, мають

спільне походження назв. Сформувавшись в одному місці, назва була перенесена в інше, ймовірніше, з півночі на південь.

Псел — ріка, ліва притока Дніпра. Давня українська назва — Псло. У літописі вперше згадується 1111 року. Походження назви остаточно не з'ясовано. Одні вважають, що вона походить від давньогрецького пселос «темний», але це не підтверджується історичними даними. Інші пов'язують її з назвами кавказьких рік Пса, Псе, Супса, де кабардинське псо «вода, річка», черкеське пса «вода». Більшість дослідників сходиться на тому, що назва виникла від давньослов'янського піс, пьс, пес «луки, вологе місце».

Сіверський Донець — права притока Дону. Назва Донець утворилася на слов'янському ґрунті від іранського «вода», аланського «текуча вода, ріка», скіфського don у тому ж значенні. Назва Донець — похідна від Дон, утворена за допомогою демінутивного суф. -ець. Дослівно: «Маленький Дон».

Десна — ліва притока Дніпра. Походження назви не встановлено. Існує кілька гіпотез. Акад. О.О. Шахматов вважав її походження зі слов'янського слова десьнь «правий». Він гадав, що слов'яни повністю жили в гирлі Дунаю, звідки рухалися на північ — на Волинь і Середнє Подніпров'я. Одна з найбільших приток Дніпра виявлялася праворуч їхнього руху і вони, мовляв, назвали її Десною («Правою»). Є гіпотеза, за якою Десна свою назву одержала від балтів, для яких, у їх русі на схід, вона тривалий час була «правою або південною» рікою. Найбільш сприйнятною вважаємо гіпотезу, за якою гідронім Десна виводять з індоєвропейського «яскраво блищати, світити».

Горинь (Горина) — річка, права притока Прип'яті. Щодо походження назви існує кілька гіпотез. Одні виводять її з готського або іллірійського «джерело». Деякі вчені дотримуються думки, що вона утворилася від давньоруського горина в розумінні «гірська місцевість». І справді, в далекому минулому ріка звалася Горина. Сучасна назва відома з 1450 року, коли вона згадується в одній з українських грамот.

Отже, пам'ять нашого народу, наша історія, яку протягом багатьох віків зберегли назви річок, промовляє до нас такими прозорими назвами. Треба тільки навчитися їх читати.

Література

1. <http://www.toponymic-dictionary.in.ua> – Топонімічний словник України

ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ

Горлова Анастасія Анатоліївна, гр. АУП-06м ДонНТУ
Науковий керівник – ас. Луценко О. А.

Сучасне прізвище, як і повне офіційне найменування людини, що складається з імені, імені по батькові та прізвища,— явище нового часу. У минулі віки єдиних, введених державою норм ідентифікації особи не існувало і в адміністративно-юридичній практиці для позначення людини використовували різноманітні мовні засоби. Вживались одночленні наймення, виражені індивідуальним ім'ям, патронімом або відтопонімічною назвою (Богдашко, Миклич, Охлоповський), двочленні, що найчастіше складались із християнського імені і патроніма або прізвиська (Гришко Шульжич, Маско Микитеня), тричленні, виражені християнським іменем, патронімом і прізвиском (Максим Харитонович Гаркавий, Лука Григорович Губа) і описові назви (Тимко з Тернополя, Гаврило Маслов зять, Миско трубач пана Черленковського).

Процес виникнення і усталення прізвищ як окремого класу спадкових найменувань людей охоплює великий проміжок часу. Найраніше спадкові родові назви виникли в середовищі вищих верств феодального суспільства — князів, магнатів, власників земельних володінь і маєтків. Уже джерела XVI ст. фіксують такі князівські найменування, як Андрій Михайлович Сангушкович Каширський. Другу частину цих наймень дослідники кваліфікують як родову прізвищеву назву, тобто вона позначала Андрія Михайловича з роду Сангушковичів Каширських. Поширеним типом спадкових іменувань князівських і шляхетських родів були наймення, що утворювались від назв населених пунктів за допомогою суфіксів -ський, -цькнй, -зький.

До розряду прізвищ перейшли також патронімічні назви, що належали до народних уснорозмовних форм іменування синів за батьком, зокрема два найпоширеніших типи українських патронімій з суфіксами -енко (-єнко) та -ук (-юк), -чук. Найменування з формантом -енко, що виник шляхом поєднання суфіксів -еня і -ко, мали первісне так зване демінутивне значення, тобто, як і слова на -еня (зайченя, козеня, хлопченя), позначали малих, недорослих істот: Бондаренко – первісне «малий бондар, син бондаря», Іваненко – «малий Іван, син Івана».

Подібне значення мали й слова з суфіксом -ук (-юк), -чук: Баранчук «невеликий баран», Ведмедчук «молодий ведмідь», Парубчук «молодий парубок» і т. ін.

Широке побутування в живомовній народній стихії загальних назв недорослих, молодих осіб і синів із суфіксом -енко (-єнко) і -ук (-юк), -чук можна проілюструвати численними прикладами відповідних утворень, похідних від назв осіб за ремеслом, професією і родом діяльності, поданих у словнику української мови за редакцією Б.Д. Грінченка: Коваленко «син коваля» і Ковальчук з двома значеннями – «син коваля» і «учень коваля»; Писаренко і Писарчук – «син писаря», «молодий писар, канцелярист»; Циганенко і Циганчук – «син цигана», «молодий циган»; Бондаренко – «син бондаря» і Бондарчук – «підмайстер бондаря»; Маляренко – «син художника, маляра» і Малярчук – «учень художника, маляра», Шевченко – «син шевця» і Шевчук – «підмайстер у шевця, учень шевця» та ін.

Група прізвищ з суфіксом -ець вказує на вихідців з різних міст України: Богуславець, Бориславець, Батуринець, Гайсинець, Канівець, Козинець, Полтавець та ін.

Є група прізвищ, що відображає якусь особливість одягу: Безпояско, Широкопояс, Кривошапка, Рябошапка, Довгопол, Сіроштан, Білоштан; характерну прикмету житла: Безверхий, Заклунний, Новохатський, Острохижа, Кривохижа; особливості розташування житла, садиби: Заболотний, Загребельний, Зарудний, Луговий, Лісовий та ін. Новоприбулу особу могли прозвати Забродою, Забігою, Зайдою, Заволокою, Придибою, Приходьком тощо.

У даному короткому огляді особових найменувань, що стали основою сучасних прізвищ, хочеться лише ще раз підкреслити, що наше прізвище - це не сухий, позбавлений сенсу паспортний знак, а живе слово, пам'ять роду. І якщо одне прізвище несе в собі історію роду, то всі разом вони складають історію народу.

Література

1. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. – К. : Наук. думка, 1977. – 234 с.
2. Словник української мови / За редакцією Б. Д. Грінченка. – К. : Наук. думка, 1996-1997. – Т. I – IV.

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКИХ ІМЕН

Демченко Аліна Олександрівна, гр.ПМ-07 (ДонНТУ)

Мельник Ольга Сергіївна, гр.ПМ-07 (ДонНТУ)

Науковий керівник – ст. викладач Мітасова Е. Ф.

Багато народів світу вірили в магічну силу імені, його нерозривний зв'язок з людиною, яку воно називає. Вірили в це і давні слов'яни. Тому часто нарікали дітей назвами звірів Вовк, Ведмідь, Зубр, вважаючи, що такі імена відлякуватимуть злих духів. Дитину могли назвати й негарним ім'ям (Некрас, Поганка, Нехорош, Мал, Крив), сподіваючись, що воно не сподобається нечистій силі і вона залишить дитину в спокої.

Деякі давнослов'янські язичницькі вірування і забобони, пов'язані з вибором імені для дитини, збереглися до нового часу. Так, видатний сербський філолог Вук Караджич в укладеному ним "Сербському словнику..." 1818 р. під словом вук (вовк) написав: "Коли у якої-небудь жінки діти довго не живуть, тоді дитині дають ім'я Вук – вовк (щоб відьми не могли її звести з світу і тому й мені дали таке ім'я)".

Велике поширення в Давній Русі мали двоосновні слов'янські імена з другим компонентом -волод, -мир, -слав, -полк, -гост, -жир і под.: Всеволод, Володимир, Житомир, Ярослав, Святополк, Доброгост, Мутижир і т.п.

У кінці IX ст., коли Київська Русь прийняла християнство, на зміну давньоруським найменням прийшли християнські імена грецького, латинського і староеврейського походження, запозичені з Візантії разом з релігією. Але давньоруські імена ще тривалий час продовжували побутувати паралельно з новими християнськими іменами. Так, великий князь Володимир, який запровадив на Русі християнство, одержав при хрещенні ім'я Василій, а його син Ярослав Мудрий звався церковним ім'ям Юрій. Проте літописці іменуюють обох князів лише своїми, слов'янськими іменами. І не тільки в X ст., а й пізніше, у XI і XII ст., особи князівського дому мали по два імені – при хрещенні дитина одержувала церковне ім'я, але одночасно вона нарікалась давньоруським, так званим "мирським", іменем. У староукраїнській мові поширеним було також усічення основи імені, скорочення його до початкового складу: Хведь, Клим, Юр замість Хфедор, Климент, Юрій.

Великою Варіативністю у творенні похідних від особових власних імен характеризуються деякі говори сучасної української мови. Наприклад, на Закарпатті жіноче ім'я Ганна має понад 70 розмовних варіантів: Аннуса, Ануша, Ганя, Ганьча тощо. Ім'я Микола побутує на цій же території у таких формах: Миколай, Микула, Никола, Коця та ряд інших.

За народною традицією, сучасний словник “Власні імена людей” Л.Г.Скрипник і Н.П.Дзятківської подає імена Кость, Олекса, Гнат, Панас, Наталка, Одарка та інші як рівноправні офіційні варіанти поряд з іменами Костянтин, Олексій, Ігнат, Опанас, Наталія, Дарина та інші.

Розмовні форми імен лишаються основним джерелом поповнення офіційного іменника і в наш час. Статусу офіційного набуло в наш час і ймення Олеся, а також паралельні форми чоловічого імені – Олесь, Лесь, що раніше побутували лише, як здрібно – пестливі варіанти повного імені Олександр.

Які ж імена були найпоширенішими серед наших прадідів?

Львівський мовознавець Р.І.Осташ провів дослідження відомих козацьких “Реєстрів”, складених після Зборівської угоди 1649 р. І виданих О.Бодяньським у 1875 р. “Реєстри” зберігають імена й прізвища понад 40 тисяч козаків з Наддніпрянської України. За підрахунками Р.І.Осташа, у “Реєстрах” зафіксовано близько 200 імен. Основне навантаження припадає на 120. За частотою вживання вони розподіляються у такій послідовності. Першість належить двом іменам: Іван (11% від загальної кількості імен), Василь – 6%. Далі йде 9 імен, кожне з яких має частотність 2-3%. Це Федір, Степан, Грицько, Михайло, Семен, Андрій, Яків, Олексій, Фесько (похідне від Феодосій). Близько 1% набрали імена: Гаврило, Данило, Роман, Савка Дмитро; 0,5% - Кондрат, Левко, Лук'ян, Матвій, Павел, Юрко, Ярема та інші.

Взагалі, у дореволюційний період обряд наречення новонародженого належав церкві. Під час церковного обряду хрещення піп обирав із святців, календарного церковного списку святих, ім та інші для новонародженого. Процес наречення дитини не був формальним ритуалом, він розглядався як духовне прилучення людини через ім'я до релігії. Ім'я в християнській релігійній традиції виконувало сакральну функцію. Святий, ім'ям якого було наречено дитину, вважався її духовним охоронцем, небесним заступником. У

церковних календарях вказувалась і етимологія кожного імені, тому значення їх було загальновідомим.

У православних святцях, на відміну від католицьких, на кожен день року припадає, як правило, поминання кількох святих, отже піп мав можливість вибору імені з-поміж кількох. Деякі імена згадувались у святцях неодноразово, іноді понад 10 разів, інші ж було рідкісними, екзотичними.

Внаслідок протистояння православної та уніатської церков зв'явилось багато біблійних, переважно старозавітних, імен типу Авраам, Веньямін, Герасім, Давид, Самуїл, та ряд інших.

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції було ліквідовано церковний список і введено свободу вибору імені. У 20-х роках іменник значно розширився і оновився. Оновлювання здійснювалося за рахунок запозичення західноєвропейських імен, як: Альберт, Едуард, Жанна, Емма та ін.; повернення давніх імен Олег, Ігор, Вячеслав; створення нових, зокрема аббревіатур: Владлен, Кім, Рем та ін.

У нових іменах знайшли відбиття революційні події, атрибутика революції, настрої масового ентузіазму, сподівань на швидку індустріалізацію країни. Дітей називали такими іменами як: Революція, Інтернаціонал, Авангард, Воля, Трактор і т.п. Щоправда, побутування таких імен не набуло масового характеру, більшість з них не витримала перевірки часом і вже в 30-х роках вони почали щезати. Лишилися у вжитку лише деякі з новостворених імен, такі як Вілен, Октябрина, Майя та деякі інші. Значно суттєвішими виявилися малопомітні в той час глибинні масові процеси, які відбувались у вживанні імен і які призвели до значної перебудови старого іменника. Уже в 30 роки у містах вийшли на перше місце за частотою вживання імена Володимир, Юрій, Ніна, Галина, тоді як популярні до революції Іван, Ганна, Василь з'являлися рідше. У селах цей процес протікав повільніше, але й там у 30-х роках першість зайняли жіночі імена Валентина, Ніна, Галина, Тамара, залишивши далеко позаду Ганну, Марію і Євдокію.

У наш час усталився досить постійний і компактний набір імен. Спостерігається, крім того, значна концентрація імен, тобто невелика кількість їх охоплює переважну більшість новонароджених. Так, за підрахунками, проведеними за даними загсів, п'ять найпоширеніших чоловічих імен (Сергій, Олександр, Андрій, Володимир, Ігор) і шість жіночих (Олена, Світлана, Наталя, Ірина, Ольга, Марина) одержали

майже три чверті всіх народжених у 1967 р. хлопчиків та дівчаток. Так ж група найпоширеніших імен (з незначними змінами) отримала першість у 1967 р. і в м.Києві. Всього у 1967 р. в Києві було використано лише 66 жіночих і 52 чоловічих імені. Більше того, п'ять жіночих імен (Олена, Ірина, Світлана, Тетяна, Наталя) охопили половину маленьких киянок. А серед чоловічих імен першість зайняли Олександр, Сергій, Олег, Володимир, Ігор.

Отже, цілком добровільно обираючи ім'я для дитини, ми, не усвідомлюючи цього, підкоряємось певному колективному смакові, моді на імена, примхи якої не завжди вдається встановити.

Останнім часом набуло поширення таке явище, як стандартизація. Вона охопила не лише повні форми імен, а й пестливі. На які здавна був багатий наш народ. Петра кличемо лише Петею, начебто не називали його наші матері Петриком, Петрусем, Петрунею, Юрка, Юрася, Юрасика називаємо лише Юрою, Мишка, Михайлика, Михася - Мишею. Забули й Наталку, Оленку, Ганнусю, Василька, як і загалом більшість таких природних для української мови здрібнілих форм на –ко: Андрійко, Сашко, Сергійко, Володько, Миколко і под. А здавалося б, мали поважати цей суфікс, адже саме він утворив найпоширеніший тип наших прізвищ на –ко і –енко, який став своєрідною візитною карткою українця.

На закінчення розмови про імена хотілося б нагадати ще одну народну традицію, пов'язану з обранням імені для дитини, а саме звичай називати її на честь котрогось з батьків подружжя. На Закарпатті до нашого часу зберігається традиція наречення першого сина іменем діда, а другого – іменем батька. Отже, давши дитині ім'я свого батька чи матері, ми не лише виявляємо цим свою любов і повагу до них, а й продовжуємо життя імені у колі нашої родини, створюємо певну традицію роду, яку, можливо, продовжать і наші діти.

Література

1. Керста Р.Й. Українська антропонімія
2. Худаш М.Л. З історії української анатомії.
3. Бевзенко С.П. Із спостережень над старокиївською антропонімією // Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах.
4. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття.
5. Масенко Л.Т. Українські імена та прізвища.

З ІСТОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ ДОНЕЦЬК

**Ктракян Лаура Арменівна, 3 к., 4 гр. мед. ф-ту № 1
Баранова Катерина Валентинівна, 3 к., 4 гр. мед. ф-ту № 1
Науковий керівник – викладач Мірошніченко Л.А. (ДонНМУ)**

У листопаді 2009 року у Донецьку без зайвого галасу та офіційних заходів відзначили 48 річницю отримання нашим містом свого сучасного імені.

Перейменування міста завжди пов'язане з частковим розривом традиції, носієм і символічним виразником якої багато в чому є саме ім'я. Зі старою назвою, що відкидається при перейменуванні, неминуче губиться і притаманний їй контекст. Навпаки, присвоюване ім'я включає місто в нову систему координат, нав'язуючи йому свій символічний код.

9 листопада 1961 року, позбувшись тоталітарно-політичного навантаження старої назви, Сталіно стало Донецьком. Саме з таким ім'ям місто отримало найбільшого розвитку, виросло та увібрало у себе ту потужність, що має сьогодні. З таким ім'ям промисловий гігант став одним з найбільших та розвинених українських міст.

Проте походження та саме виправданість назви шахтарської столиці досі викликає дискусію у багатьох дослідників історії та топоніміки. Адже, якщо з Юзівкою та Сталіно все майже прозоро, то чому місто перейменовували саме у Донецьк, можна лише здогадуватися.

З 16 по початок 20 сторіччя на території сучасного Донецька було засновано не менше десятка поселень. Якщо звернутися до довідника, побачимо, що найстарше з відомих селище Олександрівка виросло з козачого хутора, де з'явилися перші шахти. Розташовувалося воно на території північної частини Київського району Донецька. Слобода Крутоярівка займала більшу частину сучасного Ворошилівського району міста. На території Калінінського району розташовувалися селища Семенівка та Олексіївка. У сучасному Ленінському районі було село Катеринівка. Також були села Миколаївка, Пастухівка, зимівник Мандрикіно. Більшість з цих назв досі носять мікрорайони Донецька.

Кількість населення у поселеннях постійно збільшувалось за рахунок селян-утікачів, які бігли у донецький степ від поміщиків.

Юзівка виникає у 1869 році на території Олександрівки у зв'язку зі створенням тут металургійного заводу та шахт. Дата заснування Юзівки і вважається офіційною датою створення Донецька.

Про те, яким чином виник варіант Сталін (назва Сталіне увійшла до вжитку щойно наприкінці 1920-х років), оповідає протокол урочистого засідання Юзівської міськради від 9 березня 1924 року, яке, власне, й ухвалило резолюцію про перейменування. Як впливає з цього документа, назву Сталін було присвоєно місту не інакше, як із метою увічнення пам'яті... Леніна. За іншим джерелом, місто завдячує своєю назвою сталеварним підприємствам, а не Йосипу Сталіну.

У 1919 році, вже після скасування Бахмутського повіту, була утворена Донецька губернія, до складу якої входить і Юзівський район. Своє ім'я новостворена губернія отримала завдяки головній на її території річці – Сіверському Дінцю. Первісно її центром став Луганськ, затим – Бахмут (Артемівськ).

Таким чином, на цьому етапі слово «Донецький» та місто Юзівку (Сталіне) ще геть ніщо не пов'язувало. Перша передумова майбутнього перейменування Сталіне у Донецьк виникла щойно 1932 року, коли були повернені до життя великі адміністративно-територіальні утворення, названі областями. Так 2 липня з'явилась Донецька область (що включала території сучасних Донецької та Луганської областей), адміністративним центром якої після деяких вагань між Артемівськом і Сталіне було обрано останній.

І хоча 1938 року слово «Донецький» тимчасово зникло з карти України – указом від 3 червня Донецьку область було розділено на Ворошиловградську (Луганську) та Сталінську (з центром у Сталіне) – згодом процес десталінізації повернув усе на круги своя.

Після XXII з'їзду КПРС та винесення тіла Йосипа Сталіна з мавзолею (1961 р.) по Союзу прокотилась хвиля перейменувань, яка добігла і наших теренів. Та якщо з назвою області все було зрозуміло – їй просто повернули колишнє найменування, то місто потребувало винаходження імені. Вихід було знайдено настільки ж простий, наскільки й незвичний: утворити назву міста від назви області. Указом Президії Верховної Ради УРСР від 9 листопада 1961 року це рішення було затверджено.

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКИХ РЕГІОНІВ

Макаров Андрій Валерійович, гр. АУП-06а (ДонНТУ)
Красюкова Наталія Олександрівна, гр. АУП-06а (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Матулевська Т.В.

Слово топонім походить від двох грецьких слів *topos* – місце і *onoma* – ім'я. Топонім – це ім'я місця. Африка, Італія, Україна, Донецьк, Кальміус – все це топоніми. Назви річок, морів, озер, гір, заток, лісів, струмків – теж топоніми. Топоніми досліджує наука топонімія. Топонімія відповідає на питання, як виникають географічні назви, яке значення вони мають, на якій території поширені назви, що походять з даної мови, як вони змінюються з часом. Вивчення географічних назв допомагає відповісти на багато питань, пов'язаних із стародавньою історією, розселенням стародавніх народів. Всі географічні назви мають свій сенс. Жодний народ не називав річку, озеро або селище "просто так", випадковим поєднанням звуків. Звідси висновок напрошується сам собою: пояснити можна будь-яку, навіть найскладнішу, і, на перший погляд, незрозумілу географічну назву. У Котовському районі Одеської області знамените українське блюдо борщ дало назву цілому селу – Борщі. За місцевою легендою, так село назвали ще у 18 столітті. Традиції приготування смачного блюда в селі зберегли і до цього дня. За словами місцевих жителів, у кожної господині, що поважає себе, є свій особливий рецепт борщу.

У Вінницькій області в Калиновському районі є село з "жирною" назвою Сальник. Як розповідають місцеві жителі, село було засноване на болотистому місці, де за легендою в середині 19 століття в болоті застряг цілий віз сала. Торговці, накупивши в Києві сала, їхали з ярмарку, але їх коні зав'язнули в болоті. Один віз перекинувся, і багато сала випало в болото. Купці були багатими і вирішили брудне сало не піднімати, воно так і залишилося там лежати. Незабаром, поряд з тим місцем заснували село, яке вирішили назвати Сальник.

У селі Печихвости Львівської області, не дивлячись на назву, хвости нікому не запікають, а своїм фірмовим блюдом місцеві господині вважають картопляні плячки або ж драники.

Згадка про делікатес у вигляді хвостів залишилася тільки в легенді про походження назви сіла. Колись давно татари напали на ці

землі, а всі люди сховалися у велику печеру, але в поспіху не узяли з собою їжі. І щоб вижити, їм довелося їсти тварин і навіть запикати хвости биків і коней. Звідси і пішла назва Печихвости.

Закарпатське село Берегуйфалу привертає увагу тим, що в його назві деякі чують непристойне слово з трьох букв. Насправді, Берегуйфалу в перекладі з угорського означає "Нове село поряд з Береговим" і засновано його ще з часів татарських набігів. У селі більшість населення – угорці, а українці складають близько 30%, ще є цигани, але всі в селі "живуть душа в душу".

У Віноградівському районі Закарпатської області є села з незвичними для українського вуха назвами Тісобікені і Пійтерфолво.

Легенда свідчить, що в 18 столітті угорський король Андрій подарував своєму феодалові маєток. Той розділив його між синами – одного звали Петро (село назвали Пійтерфолво – з угорського "село Петра"), іншому братові дісталася земля, де росло багато бобів (село назвали Тісобікені – "боб").

Жителі Черкаської області люблять повторювати, що у них є свій Клондайк. Адже назви деяких населених пунктів говорять самі за себе – місто Золотоноша, село Гроші. І хоча великих скарбів у цих місцях ніколи не знаходили, але місцеві жителі вірять, раз село так назвали, це не спроста, гроші там повинні водитися. Про історію походження назви села Гроші розповідають дві легенди. За одною село заснував багатий козак Гріш, а за другою – татари, коли поверталися з награбованим добром до Криму, втратили в тому місці частину своєї здобичі, звідси і з'явилася назва.

У нашій країні ще багато смішних топонімів. Наприклад в Полтаві є вулиця Ляля Убейвовк, Лиса Балда – річка в селі Заряноє, село Гадючник. Не менш екзотичні назви місцевостей на Лівобережжі. Так, поряд з Троєщиною до цих пір знаходиться урочище Бобровня, а на південному сході, в Биковне, існує навіть Бобринецька вулиця і провулок.

Топоніми, або географічні назви – це, перш за все, наша пам'ять про мову, історію і навіть про доісторичні часи. Топоніми збираються по спеціальних запитальниках та інструкціях, систематизуються, вивчаються.

Література

1. Янко М.Т. Топонімічний словник України: Словник-довідник – К.: Знання, 1998. – 432 с.
2. Ю.М. Кругляк Ім'я вашого міста – К.: Наукова думка, 1978. – 152 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ ДОНБАСУ

Малков Максим Сергійович, гр. ЕСЕ-06а (ДонНТУ)

Синьоока Поліна Вадимівна, гр. ЕСЕ-06а (ДонНТУ)

Науковий керівник – ст. викладач Онацька Н. Г.

З давніх-давен люди не були байдужі до назв своїх поселень. Про це свідчать не лише літописи, в яких часто пояснюються причини появи назви міста, а й значно давніші писемні й усні перекази багатьох народів.

Серед назв міст і сіл є багато непрозорих, незрозумілих нам сьогодні,— просто звичних та й годі, їх, ці назви, намагалися і намагаються нині пояснити, витлумачити для себе — так з'являються легенди й перекази, які йдуть не від історичних подій до слова-назви, а навпаки — від сучасної назви до історії, вигаданої звичайно. Часом, жителі непрозору назву поступово «пристосовують» до свого розуміння, змінюючи на близьку за звучанням на попередню, але, на відміну від неї, зрозумілу.

Назви поселення не зразок Третя Рота (Донеччина) — тепер перейменованого — порівняно недавнього походження і говорять самі за себе — це військове поселення. Тільки вони настільки незвичні, що в поемі В. Сосюри «Червона зима» ця назва сприймається як назва роти, в якій служить В. Сосюра: «Лисиче над Дінцем... де висне дим заводу, Музика у садку та поїзд в сім годин... Вас не забудь мені, як рідну Третю Роту... Про вас мої пісні під сивий біг хвилин...»

Такі виразні прикмети, як характер і склад населення мали б впливати на назву міста, проте чомусь вони були непопулярними при називанні. Тому й виразних прикладів тут мало. Так, місто Харцизьк розбудувалося навколо станції Харцизьк, яка почала діяти в 1869 р. Назва станції, а пізніше й міста походить, як вважають, від прізвиська поселенців у цих краях — це були насамперед селяни-втікачі, яких поміщики називали харцизами (розбійниками). Поселення втікачів звали харцизькими; так і залишилася ця назва за містом. Слово харциз походить від турецького хирсиз — «зłodій, підла людина».

Цікаво, звідкіля взялися такі назви як Донецьк, Донбас, Донеччина. Усі вони утворені від назв річок Дон і Донець. Річки ці завдячують своїм найменуванням давнім мешканцям цього краю, які всяку воду називали словом дон (навіть у сучасній нам осетинській

мові дон — «ріка»). Проте місто Донецьк — центр Донецького вугільного басейну — стало так називатися зовсім нещодавно. Заснування міста датують 1869 р., коли поблизу Овечого хутора англійський підприємець Джон Джеймс Юз почав будувати металургійний завод. Селище, що виникло тут, назвали Юзівкою.

Досі ми говорили про назви міст, у яких можна знайти славні історичні імена визначних людей. Є й такі міста, назви яких також пов'язані з прізвищами людей, але про цих людей ми, як правило, нічого або майже нічого не знаємо. Ось кілька таких назв: Цвіткове, Немішаєве, Горлівка, Каховка.

На території Української РСР є багато назв з основою -торк-. Виявляється, що торки — це назва кочового тюркського племені, спорідненого з печенігами й половцями. У давньоруській мові воно звалось торці. Пізніше слово тюрк було запозичене вдруге, вже як турок, турки. Цікаво, що слово торкин по-тюркськи означало «народ, до якого належить дружина». Як відомо, руські князі, укладаючи воєнні союзи, одружувалися з ханськими дочками; жінки князів приводили свій почет — родичів, які осідали на виділених князем землях.

Є одне місто на Донеччині, стара назва якого пов'язана з торками. Це сучасний Слов'янськ на річці Донець. У X—XIII ст. цю територію займали торки, про що свідчать назви Горські озера і фортеця Тор. У XIII ст. на озерах починають розвиватися соляні промисли, а місто називають Солоне, Солеварськ, Солеванськ. Згодом його було перейменовано в Словенськ, а ще пізніше — у Слов'янськ. Рішенням царського уряду Катерина II наказала так називати місто у зв'язку із своїми чисто політичними симпатіями до балканських слов'ян і до їхньої боротьби проти панування турків.

Тепер прийшов час згадати найбільше водоймище Донбасу. Це Азовське море. Сучасна назва Азовське море, за однією з версій, походить від арабської назви Бахр-ель-Азов' (темно-синє море). У слов'ян вперше вона згадується у 1389 році літописцем Піменом. Інша версія походження назви — від міста Азов. На Русі море стало відомим в I ст. н. е., називали його Синім морем. Після утворення Тмутороканського князівства море стали називати Руським морем. З падінням князівства море перейменовується багато разів (Самакуш, Салакар, Майутіс і т. п.). На початку XIII ст затверджується назва Саксинське море. Татаро-монгольські завойовники поповнили колекцію імен Азова: Балик-денгіз (рибне море) і Чабак-денгіз

(лящеве море). За деякими даними Чабак-денгіз в результаті трансформації: чабак - дзибах - забак - азак - азів - утворилась сучасна назва моря (що сумнівно). За іншими даними азак - тюркський прикметник, що означає «низький», за іншими даними, «азак» (тюркське «гирло річки»), яке трансформувалося в Азау, а потім в російське Азов. Крім вищезгаданих назв море отримувало ще і наступні: Барель-Азов («Темно-синя річка»); Фракійське море (під фракійцями вважали Геную та Венецію); Сурозське море (Сурожем називався сучасний м. Судак в Криму); Каффське море (Каффа - італійська колонія на місці сучасного м. Феодосія в Криму); Кіммерійське море (від кіммерійців); Акденгіз (турецьке, що означає Біле море). Надійшли версія: сучасна назва моря походить від назви міста Азов. За етимологією слова «азов» існує ряд гіпотез: за іменем половецького князя Азума (Азуфа) вбитого при узятті міста в 1067 р.; за назвою племені осов (асси), що у свою чергу походить ніби то від авестійського, що означає «швидкий»; зіставляють назву і з тюркським словом азан – «нижній», і черкеським узев – «горловина». Тюркська назва м. Азов - Аузак. Але ще в I ст н.е. Пліній, перераховуючи в своїх працях скіфські племена згадує плем'я асоки, схоже із словом азів. Прийнято вважати, що сучасна назва Азовського моря прийшла в сучасну топонімію на початку XVII ст завдяки літопису Пімена. Причому на початку воно закріпилося лише за його частиною (Таганрозька затока) і лише під час Азовських походів Петра I назва Азовське море закріпилося за всім водоймищем.

Отже, ми можемо зробити висновок, що у час появи, назва кожного міста була мотивованою. Називаючи нове селище чи місто, люди використовували вже наявні слова, які певним чином співвідносилися з новоназваним населеним пунктом. Найчастіше міста, селища, укріплення й села іменувалися за певною їх прикметною ознакою або за належністю комусь. Проте, як ми побачимо далі, і ознаки, і належність могли називатися словами, що вже вийшли з ужитку в нашій мові, або словами чужих, навіть давно зниклих мов.

Література

1. Кругляк Ю.М. Ім'я вашого міста.–К.:1978. – 640 с.
2. Рассоха И.Н. Украинская прародина индоевропейцев.–Х.:2007. – 391 с.
3. Саратов І. Ю. Харкове, звідки ім'я твоє? – Х.:2005. – 272 с.

ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ ПОХОДЖЕННЯ ДЕЯКИХ УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ

Мотика Марина Олександрівна, гр. КПО-06 (ДонНТУ)
Приходько Олена Вікторівна, гр. МАШ-06 (ДонНТУ)
Науковий керівник – к.філол.н., доц. Шавлак Л.В.

Власна назва - це індивідуальне найменування окремих одиничних об'єктів.

Сьогодні ми зупинимося на особливостях походження назв населених пунктів та місцевостей.

Споконвіку люди не були байдужі до назв своїх поселень. Про це свідчать не лише літописи, в яких часто пояснюються причини появи назви міста, а й значно давніші писемні й усні перекази багатьох народів.

У час появи назва кожного міста була мотивованою. Називаючи нове селище чи місто, люди використовували вже наявні слова, які певним чином співвідносилися з новоназваним населеним пунктом. Найчастіше міста, селища, укріплення й села іменувалися за певною їх прикметною ознакою або за належністю комусь. Проте, як ми побачимо далі, і ознаки, і належність могли називатися словами, що вже вийшли з ужитку в нашій мові, або словами чужих, навіть давно зниклих мов.

Так, наприклад, *місто Біла Церква* (Київська обл.) було збудовано як фортецю Юр'їв у 1032 р. Ярославом Мудрим. Фортецю було названо християнським іменем князя — Юр'їв. У 1050 р. він спорудив на Замковій горі міста єпископську церкву, чи то побілену, чи то збудовану з білої нетесаної берези. Поставлена високо на горі, церква стала помітною прикметою поселення; навколишні мешканці називали церкву білою, а коли татари знищили Юр'їв, то нове місто, яке відбудовувалося на згарищах, дістало назву Біла Церква.

Та не всі прикмети, покладені в основу найменування наших міст, селищ і сіл, так порівняно легко розкриваються. З тих часів, коли ці поселення діставали назву, багато слів або зовсім загубилося в віках, або залишило свій слід тільки в невиразних коренях споріднених слів.

Здавалося б, що така виразна прикмета, як характер і склад населення, ознаки людей, які селилися в місті, мали впливати на назву міста, проте чомусь вони були непопулярними при називанні.

Тому й виразних прикладів тут мало. Так, *місто Харцизьк* (Донецької обл.) розбудувалося навколо станції Харцизьк. Назва станції, а пізніше й міста походить, як вважають, від прізвиська поселенців у цих краях — це були насамперед селяни-втікачі, яких поміщики називали харцизами (розбійниками). Поселення втікачів звали харцизькими; так і залишилася ця назва за містом. Слово харциз походить від турецького хирсиз — «зłodій, підла людина».

Традиція називати міста іменами визначних осіб — полководців, державних діячів, письменників — також поповнила склад назв, які за формою є присвійними прикметниками, тобто виражають належність.

Є й такі міста, назви яких також пов'язані з прізвищами людей, але про цих людей ми, як правило, нічого або майже нічого не знаємо. Ось кілька таких назв: Цвіткове, Немішаєве, Горлівка, Каховка.

Так, Місто Горлівка (Донецька обл.) з'явилося в 1867 р. на місці колишніх запорізьких зимівників. Інженер П. М. Горлов на землі, відведеній під майбутню залізницю, виявив поклади кам'яного вугілля. Незабаром тут було закладено шахту, станцію й селище, і на честь гірничого інженера назвали Горлівкою.

У назві міста свій слід залишили й давні грецькі мандрівники-мореплавці. Це *місто Ялта*. Греки називали її Яліта — «берегова», «прибережна» (від грецького ялос — «берег»). За легендою, так називали поселення знесилені мореплавці, які після довгих поневірянь по морю нарешті побачили землю і висадилися тут. Вони заснували поселення, за яким і закріпилося це перше їх, найзаповітніше слово — «берег»!

Отож, наша історія записана не тільки в підручниках, не тільки на археологічних, антропологічних пам'ятках — вона промовляє до нас такими прозорими назвами, щедро розкиданими на карті нашої Батьківщини. Треба тільки навчитися їх читати.

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ В УКРАЇНІ

**Мурований Ігор Юрійович, гр. Ф(ЕАПУ)-066 (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Луценко О. А.**

Скільки б наші політики, політологи, історики та філологи не говорили про європейську домінанту в українській державі, найбільш доказово про це свідчать назви географічних об'єктів нашої країни. Україна дійсно знаходиться на перехресті Європи, і пересвідчитись в цьому можна, лише проаналізувавши походження географічних назв на крайньому Сході та не менш крайньому Заході держави.

Наш аналіз можна розпочати з міста Рахів, самого високогірного райцентру країни, а перепад висот між вулицями міста сягає близько 600 метрів (два рекорди України). Найбільш вірогідне походження назви населеного пункту, який отримав статус міста у 1957 року – українське від дієслова «рахувати». Навіть легенди це засвідчують: згідно з однією з них, опришки рахували та ділили у цих містах відібрану у багатіїв здобич, за іншою – на шляху з Трансільванії та Угорщини до Галичини купці зупинялись саме тут для підрахунку прибутків.

Гори Стіг, Вихід та Піп-Іван, якими починається хребет, мають яскраво виражені українські назви, а ось розташована північніше Дземброня отримала своє ім'я від польської назви зубрів, які водились тут в прадавні часи. Не має сумніву, що назви гір Турскул та Бребенескул мають румунське походження (на що вказує характерний для цієї мови суфікс –ул). А ось найвища гора України, Говерла (висота 2061 метр), на думку більшості вчених, походить від угорського «hovaг», тобто «снігова гора».

Не менш цікавим є і походження географічних назв у Донецькій області. Відомо, що навіть після асиміляції чи взагалі зникнення якогось племені чи народу найбільш незмінними залишаються назви гідрографічних об'єктів. Дніпро, Дон, Дністер – це пам'ятки про перебування на території сучасної України скіфських племен. Менші за розміром річки нагадують про Дике Поле, яке було домівкою із середньовіччя для тюркських племен. Кальміус, Міус, Кальчик – всі вони мають тюркське походження. Навіть річка Бик, на ній розташоване місто Добропілля, отримала назву не від великої рогатої худоби, а від тюркського bujuk, що означає "великий, здоровий".

Найбільш поширеними на Донеччині стали українські та російські назви у 18-20 століттях, коли відбувалось масове заселення до тих пір майже незайманих (цілинних) земель. Наприклад, назви сел у теперішньому Добропільському районі Донеччини – Завидо-Кудашеве, Шахове (Октябрьське), Ларине (Красноподілля) Добропільського району відображають прізвища російських поміщиків, які отримали землі від царського уряду. Станція Мерцалове Донецької залізниці розташовувалась недалеко від однойменного села (назване на честь знаменитого автора символу Донбасу «Пальми Мерцалова»), яке зараз називається Володимирівкою, а села Криворіжжя, Грузьке, Добропілля, Золотий Колодязь, безперечно, стали так називатись через притаманні їм географічні особливості. Села Ганнівка, Катеринівка, Лідово зафіксували імена доньок чи дружин поміщиків.

Розвиток капіталізму також зробив свій внесок у топоніміку Донбасу. І якщо всі знають, що Юзівка була названа на честь валлійця Х'юза, то не всім відомо, що селище Новгородське, яке зараз підпорядковується Дзержинській міській раді, мало назву Нью-Йорк, а копальні, які належали акціонерним товариствам зі вмістом іноземного капіталу, і розташовані поруч з ними селища під красномовними назвами «шанхаї» та «нахаловки» також отримували найменування за йменнями дружин та доньок власників, які жили десь у Англії, Франції чи Бельгії.

Існування на Донеччині географічних назв тюркського, російського, українського, німецького походження, так само, як і багатомовне їхнє походження на заході України, свідчить про те, що наша держава дійсно знаходиться у центрі Європи.

Література

1. Курский И.А. Среди холмов, равнин и рек. – ЗАО Офсет, 2003.
2. Подолян В.В. Добре слово про Добропілля і добропільців. – 2009.
3. Поспелов Е.М. Туристу о географических названиях. – Москва: "Профиздат", 1988.
4. Поспелов Е.М. Школьный топонимический словарь. М.: Просвещение, 1988.
5. Янко М.П. Топонимический словарь Украины. – Знання, 1998.

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ДЕЯКИХ ВЛАСНИХ НАЗВ В УКРАЇНІ

Попова Ганна Сергіївна, гр. ЄСiМ-06 (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Стеценко Н.М.

Споконвіку люди не були байдужі до назв своїх поселень. Про це свідчать не лише літописи, в яких часто пояснюються причини (здебільшого легендарні) появи назви міста, а й значно давніші писемні й усні перекази багатьох народів. Наприклад, місто Золотоноша, що на Черкащині, була місцем куди приносили податки польському магнатові Вишневецькому, а що брав він ці податки лише золотом, то от вам і «золото-ноша».

Місто *Запоріжжя* назване так за прикметою («дніпровські пороги»), якої вже тепер немає. Місцевість на островах, що лежали на південь від дніпровських порогів, з давніх часів звалася Запоріжжям.

Місто *Харцизьк* походить, від прізвиська поселенців у цих краях — це були насамперед селяни-втікачі, яких поміщики називали харцизами (розбійниками). Поселення втікачів звали харцизькими; так і залишилася ця назва за містом. Слово харциз походить від турецького хирсиз — «зłodій, підла людина».

Назви, як *Донецьк, Донбас, Донеччина* утворені від назв річок Дон і Донець, у давнину мешканцям цього краю, які всяку воду називали словом дон (навіть у сучасній нам осетинській мові дон — «ріка»).

Місто *Каховка* співвідноситься з Каховською ГЕС, а насправді назва пішла від прізвища генерала В. В. Нечуй-Каховського, якому Катерина II подарувала ці землі.

Місто *Горлівка* назване на честь інженера П. М. Горлова, який на землі, відведеній під майбутню залізницю, виявив поклади кам'яного вугілля, нині це шахта «Кочегарка».

Назва міста *Харків* має кілька тлумачень. Перше пов'язується з власним чоловічим іменем — Харко (зменшена форма від повного імені Харитон, запозиченого з грецької мови). Друга від річки Харків, на якій стоїть місто. Висловлювалося припущення, що Харків — це видозмінене шарукань — половецьке кочовище, від шаруа — «скотар», кап — «стоянка».

Назва міста *Слов'янськ* пов'язана з торками, пізніше там розвиваються соляні промисли, а місто називають Солоне,

Солеварськ, Солеванськ, потім перейменоване в Словенськ, а ще пізніше — у Слов'янськ.

Ялту греки називали Яліта — «берегова», «прибережна» (від грецького ялос — «берег»). За легендою знесилені мореплавці, які після довгих поневірянь по морю нарешті побачили землю і висадилися тут перше, що вимовляли «берег»!

Алушта виникла на місці давньогрецького укріплення Алустон.

Феодосія — у перекладі з грецької мови «божі дари».

Євпаторія названа на честь понтійського царя Мітрідата VI Євпатора.

Місто **Полонне** (Хмельницька обл.) слово полонь — «чисте, безлісне місце; лука, сіножать». Основа цього слова дійшла до наших часів у слові полонина (гірське пасовище).

Місто **Підволочиськ** (Тернопільська обл.) Перша назва його була Волочище. Виявляється, у цьому місці вантажі перетягували волоком через заболочені місця й на човнах переправляли річкою Збруч. Місто розбудовувалось на обох берегах річки. Пізніше лівобережне поселення почали називати Волочиськ, а правобережне — Підволочиськ.

Місто **Вінниця** скоріше всього звалось Винниця — тобто місце, де були винокурні, у яких виготовляли горілку і спирт. Існує кілька значно поетичніших пояснень цієї назви. За одними переказами свою назву воно одержало від старослов'янського вно — «посаг, придане, дарована земля». За іншими — назва походить від найменування річки Віннички, але правда, мабуть, на боці винниці-винокурні.

Тепер зрозуміло, чому багато хто з учених-істориків, філологів виступає проти поспішливого перейменування населених пунктів. Ось що каже з цього приводу Л. Успенський: «Доки вона [стара назва] живе, крізь неї, як крізь фантастичний перископ часу, можна буває заглянути далеко в минуле. Коли ж вона вмерла або, що ще сумніше, її знищили руки невігласа — окуляр чарівної далекоглядної підзорної трубки розбито...» Загляньте в «перископ часу», подивіться крізь нього на назву вашого рідного міста, селища, села, — і багато цікавого — а часом і несподіваного — розкриється перед вами.

Література

1. Грушевский М.С. Очерк истории украинского народа. — К.: 1991. — 400 с.
2. Коляда І.А. Історія України. — К.: Магістр-S, 1995. — 96 с.
3. Кульчицький С.В. Розповідь канадського історика про минуле й сучасне України// Субтельний О. Україна : історія. — К.:Либідь,1993

ОСОБЛИВОСТІ ПОХОДЖЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ В УКРАЇНІ

Резнікова-Сербененко Юлія Валентинівна, гр. МЧМ 07в
Науковий керівник- ас. Тимохова О.О. (ДонНТУ)

Власні назви належать до мовних універсалій — вони існують в усіх мовах світу. Але в кожній мові власні назви мають свої специфічні ознаки. Що ми взагалі маємо на увазі, коли вживаємо термін «Власні назви»? Власні назви, або **оніми**, це — індивідуальні найменування окремих одиничних об'єктів. Ономастичний простір України, тобто, сукупність усіх власних назв, становить яскраву розмаїтість живої української мови з неповторними, оригінальними засобами словоутворювання, яке має істинно народні джерела.

Ось особливості імен. Історично в східнослов'янських мовах не було звуку «ф», що давало такі імена, як "Опанас" (Афанасий), а також у нині застарілому варіанті імені Пилип - Филипп. У народній мові буква "ф", а старовинна "фіта" - найчастіше на "т" (Фёкла — Текля, Феодосий — Тодось, Фадей — Тадей и др).

Характерним для українських варіантів у порівнянні з росіянами є також закінчення «о»: Петро, Михайло, Павло, Дмитро.

Особливістю є також типові закінчення і суфікси українських прізвищ: **-енко (-енько)**: Шевченко, Ткаченко, Симоненко; **-ейко**: Шумейко, Борейко; **-очко**: Семочко, Толочко, Марочко; **-ко**: Сирко, Бутко; **-ский (-цкий), -овский (-ивский), -евский**: - Коцюбинський, Скоропадський, Милославський, Петровський, Барановський, Яворівський; **-ич** (аналогічно польській і білоруській): Германович, Шуфрич, Зварич; **-ов, -ів (ів) (-ев)**: Драгоманів, Костомаров, Шугаїв, Шинкарев: - **ів** — (як росіянинов "-ов"), характерний для Галичини: Стецьків (загальноукраїнське Стецько), Каськів, Петрив, і т.д. **-ий (-ій)** з наголосом на останньому складі, відмінюється як іменник: Плаксій, Повалій, Червоний; **-ай**; Тягай, Мамай; **-ак (-як)**; Приймак, Щербак, Коровяк; **-ик** (зменшувальний); Петрик; **-ник** (частіш від назви професії); Бердник, Пасічник, Линник, Резник; **-ук (-юк) і -чук** - патронімічні суфікси, що значать "чийсь слуга", наприклад, Бондарчук - слуга бондара, Савчук - слуга Савки або Сави. Особливо характерні для Західної України і Наддніпрянщини; **-чук**; Кравчук; Гайчук; **-ець**; Коломоець, Таранець; **-ла**; Гамула; **-ло**; Чикатило, Трясило; **-айло**; Мазайло, Стегайло; **-ба**; Шкраба, Дзюба; **-да**; Майборода, Легойда;

-ра; Бандера, Магера, Петлюра; **-но**; Лихно, Махно, Юхно; **-ан**; Бажан, Драган (Дараган), Жадан; **-шин**; Федоришин - це син Федорихи (дружини Федора), Яцишин - син Яцихи (дружини Яця) і т.п. Характерний для Галичини і Закарпаття.

А ось приклади прізвищ, утворених від назв професій:

Бондаренко, Бондарчук - виробник бочок (бондар); Грабарь - грабар, гробокоп; Гончарук - гончар; Коваль, Коваленко - коваль; Кравец, Кравченко - кравець; Палій - палій (артилерист у запорізької січі); Сердюк - сердюк (найманець); Стельмах - виготовлювач коліс або колясок (колісник); Токар- працюючий на току; Чумак - ходок за сіллю; Шинкарь, Шинкарук - власник шинку; Кушнерчук – хутровик, що займається виробленням овчин.

Прізвища, утворені від іменників:

Бандурка - бандура; Частка - доля; Кошара, Мороз, Середа, Боняк – каструля. Є прізвища, утворені від імен, назв тварин: Захарченко - від Захарій, Ющак, Ющенко - від Юшко, тобто, Юрій, Олефиренко - від Олефір; Гоголь, Горобец – птахи, Вовк і т.ін.

Особливістю української мови є утворення прізвищ з двох частин (прикметник+іменник): Білоштан - з білими штанами; Добровечір – привітання Добрий вечір; Дироштан - власник дір'явих штанів; Жовтоніс - жовтий ніс; Староконь - старий кінь.

Є прізвища, складені з двох частин (дієслово+іменник): Незовибатько; Непийвода; Перебийніс; Несвятипаска; Швидкоруч; Тягнибок, Нетяхата. До цього мають відношення і прізвища, походженням із Запорожської Січі - дієслово в наказовому нахиленні +іменник: Тягнирядно, Задерихвіст, Підпригора, Закривидорога, Неїжборщ, Заплюйсвічка.

Західноукраїнські прізвища на "-ів" і "-шин" традиційно не мають жіночих форм (приклад; Настасія Волошин, Аркадія Петрів). Таке правило склалося в часи, коли Галичина і Закарпаття входили до складу Австро-Угорщини, оскільки в німецькій мові жіночі форми прізвищ не були передбачені).

Справжня мовна скарбниця – це назви міст і сіл Україні. Але це - тема окремої розмови.

Література

1. Бевзенко С.П. Давньоруська онімистична спадщина в східнослов'янській мові
2. Масенко Л.П. Українські імена та прізвища
3. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття

ПОХОДЖЕННЯ АСТРОНОМІЧНИХ НАЗВ В УКРАЇНІ

Соловей Ольга Олегівна, гр. КС-06а (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Луценко О. А.

Походження власних імен на Україні має багату та цікаву історію, що розпочалась тисячі років тому. З розвитком кожного народу, що перебував на території нашої країни, розвивалася і її культура. Це також відобразилось на словотворенні. Дуже цікавою темою є походження зоряних імен та давніх богів.

Найбільше назв сузір'їв пов'язано з тваринним світом. Тут найменування ссавців – Велика Ведмедиця, Мала Ведмедиця, Лев, Малий Лев, Великий Пес, Малий Пес, Вовк, Рись, Дельфін, Заєць, Козоріг, Кит, Лисичка та інші. Є птахи, риби, навіть комахи – Муха.

З мореплавання пов'язані такі назви сузір'їв, як Компас, Корма, Кіль, Паруси. Деякі сузір'я (Ліра, Стріла Трикутник, Чаша) розташуванням зірок здебільшого нагадують відповідні предмети.

Цікаво, що крім власних назв, усі сузір'я у різних країнах у побуті відомі не під міжнародною латинською назвою, а в перекладі. Крім того, існують народні назви, які передають різноманітні асоціації, що виникають у людей.

Українські народні назви сузір'їв не ввійшли як офіційні в науковий обіг, проте досить точно передають враження, що виникає, коли зіставити розташування зірок із певними предметами, істотами. Так, Велика Ведмедиця, має цілий ряд народних назв: Великий Віз, Чумацький Віз, Великий Ківш; сузір'я Дельфін по-народному називається Криниця; Кассіопея – Борона; Мала Ведмедиця – Малий Віз, Пасіка. Сузір'я Орел у народі має назву дівчина з відрами (його конфігурація може нагадувати величезного птаха або постать людини з розведеними руками); сузір'я Лебідь по-народному зветься Хрестом. Найбільше синонімічних українських назв має сузір'я Оріон. Це – Косар, Косарі, Чепіги, Полиця, Граблі.

Характерно, що всі ці назви пов'язані з трудовим життям українського селянина. Адже орієнтуватися вночі за зірками треба було і пастухам, і чумакам, які й уявлення не мали про міжнародні назви, а користувалися своїми. Ці народні назви виникли внаслідок того, що розташування зірок на небі нагадувало предмети селянського побуту.

Назви планет (слово планета давньогрецькою мовою означає «блукаюча») майже всі пов'язані з античною міфологією. Виняток становить слово Земля – за походженням спільнослов'янське, утворено від індоєвропейського *земь*.

Переважно планети названі іменами давньоримських богів: найближча до Сонця планета – ім'ям бога красномовства і торгівлі – Меркурія; планета Венера – ім'ям богині краси й жіночої вроди. Назва Марс пов'язана з ім'ям бога війни, Юпітер – головного бога, бога неба, світла, грому й блискавки (найбільша планета), Сатурн – бога посівів, покровителя землеробства, Нептун – бога морів, Урана – бога неба і Плутона (найвіддаленіша від сонця планета) – бога земних надр.

Можна сказати, що за більшістю географічних назв із основами-іменами Богів стоять ще давніші патроніми — імена Богів, а за патронімами ще давніші праукраїнські слова. Так, наш термін на означення загального поняття Бог/Бага, як доводить І. Огієнко, утворився від короткої форми нашого слова багатство. І було те ще за трипільських часів. У ті ж часи простежується корінь слова *давати*, від якого виникло ім'я Богині Дани. Корінь той занесли наші предки-трипільці до Індії. Прикметно, індоарії називали свій літній місяць бгадан. Друга основа назви –дан, як і друга основа українського сонцепоклонницького походження імені Богдан, беззаперечно свідчать, що тут маємо ще трипільську коротку форму слова *даний*. Саме ця коротка форма й передувала виникненню імені Богині Дани. Такий же трипільський корінь має й ім'я Богині Лади. У санскриті слово лада означає — чарівна, Небесна жінка. О. Братко-Кутинський пов'язував ім'я цієї Богині з українськими словами лад, ладнати і це, очевидно, найближче до істини. Адже Лада у давніх українців – то Богиня шлюбу, ладу, порядку. Виходить, в українських географічних назвах із основою лад/лада закладений той самий корінь, що і в імені Богині, але той корінь є давнішим від самого імені Лада.

Література

1. Газета «Персонал Плюс» № 42 (294) 28 жовтня — 3 листопада 2008 року
2. Чак С. Д. Таємниці слова. – К. : Веселка, 1991.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕДАЧІ ВЛАСНИХ НАЗВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Фараон Микола Володимирович, гр. МАШ-06 (ДонНТУ)

Науковий керівник - к. філол.н., доц. Шавлак Л.В.

Проблема уніфікації правил передачі українських власних назв за допомогою латиниці постала з перших років незалежності, і навіть після ухвалення Української комісії з питань правничої термінології це питання залишається дискусійним.

Ніхто не сперечається щодо того, що грамотність в приватному листуванні – це особиста справа кожного, хоча по-справжньому культурна людина залишається такою і наодинці сама з собою, та коли мова заходить про переклад офіційних документів, все стає набагато серйознішим.

Практика показує, що джерелом найбільочиших непорозумінь щодо транслітерації прізвищ залишаються паспортні столи, які керуються внутрішньовідомчими нормативами транслітерації.

Не позбавлений неоднозначності і стандарт СТТУ АПУ 002-2000, пункт 4.3.10 якого допускає різні варіанти написання власних назв, залежно від побажання замовника, який, хоч і завжди має рацію, та не завжди розуміє, що означає “передача українського ономастикону англійськими графемами.”

Неточності в написанні прізвища, внесеного до паспорта, незважаючи на створювані при цьому незручності, залишаються, як правило, в межах вузького кола зацікавлених осіб. Та існує ще одна галузь, де перекладацькі помилки стають надбанням широкого загалу. Йдеться про англломовні версії електронних засобів масової інформації, покликані оперативно донести інформацію про нашу країну до англломовних користувачів всесвітньої мережі. Після аналізу досить обмеженої кількості публікацій про ключових осіб в новому українському уряді були помічені численні відхилення від затвердженої норми.

Після аналізу досить обмеженої кількості публікацій про ключових осіб в новому українському уряді були помічені численні відхилення від затвердженої норми.

Наприклад:

Колесников - Kolesnikov, Kolesnykov, Сергій - Sergii Yermilov, Sergiy Vasyljev; Serhiy Yefremov; Sergiy Tygypko; Serhyj Tyhipko; Суркіс - Surkys, Surkis; Юлія Тимошенко - Yulia Tymoshenko, Ulia

Tymoshenko, Julia Tymoshenko, Timoshenko; Янукович: Yanukhovich; Yanukovich (але чомусь не “Yanukovych”).

Під час транслітерації часто виникає потреба в культурологічному аналізі тексту. Особливо він стає необхідним, якщо ми маємо справу з іменами, поширеними серед народів, що говорять різними мовами.

Найтиповішим прикладом може стати передача прізвищ, які в українській мові закінчуються на –ський та –цький, і характерні для української, російської, чеської, польської та інших мов. Згідно з українськими правилами вони мають транслітеруватись через – уї (Khmelnyskyi), на офіційному сайті, присвяченому російському уряду (http://photius.com/wfb2000/countries/russia/russia_government.html) дається –іу (Zhirinovskiy), хоча інші сайти дають і інші варіанти - Zhirinovsky / Zhirinovskiy/ Zhirinovskii.

Правопис таких прізвищ в польській та чеській мовах теж відрізняється: Сікорський – Sikorski, Коменський – Komensky. Єдиного підходу до вирішення цього завдання перекладачами “Української правди” поки що не спостерігається.

Таким чином, головними труднощами, які виникають при передачі власних назв англійською мовою можна назвати відтворення букв, й, ь, я, ю, є, ї.

Ще необхідно звернути увагу на те, як в закордонних паспортах передають наші прізвища і як порушується в деяких випадках правовий статус офіційних документів :

Приклад: Написання прізвищ у закордонних паспортах

Прізвище, ім'я	Написання в паспорті	Написання згідно таблиці української комісії з питань правничої термінології
Абросімов Олексій	Abrosimov, Oleksiy	Abrosimov, Oleksii
Берестецька Наталія	Berestetska, Nataliya	Berestetska, Nataliia
Корзунецький Віктор	Korzunetskyu, Victor	Korzunetskyi, Viktor
Лук'янченко Юлія	Lukyanchenko Yuliya	Luk''ianchenko Yuliia
Романуха Андрій	Romanukha, Andriy	Romanukha, Andrii
Харчук Віталій	Kharchuk Vitaliy	Kharchuk, Vitalii
Обламський Євген	Oblamskyu Yevhen	Oblamskyi Yevhen
Онопрійчук Інна	Onopriychuk Inna	Onopriichuk Inna

ВІДМІНЮВАННЯ І ПРАВОПИС УКРАЇНСЬКИХ ВЛАСНИХ НАЗВ

Харькін Євген Олександрович, гр. АУП-06м (ДонНТУ)
Науковий керівник – ас. Луценко О. А.

Як людина немислима в суспільстві без власної назви, так і плем'я, народ, нація не може існувати серед сусідів без своєї етнічної назви.

Серед власних імен прийнято розрізняти кілька груп:

- етноніми — назви народів, племен, етнічних груп;
- антропоніми — імена та прізвища людей;
- топоніми — назви населених пунктів, місцевостей;
- гідроніми — назви річок, озер, морів.

У нинішніх дискусіях, що точаться навколо проблем функціонування української мови, помітне місце посідають питання нової редакції „Українського правопису”. І це не випадково. Значення стабільної орфографії для духовної культури — велетенське, адже правопис забезпечує міцність норми (кодексу) літературної мови, сприяє освіті й усталенню грамотності громадян.

Національна орфографія, починаючи з алфавіту й закінчуючи правилами вживання розділових знаків, є важливим складником етнічної культури і невід'ємним її атрибутом. Можна сказати, що способів творення термінів від прізвищ безліч, є лише одне правило, якого неухильно дотримуються в цілому світі: прізвища і терміни, від них утворені, завжди пишуть однаково.

У мовах, що використовують латинку, це правило не спричиняє ускладнень — прізвище відтворюють усіма мовами так, як воно пишеться рідною мовою науковця. У мовах, що використовують інші абетки, зокрема кирилицю, постає проблема транслітерації іншомовних прізвищ (і, відповідно, утворених від них термінів). Терміни, що походять від прізвищ із буквою г, треба також писати з цією буквою: *ангстрем (Angstroem), гальваніка, гальванолюмінесценція (Galvani), Гаус(с) та гаус(с)іан (Gauss), Гіб(б)с (Gibbs), грей (Gray), лагранжіан (Lagrange), рентген (Roentgen), ридберг (Rydberg), сведберг (Svedberg), сегнетоелектрик (Seignette)* тощо.

Розкриємо проблему вживання літер *g* і *τ* у власних назвах. У запозичених загальних та власних географічних назвах, відповідно до традиції будемо й далі писати букву *g*, а в особових іменах та

прізвищах вживатимемо *g* або *g* відповідно до мови-джерела. Отже, *геній* так і зостанеться генієм, але німецький філософ *Hegel* уже не перетворюватиметься на українського Гегеля, а залишиться таки німецьким Гегелем, як і поет *Goethe* буде Гете, а не Гете, а Heine – Гейне (хоч було б справедливо, якби ми й цього великого поета називали-таки його справжнім німецьким іменем Гайне).

Чимало клопоту завдає написання *i* та *u* в іншомовних власних назвах. Коли йдеться про вишивку, пишемо *ришельє* (відповідно до вимови), а прізвище французького кардинала мусимо писати *Рішельє*, так само *дизель-мотор*, а його винахідник – *Дізель*, одиниця електричної провідності *сименс*, а вчений – *Сіменс*, обрис предмета *силует*, а французький діяч, якого було зображено таким чином, – *Сілуєт*.

До речі, як у французькій, так і в німецькій мовах немає м'яких ні *p*, ні *d*, ні *s*. Пишемо *Сизрань*, *Сиктивкар*, *Сибір*, *Симбірськ* (іншомовні, навіть не слов'янські назви), але мусимо писати *Сімферополь*, *Сідней*. Цей різнобій усувається поширенням правила „дев'ятки” на правопис також іншомовних власних назв.

І. Ющук схвалює далі скорочення кількості загальних назв із подвоєними буквами на позначення приголосних. На думку І. Ющука, водночас варто було б зняти також подвоєння букв у власних географічних назвах, бо хіба не все одно, як написати: *Гаванна* (так колись писали) чи *Гавана*; *Ліссабон* (росіяни тут подвоюють букву *s*) чи *Лісабон* (українці не подвоюють букви *s*); *Аппеніни*, *Апенніни*, *Апенінни* чи *Апеніни*. До речі, американці назву своєї річки пишуть з трьома подвоєннями: *Mississippi*, ми ж тим часом робимо лише одне: *Міссісіпі*, а можна було б обійтися й без нього: *Місісіпі*. Серби в таких назвах не подвоюють жодної букви, і від цього їхня географія не страждає.

Отже, етнічні та географічні назви є невід'ємною частиною національної свідомості кожного народу.

Література

<http://www.diplomshop.com.ua/index.php?ukey=product&productID=3623>

ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

**Цвіль Олена Анатоліївна, Зк., 1 гр., мед. ф-ту. № 3 (ДонНМУ)
Науковий керівник – викладач Мірошниченко Л.А.**

Сучасне прізвище, як і повне офіційне найменування людини, що складається з імені, імені по батькові та прізвища, – явище нового часу. У минулі віки єдиних, введених державою норм ідентифікації особи не існувало і в адміністративно-юридичній практиці для позначення людини використовували різноманітні мовні засоби. Вживались одночленні наймення, виражені індивідуальним ім'ям, патронімом або відтопонімічною назвою (*Богдашко, Миклич, Охлоповський*), двочленні, що найчастіше склалися із християнського імені і патроніма або прізвиська (*Гришко Шульжич, Маско Микитеня*), тричленні, виражені християнським іменем, патронімом і прізвищем (*Максим Харитонович Гаркавий, Лука Григорович Губа*) і описові назви (*Тимко з Тернополя, Гаврило Маслов зять, Миско трубач пана Черленковського*).

Найраніше спадкові родові назви виникли в середовищі вищих верст феодального суспільства – князів, магнатів, власників земельних володінь і маєтків. Уже джерела 16 ст. фіксують такі князівські найменування, як *Андрей Михайловича Сангушковичь Каширський*. Поширеним типом спадкових іменувань князівських і шляхетських родів були наймення, що утворювались від назв населених пунктів, за допомогою суфіксів *-ський, -цький, -зький*, у більшості випадків – це назви за певним населеним пунктом, що був місцем проживання князя і тому вважався центром феодального володіння, а такі назви представників соціальних низів та середніх станів у більшості прямо вказували на місце їхнього походження. Наприклад, князь *Порицький* (Порицьк – місто у Володимирському повіті), князь *Боремський* (Боремля – місто у Дубнівському повіті). Найменування князівських родів, утворені від назв вотчин за допомогою суфікса *-ський*: (*Волонські, Коломенські, Пожарські, Трубецькі* та ін.) У минулі епохи був ще один словотвірний тип найменувань, що згодом закріпились як прізвища – прізвищеві назви на *-ович, -евич* походить від різних форм імені: *Антонич, Давидович, Дашкевич, Лукашевич, Федоркевич*, що підтвержує їх безпосередній зв'язок з патронімами. До розряду прізвищ перейшли також

патронімічні назви, що належали до народних усно-розмовних форм іменування синів за батьком, зокрема два найпоширеніших типи українських патронімій з суфіксами **-енко**, що виник шляхом поєднання суфіксів **-еня** і **-ко**, мали первісне так зване демінутивне значення, тобто, як і слова на **-еня** (зайченя, козеня, хлопчення), позначали малих, недорослих істот: *Бондаренко* – первісне «малий бондар, син бондаря», *Іваненко* – «малий Іван, син Івана». Подібне значення мали й слова з суфіксом **-ук(-юк)**, **-чук**: *Баранчук* «малий баран», *Ведмедюк* і *Ведмедчук* «молодий ведмідь». Широке побутування в живомовній народній стихії загальних назв недорослих, молодих осіб і синів із суфіксом **-енко(-єнко)** і **-ук(юк)** можна проілюструвати численними прикладами відповідних утворень, похідних від назв осіб за ремеслом, професією і родом діяльності: *Коваленко* «син коваля», *Писаренко* «син писаря», *Циганенко* «син цигана» та ін.

Деякі прізвища походять від жартівливих прізвиськ людей тієї чи іншої професії, ремесла. Кличками теслярів були первісно прізвища *Дубогризенко*, *Короцюпенко*; мельників – *Мукосіянко*; шевців – *Тягнишкіра*; різників – *Козоріз* та ін.

Народні назви співців і музикантів спричинились до появи прізвищ *Кобзар*, *Скрипник*, *Лірник*.

Прізвища, утворені від імені матері, в Україні зустрічаються досить-таки рідко і виникали вони, мабуть переважно в тих випадках, коли жінка, овдовівши, ставала главою сім'ї: *Харитенко*, *Удовенко*, *Катеринчук*, *Маринченко*, *Ольженко*, *Марунчак*, *Химченко* ін.

Серед інших націй і народностей, які проживають в Європі, українці відзначаються яскравими рисами обличчя, природною красою і привабливістю, що знайшло своє відображення в прізвищах: *Красень*, *Квітка*, *Чубатий*, *Чуб*, *Чубатенко*.

У цьому короткому огляді найменувань, що стали основою сучасних прізвищ, звичайно, не можна охопити всі типи українських прізвищ – величезного за обсягом і надзвичайно розмаїтого за будовою і значенням основ лексичного шару нашої мови.

Хочеться лише ще раз підкреслити, що наше прізвище – це не сухий, позбавлений смислу паспортний знак. Це живе слово, пам'ять роду. І якщо одне прізвище несе в собі історію роду, то всі разом вони складають історію народу.

ВОЗНИКНОВЕНИЕ НАИМЕНОВАНИЯ РУСЬ

Чередниченко Юлия Александровна, гр. МАШ-06 (ДонНТУ)

Виноградова Марина Олеговна, гр. МАШ-06 (ДонНТУ)

Научный руководитель – к. филол. н., доц. Шавлак Л. В.

Существует несколько версий о возникновении наименования Русь. Многие исследователи продолжают искать собственные славянские корни загадочного имени. Большинство “славянских” гипотез происхождения слова “русь” привязывают его к известным топонимам.

Чаще всего его выводят из слова Рось (Ръсь) - названия правого притока Днепра, впадающего в него южнее Киева. Так, по мнению М.Н. Тихомирова:

“Река Рось - только небольшой приток Днепра, впадающий в него с правой стороны. Однако весь бассейн Роси обильно усеян городищами... Быть может, первоначальное название Роси распространилось на все среднее течение Днепра, а корень Рось, возможно уже заключен в геродотовском названии Днепра - Борисфен. В области полян, по которой протекала река Рось находим в IX-XIII вв. Русь, как об этом согласно свидетельствуют летописи. Не варяги назвали страну полян Русью, а осевшие в Киеве “словени и варязи и прочие прозвашася Русью”.

Вторую, интересную и достаточно обоснованную, версию высказывает знаменитый русский историк прошлого века Д.И. Иловайский. Он писал:

“Народное имя Рось или Русь, как и многие другие имена, находится в непосредственной связи с названиями рек. Восточная Европа изобилует реками, которые носят или когда-то носили именно это название. Так Неман в старину назывался Рось; один из его рукавов сохранил название Русь; а залив, в который он впадает, имел название Русна. Далее следуют: Рось или Руса, река в Новгородской губернии, Русь, приток Нарева; Рось, знаменитый приток Днепра на Украине; Руса, приток Семи; Рось-Эмба; Рось-Оскол; Порусье, приток Полиста и прочие. Но главное, имя Рось или Рас принадлежало нашей Волге”.

Еще одну интересную и, на мой взгляд, достаточно обоснованную гипотезу происхождения этнонима “Русь” в качестве названия древней Руси как государственного образования выдвинул И. Н. Данилевский.

Он считает, что в древнейших отечественных источниках, прежде всего в “Повести временных лет”, названия славянских племен, вошедших в состав Древнерусского государства, довольно четко отделяется от Руси:

Так, в повести: “И рече Олег: “Исшийте парусы паволочиты руси, а словенем кропиньныя”, и бысть тако. И повеси щит свой въ вратех, показуа победу, и поиде от Царяграда. И воспяша русь парусы паволочиты, а словене кропиньны, и раздра а ветр: и реша словени: “Имеемся своим толстинам, не даны суть словенем пре паволочиты””.

Приведенный пример кажется достаточно красноречивым. Летописец не просто различает, но противопоставляет русь славянам, прямо отождествляя ее с варягами.

Я хочу задать Вам несколько вопросов.

- Почему термин русь сплошь и рядом используется для номинации представителей разных народов?

- Если согласиться с тем, что это имя славяне получили от варягов, то почему оно не встречается в скандинавских источниках?

- Почему восточными славянами было заимствовано именно это имя, а не имя варяги?

- Если это название действительно скандинавское, то почему на восточнославянской почве оно приняло форму русь, а не русы? Ведь для наименования остальных европейцев восточные славяне использовали исключительно формы множественного числа, а не собирательные существительные.

Многие из перечисленных вопросов снимаются, если признать, что слово “русь” не рассматривалось авторами древнерусских источников как этноним. Видимо, этот весьма сильный аргумент лег в основу гипотезы о том, что русь - термин, относящийся не к этническому, а к социальному тезаурусу восточных славян.

В данном выступлении я привела описания нескольких гипотез о происхождении названия “Русь”. На сегодняшний день ни одну из них нельзя ни окончательно опровергнуть, ни доказать. Можно только разделить их на более и менее вероятные.

Для того, чтобы ответить на этот вопрос необходимы согласованные усилия разных специалистов: историков, географов, археологов и лингвистов - знатоков древних и современных языков.

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

III

Міжвузівської

студентської науково-практичної конференції

«МОВНА КУЛЬТУРА ФАХІВЦЯ

У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ»

28 квітня 2010 року

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Мачай Т.О., завкафедри укр. та рос. мов, канд. пед. наук, доц. (відповідальний за випуск)

Мітасова Е.Ф., ст. викладач (відповідальний редактор)

Стеценко Н.М., ас. (технічний редактор)

Відповідальність за зміст та достовірність наданих матеріалів несуть автори.

© Донецький національний технічний університет, 2010 р.